

Informatie CDA '89/'90

Jaarverslag 1988

(Foto Hans Hordijk)

1988 was het jaar van de grote politieke discussies over de verantwoordelijke samenleving en ouderenbeleid. Daarnaast waren er themadiscussies over o.a. technologie en ontwikkelingssamenwerking. Op de foto een beeld van de discussie op de Najaarspartijraad.

1. Partijbestuur en Dagelijks Bestuur

Politieke discussie alom

Het jaar 1988 was het jaar van de intensieve partijpolitieke discussie. Naast twee 'brede' partijdiscussies over 'de verantwoordelijke samenleving' en ouderenbeleid, werden er ook nog themadiscussies gevoerd over onderwijs, technologie en ontwikkelingssamenwerking. Vijf onderwerpen die wederom fundamenteel hebben gelegd voor het nieuwe verkiezingsprogramma 1990-1994.

Het Partijbestuur dat eenmaal in de zes weken vergadert, is in de dagelijkse politieke actualiteit het besluitvormende orgaan binnen de partij. Het bestaat uit 19 zgn. vrijgekozen leden, ca. 30 vertegenwoordigers van de kamerkringen alsmede vertegenwoordigers van de bijzondere organisaties. De dagelijkse gang van zaken wordt behartigd door het Dagelijks Bestuur, dat bestaat uit de partijvoorzitter, de beide vice-voorzitters, de penningmeester, de secretaris en vier andere leden die gekozen zijn uit het Partijbestuur. Het Dagelijks Bestuur vergadert om de drie weken en is mede daardoor in staat de actuele politiek op de voet te volgen en richting te geven aan de politieke visie van de partij. Hoewel Partijbestuur en Dagelijks Bestuur centraal staan; blijven Partijraad en Congres de hoogste besluitvormingsorganen in de partij.

Vernieuwing

Opnieuw was 1988 een jaar van vernieu-

wing binnen de partijleiding. In het Dagelijks Bestuur was de heer G.J. van der Top op 1 januari 1988 periodiek aftredend en niet meer herkiesbaar. De heer Van der Top heeft een jarenlange staat van dienst binnen KVP en CDA achter de rug. In zijn plaats werd tot nieuw DB-lid gekozen mevvr. C.M. Wortmann-Kool uit Zeist. Vicevoorzitter mevvr. G.W. van Montfrans-Hartman was eveneens per 1-1-1988 aftredend. De stemming onder de afdelingen resulteerde tijdens de Partijraad van november 1987 in haar herverkiezing.

Ook binnen het Partijbestuur kwam verdere vernieuwing tot stand. Als vrijgekozen leden werden verkozen de heer J. Verbree te Grootegast (tevens partijpenningmeester), mevvr. M.J.Th.N.J. Koopman-Goumans te Hoorn en mevvr. J.J.T. Omta te Den Haag. Als nieuwe kamerkringvertegenwoordigers traden aan de heren G.C. van den Heuvel (Zeeland), T.P. van der Stoep (Leiden), L.J. Klaassen (Groningen), C. Plokhooij (Haarlem) en G.P. Dallinga (Den Helder) en namens de bijzondere organisaties W.J. Bos (CDJA).

Politieke discussie in de praktijk

De beide Partijraden van juni en november hebben geheel in het teken gestaan van de afronding van de diverse partijpolitieke discussies. De juni-partijraad in Rotterdam was primair gewijd aan de discussie over

'de verantwoordelijke samenleving'. Het resultaat van deze discussie is in de zomer in de vorm van een afzonderlijke brochure 'Op het spoor van de verantwoordelijke samenleving' gepubliceerd. Daarnaast werd in drukbezochte themabijeenkomsten gediscussieerd over Europa, volkshuisvestingsbeleid en technologie.

De najaarspartijraad in Ede was geconcentreerd op de afronding van de discussie over ouderenbeleid. In Ede werden daarnaast themabijeenkomsten gehouden over de rol van Nederland in Europa, ontwikkelingssamenwerking en het midden- en kleinbedrijf. Beide Partijraden kenmerkten zich door een groot aantal bezoekers en intensieve discussies in de deelraden en themabijeenkomsten. Al met al voor het Partijbestuur aanleiding om met deze formule door te gaan.

Van belang is dat de partijpolitieke discussies breed aan de basis zijn gevoerd. De twee hoofdthema's verantwoordelijke samenleving en ouderenbeleid zijn in alle gemeentelijke afdelingen besproken en becommentarieerd. De reacties zijn per kamerkring gebundeld door de desbetreffende kamerkringbesturen en deze gebundelde reacties zijn vervolgens aan de Partijraad aangeboden.

De themadiscussies over technologie en ontwikkelingssamenwerking zijn vooral gevoerd via speciale conferenties die in samenwerking met de CDA-delegatie in het Europees Parlement zijn georganiseerd. De afsluitende conferentie over ontwikkelingssamenwerking concentreerde zich op de schuldenlastproblematiek en werd dankzij bijdragen van onder meer het NCO mogelijk gemaakt.

Het belang van de partijpolitieke discussies is veelvuldig. Allereerst geeft het de afdelingen en kamerkringen de gelegenheid om aan de hand van een kernachtige discussienota over belangrijke zaken fundamenteel te discussiëren. Daarnaast vormen de resultaten van deze discussies belangrijke bouwstenen voor het verkiezingsprogramma voor de komende kamerverkiezingen. De discussieresultaten worden namelijk in handen gesteld van de programcommissie. Tot slot geven de discussies in de vorm van de partijraadsresoluties goede handvaten aan de kamerfracties voor het actuele politieke beleid. De discussie over ouderenbeleid is daar een goed voorbeeld van.

Hoewel een verkiezingsloosjaar, stond 1988 toch in het teken van de verkiezingen.

Een aantal afscheidnemende Partijbestuursleden op de Partijraad.

(Foto Hans Hordijk)

Een forum met v.l.n.r. Van der Linden, Andriessen, May-Weggen, Van Rooy, Kolster en rapporteur Koot tijdens de discussie over Europa op de Partijraad.

De voorbereidingen voor de Europese verkiezingen van 15 juni 1989 vroegen reeds alle aandacht, en met name de kandidaatstelling daarvoor.

In mei startte de aanmeldings- en sollicitatieprocedure. Een sollicitatiecommissie onder voorzitterschap van oud-minister drs. W.K.N. Schmelzer heeft alle aanmeldingen beoordeeld en het Partijbestuur geadviseerd over de samenstelling van de advieslijst. Nadat het Partijbestuur en vervolgens het versterkt partijbestuur de advieslijst had vastgesteld, heeft in de maanden oktober en november onder de gemeentelijke afdelingen stemming over deze lijst plaatsgevonden.

Tijdens de Najaarspartijraad in Ede is het resultaat van deze stemming medege-deeld. Formeel stelt het CDA-Congres van 18 maart 1989 de aldus tot stand gekomen kandidatenlijst formeel vast. Als lijsttrekker is voorgedragen Jean Penders, de huidige leider van de CDA-delegatie in het Europees Parlement. Op de plaatsen 2 en 3 komen resp. Hanja May-Weggen en Bouke Beumer, eveneens zittende Europarlementariërs.

Vooraf in de sfeer van de Europese Volkspartij heeft de voorbereiding van het Europees verkiezingsprogramma plaatsgevonden. Nadat het Partijbestuur in oktober het ontwerp-programma voor wat betreft de Nederlandse tekst in ontwerp had vastgesteld, is de Europese versie tijdens het EVP-congres van 7 en 8 november 1988 te Luxemburg definitief vastgesteld. Ook dit

programma heeft nog de bekrachtiging van het CDA-Congres.

Naast deze twee 'tastbare' resultaten van de campagnevoorbereidingen, hebben achter de schermen nog vele andere voorbereidingen plaatsgevonden. Genoemd kunnen worden de informatiecampagne voor het CDA-kader over Europa, de verkiezingsmanifestaties, het campagnehandboek, de samenstelling van de verkiezingsmaterialen, enz. Kortom: het CDA staat klaar van Europa.....

Samenstelling

Het Dagelijks Bestuur en het Partijbestuur zagen er per 1 januari 1989 als volgt uit:

Dagelijks Bestuur Mw. A. M. A. Van Ardenne-Van der Hoeven (adv lid namens Vrouwenberaad), Mr. R. H. van de Beeten (vice voorzitter), drs. C. Bremmer (secretaris), prof. mr. H. Franken (adv lid namens WI), mw. M. E. B. de Goeij-Smulders, ir. D. H. A. van Hemmen, A. Koppejan (adv lid namens CDJA), A. J. Kaland (adv lid namens Eerste Kamerfractie), mw. mr. P. C. Lodders-Elfferich, mw. G. W. van Montfrans-Hartman (eerste vice-voorzitter), drs. A. M. Oostlander (adv lid namens WI), drs. J. J. M. Penders (adv lid namens CDA-delegatie Europees Parlement), drs. W. K. N. Schmelzer (adv lid namens commissie Buitenland), drs. W. G. van Velzen (voorzitter), J. Verbree (penningmeester), dr. B. de Vries (adv lid namens Tweede Kamerfractie), G. J. M. Woertman (adv lid namens

Bestuurdersvereniging), mw. drs. C. M. Wortman-Kool. De leden van het Dagelijks Bestuur zijn automatisch lid van het Partijbestuur. De overige leden van het Partijbestuur zijn: drs. W. S. M. Buck, mw. J. C. M. Demmers-Vriens, J. B. V. N. Pleumeekers, drs. M. Kastelein, mw. drs. J. M. J. Th. Luiten-Monchen, mw. J. J. Omta, T. Demirhan, dr. J. W. A. van Dijk, dr. J. W. Hekkelman, M. J. Th. N. J. Koopmans-Gouman, J. C. P. Poort-Van Dommelen, mw. mr. R. G. Westerlaken-Loos (allen vrijgekozen leden)

Namens de kamerkringen: mr. L. J. Klaassen (Groningen), mr. H. J. de Goede en B. Bilker (Friesland), K. Jonker (Drenthe), mw. drs. H. G. van Beek en M. G. Althoff (Overijssel), dr. J. P. R. M. van Laarhoven., drs. J. Buitink, mw. M. L. Pater-Van de Meer en A. J. van der Velde (Gelderland), J. J. M. Helgers en K. H. Wiegertjes (Utrecht), drs. E. Wermuth (Amsterdam), A. F. Steenmeijer (Den Helder), C. Plokhooij (Haarlem), T. P. van der Stoep en drs. H. K. van Egmond (Leiden), W. J. Stolte (Den Haag), mr. L. A. Struik (Rotterdam), drs. H. C. J. van Etten en M. H. B. Snellingberg-Driessen (Dordrecht), drs. G. C. G. van den Heuvel (Zeeland), J. A. M. Vos, H. van der Vondervoort en P. Schriek (Noord-Brabant) en drs. A. F. Magielsen (Limburg)

Vertegenwoordigers bijzondere organisaties:

W. J. Bos (namens CDJA) en mw. drs. J. I. C. G. Pricker (namens Vrouwenberaad)
 Adviserende leden: drs. W. T. Thuis (namens Kader- en Vormingswerk), mr. B. M. J. Pauw (hoofdredacteur CD/Actueel)

2. Kern-Dagelijks Bestuur

Op het spoor van de verantwoordelijke samenleving

Het Kern-Dagelijks Bestuur (DB) vervult een klankbordfunctie t.b.v. de partijvoorzitter. Dit besloot het DB in 1979. Deze klankbordfunctie wordt vervuld door de twee vice-voorzitters, de penningmeester en partijsecretaris die samen met de partijvoorzitter het zo geheten Kern-DB vormen. Het Kern-DB vergadert als regel een keer per week, ofschoon het nogal eens voorkomt dat door druk bezette agenda's van de betrokken DB-leden dit ritme niet altijd gehaald kan worden.

De taken van het kern-DB bestaan vooral uit:

- Het adviseren van de voorzitter bij zijn dagelijkse taakuitvoering (de klankbordfunctie)
- Het voorbereiden van vergaderingen van het DB.

Door toezending van een doorlopende actielijst in de vorm van een voortgangsrapportage van de werkzaamheden van het Kern-DB, alsmede door het mededelingenblad van de partijsecretaris wordt het DB periodiek geïnformeerd.

Overleg in het Dagelijks Bestuur, v.l.n.r. Bremmer, Van Velzen en De Vries.

3. Partijsecretariaat

Veel werk door politieke discussie

Partijpolitieke discussie is niet alleen een motto voor gekozen CDA-bestuurders; het CDA-secretariaat heeft er in 1988 zijn handen vol aan gehad. Het grote aantal studieconferenties alsmede de brede partijpolitieke discussies met bijbehorende manifestaties, heeft een groot beslag gelegd op de capaciteit en inzet van de medewerkers van het partijsecretariaat. Dat uit zich onder andere in het schrijven en tot stand brengen van discussiestukken, maar ook in het verzenden ervan en de feitelijke organisatie van allerlei conferenties. Toppers in deze inzet vormden uiteraard de Partijraden van juni in Rotterdam en van november in Ede. Het feit dat ondanks deze grote werkdruchte alles in een goede en kwalitatieve vorm aan de leden in het land gepresenteerd kon worden, geeft ook de partijmedewerkers voldoening.

De personele samenstelling op het secretariaat is in 1988 vrij stabiel geweest.

Slechts enkele wijzigingen deden zich voor: begin 1988 hebben Nel Crum en Margot Overmars afscheid genomen als medewerkers Emancipatie; in hun plaats is in het nieuwe emancipatieproject „positieve actie” benoemd Hillie van der Streek, die deze functie twee jaar zal vervullen. Stafmedewerkster Kader- en Vormingswerk

Ria Mulder-Bornhof heeft haar functie per 1 september 1988 neergelegd. In haar plaats is als nieuwe medewerker benoemd Bert Komdeur uit Ede. Onze chauffeur voor de partijvoorzitter en de fractievoorzitter Eddy Ramdajal heeft per 1 juni 1988 eervol ontslag gekregen wegens aanvaarding van een functie elders. Gelet op de woonplaats

„We richten ons op een drietal hoofdtaken, namelijk:

- a. het waarborgen van kwaliteit van bestuur en politiek door een goed personeelsbeleid waaronder scholing en begeleiding;
- b. ervoor zorgdragen dat christen-democraten invloed hebben en het voortouw houden bij de politieke en maatschappelijke oplossingen voor de vragen van de jaren negentig;
- c. werken aan een partij-organisatie die voor leden voldoende kansen en mogelijk-

heden geeft om politiek actief te zijn, die gericht is op dienstverlening en leidt tot verbreding van het electoraat.

Voor de vervulling van deze drie hoofdtaken hebben we lijnen uitgezet. U vindt ze concreet terug in de politieke kalender van de partij, de activiteiten van het Wetenschappelijk Instituut, de actieprogramma's inzake ledenwerving, de activiteiten van het Kader- en Vormingswerk, de Kaderschool, het organiseren van bijeenkomsten etc. (Van Velzen tijdens Najaarspartijraad.)

van de partijvoorzitter zijn in plaats hiervan twee part-time medewerkers aangetrokken die woonachtig zijn in Brabant, namelijk Leo de Groot en Theo de Vette. In verband met de langdurige ziekte van stafmedewerkster Vrouwenberaad Ineke de Ridder is als tijdelijke vervangende kracht Elske Hörchner aangetrokken. Per 1 september 1988 is als nieuwe medewerkster bij de afdeling organisatie in de vacature van Til Boskamp benoemd José Miltenburg. Hoewel zij officieel voor 20 uur is aangesteld, heeft José in het najaar 1988 bijna full-time gewerkt, om hiermee de langdurige ziekte van Tineke Verbaan op te kunnen vangen. Per 1 oktober 1988 heeft Rada Datadin de ledenadministratie ver-

Overzicht ledental per Kamerkring

kamerkring	22-11-1987	21-11-1988	
Groningen	5.654	5.542	
Friesland	10.525	10.340	
Drenthe	5.332	5.292	
Overijssel	11.739	11.670	
Flevoland	1.865	1.889	
Arnhem	7.865	7.751	
sub-totaal Gelderland		15.916	15.758
Utrecht	8.057	7.904	
Amsterdam	1.197	1.215	
Den Helder	6.760	6.604	
Haarlem	5.232	5.040	
sub-totaal Noord-Holland		13.189	12.859
Leiden	10.572	10.360	
Den Haag	1.967	1.910	
Rotterdam	1.687	1.621	
Dordrecht	9.372	9.159	
sub-totaal Zuid-Holland		23.598	23.050
Zeeland	3.446	3.318	
Tilburg	6.866	6.788	
Den Bosch	11.155	10.872	
sub-totaal N.Brabant		18.021	17.660
Limburg	7.862	7.144	
Buitenland	67	60	
	125.271	122.486	

Hillie van der Streek

(Foto Hans Hordijk)

sterkt, nadat zij eerder al enkele maanden als uitzendkracht actief was geweest. Met ingang van 1 december 1988 is voor de duur van een jaar tot tijdelijk administratief medewerkster benoemd Marga van Leeuwen. Marga zal met name administratieve ondersteuning geven in de periode van de verkiezingen in 1989. Tot slot heeft mevrouw P. van Loo-Hansler met ingang van 15 augustus 1988 in verband met het berei-

ken van de pensioengerechtigde leeftijd officieel ontslag gevraagd en gekregen. In 1987 was reeds ter gelegenheid van haar 25-jarig ambtsjubileum uitgebreid stilgestaan bij de verdiensten van mevrouw Van Loo. Ze heeft altijd met veel ijver en grote plichtsbetrachting gewerkt, maar was ook altijd een goed collega en goed gehumeurd. Mevrouw Van Loo werkte bij het CDA als schoonmaakster.

4. Partijvoorlichting

Hard werken aan imago van grondige partij

1988 was publicitair het jaar van de grote partijpolitieke discussies. Het CDA heeft als partij breed de aandacht getrokken met een aantal beeldbepalende politieke discussies, gevolgd door besluitvorming op Partijraden. De twee belangrijkste onderwerpen waren in dit verband de verantwoordelijke samenleving en het ouderenbeleid. Het imago is versterkt van een partij die grondig bezig is en beschikt over een goed geïllustreerde organisatie om ook tot uitspraken te komen. Daarnaast zijn vanuit de partijvoorlichting de ledenwerving en ledenzorg versterkt.

De partijvoorlichting heeft als doel in brede zin het CDA herkenbaar en duidelijk te presenteren binnen en buiten de partij. De taken zijn onder te verdelen in publieksvoorlichting, persvoorlichting, publicitaire

begeleiding, advisering van het bestuur en in het bijzonder de voorzitter, ondersteuning en toerusten van voorlichting en publiciteit bij andere partij-organen, kamerkringen en afdelingen, publicitaire activiteiten tijdens verkiezingscampagnes, vormgeven, bepalen van de huisstijl en allerlei ad hoc activiteiten.

Politieke verdieping

1988 was een campagneeloos jaar. Voor de partijvoorlichting gaf dat de mogelijkheid om aandacht te schenken aan de politieke verdieping. Langs twee sporen is dit bevorderd: het publicitaire spoor door een goede informatievoorziening in de richting van de media. Een aantal persconferenties bij het verschijnen van de discussienota's alsmede een aantal uitgebreide persberichten na afloop en bij de Partijraden heb-

ben vrij veel aandacht getrokken. Daarnaast is de partij intern vrij grondig geïnformeerd. Van alle partijpolitieke discussienota's zijn in de eigen media goede samenvattingen verschenen. Ook tijdens en na afloop van de discussies is de informatievoorziening in de richting van de leden zo intensief mogelijk geweest. Tenslotte is door een werkgroep onder leiding van het Dagelijks Bestuurslid Ladders bij een aantal discussies nagegaan welke punten in de presentatie van de betreffende onderwerpen nader aandacht verdienen.

Publieksvoorlichting

Veel tijd is besteed aan telefonische en schriftelijke informatie aan het publiek. Een aantal onderwerpen hebben in het bijzonder veel vragen opgeleverd. Het betreft de studiefinanciering, de financiële

Met deze kaart probeerde het CDA nieuwe leden te werven

voorzieningen voor ouderen en de veranderingen in de ziektekostenverzekering. Problemen van praktische aard konden veelal bij het ombudsbureau van de CDA-Tweede Kamerfractie worden behandeld. Veel vragen waren er ook over het publieke handelen van CDA-politici in Den Haag en in het land. Nog weer eens is gebleken hoezeer de handel en wandel van christen-democraten gevoelig ligt in de beeldvorming.

De uitspraak van partijvoorzitter Van Velzen tijdens de Voorjaarspartijraad heeft in dit verband veel aandacht getrokken:

„Bestuurders en politici staan in glazen huizen. Van tijd tot tijd worden alle politieke partijen daarmee pijnlijk geconfronteerd. Daarom moeten onze gekozen politici en benoemde bestuurders zich bewust zijn van het feit dat het brede publiek zich zal afvragen wat de overeenstemming is tussen uitgangspunten van het CDA en hun publiek handelen. Aan de andere kant moeten burgers een goed onderscheid maken tussen publiek en privé-handelen van bestuurders. En als er sprake is van beoordeling moet dat steeds zorgvuldig gebeuren.”

Bij het systematiseren van de publiekvoorlichting is in 1988 goede voortgang gemaakt. Met behulp van sprekschetsen, actuele interviews in de CDA-bladen en samenvattingen van discussienota's konden evenwichtige pakketten vervaardigd worden. Een foldergewijze aanpak met regelmatige actualisatie is in voorbereiding en zal als het CDA-verkiezingsprogramma verschijnt definitief vorm krijgen. Daarbinnen zal ook voor de Tweede Kamerfractie extra ruimte zijn voor actuele informatievoorziening richting achterban.

Tenslotte; dat publiekvoorlichting meer is dan feitelijke informatieverschaffing mag duidelijk zijn. Naast de vele schriftelijke verzoeken van scholieren en afdelingen zijn het vooral ook telefonische contacten die een groot beslag leggen op het secretariaat en in het bijzonder op de afdeling voorlichting. Het CDA als luisterende partij komt hierin volop naar voren. Het geduld

en persoonlijke aandacht waarmee men- sient hierbij te woord worden gestaan verdient een extra vermelding. In het bijzonder moet in dit verband Nelly Marey worden genoemd, als eerstverantwoordelijke medewerkster voor de publiekvoorlichting.

Ledenwerving en ledenzorg

De werkgroep ledenwerving en ledenzorg heeft zijn activiteiten in 1988 geïntensiveerd. Voor een campagneloos jaar is daardoor een zeer behoorlijke instroom van nieuwe leden bereikt. Dat kon niet verhinderen dat de uitstroom de instroom heeft overtroffen. Ledenwerving blijft in dit verband veel aandacht vragen. Veel aandacht aan dit onderwerp is besteed tijdens de kamerkringbezoeken door het Dagelijks Bestuur. Tijdens het plenaire avonddeel van deze bezoeken is overal een presentatie gegeven aan het kader over ledenwerf en ledenzorgscenario's. Overigens is in het hele land een vijftal bijeenkomsten voor nieuwe leden georganiseerd. De schaal hiervoor bleek in het algemeen wat te groot te zijn waardoor teveel nieuwe leden niet kwamen.

De rol van het kamerkring- en afdelingsbestuur blijkt in deze essentieel te zijn. In het komende jaar zullen alle kamerkringen deze bijeenkomsten niet kleinschalig organiseren. De aanpak van persoonlijke benadering blijkt absoluut het meeste succes te hebben bij ledenwerving. Initiatief en organisatie kunnen daarbij alleen bij de afdelingen liggen. Daarom is besloten in het komende seizoen twee ledenwerfconsulenten aan te stellen die een aantal afdelingen en kamerkringen direct begeleiden bij het toepassen van ledenwerfscenario's.

Werkgroep publiciteit en voorlichting

Om publiciteit en voorlichting aan de basis te versterken is besloten om de personen uit deze werkgroep toe te voegen aan de Landelijke Verkiezingsraad. Tegelijkertijd

is deze omgedoopt tot Permanente Campagneraad. Hiermee wordt aan publiciteit en voorlichting een duidelijke rol gegeven binnen het kader van de permanente campagne. Steeds meer kamerkringen hebben een goede interne P.R-coördinatie opgezet. Veel afdelingen hebben inmiddels een leden- of huis-aan-huisperiodiek. In een aantal grotere gemeenten wordt regelmatig een pagina in huis-aan-huisbladen door het CDA gevuld. Tesamen met ledenwerfadvertenties schieten publiciteit en PR aan de basis van het CDA steeds meer wortel. Dit blijkt ook uit de grote belangstelling die er bestaat voor de PR-cursus van het Kader- en Vormingswerk. Ook bij andere gelegenheden zoals de Kaderschool wordt vanuit de afdeling Voorlichting ondersteuning gegeven. Steeds beter slaagt het CDA erin door middel van directe PR en publiciteit aan de basis een partij in het hart van de samenleving te worden.

Radio en televisie

In 1988 zijn 22 radio-uitzendingen gemaakt. De productie van deze uitzendingen werd uitgevoerd door een aantal medewerkers van voorlichting bij partij en fractie. Veel aandacht is besteed aan de partijpolitieke discussies. Een nieuwe aanpak was een thematische benadering waarbij een aantal achtereenvolgende uitzendingen over hetzelfde thema gingen. Deze uitzendingen waren na afloop op geluidsband verkrijgbaar bij het secretariaat, als onderdeel van een groter informatiepakket over het betreffende onderwerp. Regelmatig zijn in de uitzendingen gesprekjes gevoerd met mensen op straat.

Steeds blijkt een vrij vaste groep luisteraars de radio-uitzendingen te volgen, naar schatting tussen de 10.000 en 20.000. Hoewel het niet overtrokken moet worden is het toch een redelijk aantal, die de tijd en moeite waard zijn. Ook blijkt er een vrij vaste respons te zijn waar uit op te maken valt dat het een goede beeldvorming zeker niet benadeelt.

Er zijn in 1988 zes televisie-uitzendingen geproduceerd. Te betreuen is dat de uitzendingen verplaatst zijn naar het derde net. De kijkdichtheid is hierdoor gereduceerd tot 10% en daarmee is televisie als middel van ledenwerving nutteloos geworden. Er worden hierover gesprekken gevoerd met de andere partijen, het NOS-bestuur en de Commissaris voor de Media. In de uitzendingen is veel aandacht besteed aan de ledenwerving, het ouderenbeleid en politieke discussies.

CDA Krant en CDA ACTUEEL

De inbreng vanuit de voorlichting in de eigen media was bevredigend. Er is vanuit

Discussie in TROS Kamerbreed, v.l.n.r. minister De Koning, voorzitter Van Velzen, PvdA-voorzitter Sint en minister Brinkman.

de redactie goed en structureel aandacht besteed aan de partijpolitieke discussies. De rubriek „Verantwoordelijke samenleving in beeld” verdient hierbij een aparte vermelding.

In het zoeken naar een nieuwe formule en vorm voor CDA ACTUEEL en CDA Krant is

van beide kanten constructief meege-dacht. Niet genoeg kan worden benadrukt dat de partijvoorlichter een regulier redactielid is voor de beide bladen, zij het niet-stemhebbend. Stemming blijkt in de praktijk echter weinig voor te komen. De waardering voor de intensieve inzet van

vrijwillige redactieleden wordt wel eens te weinig benadrukt.

De redactie-secretaris en eindredacteur, Marcel Meijer, slaagt er bovendien in om op vakkundige wijze het geheel lezenswaardig te houden. Niet onvermeld dienen ook de andere redactionele activiteiten te blijven die hij voor de partij verricht, zoals bijvoorbeeld de ondankbare klus van de eindredactie van dit jaarverslag.

Personeel

De samenstelling van de afdeling voorlichting was per 31 december 1988: mw. P. Marey-Bevaart (medewerker) en drs. R.J. van Ark (partijvoorlichter).

In 1988 zijn achtereenvolgens Monique Jipping en Jan Hein Sträter als stageaires op de afdeling voorlichting werkzaam geweest. Beiden waren afkomstig van de werkgroep Massacommunicatie van de Rijks Universiteit Utrecht. De stage is in beide gevallen voor alle betrokkenen naar tevredenheid verlopen. Naast de partijvoorlichter heeft ook redactie-secretaris Marcel Meijer een aantal activiteiten voor de afdeling voorlichting verricht (eindredactie discussienota's en radio-uitzendingen)

De toenemende werkdruk bij de voorlichting, ook door de intensivering van ledenwerving en ledenzorg maakt passende uitbreiding in de toekomst zeer gewenst.

5. Redactieraad

Nieuwe formule bladen gehonoreerd

In 1988 was de herziening van de formules van de CDA-Krant en CDA-ACTUEEL een belangrijk onderwerp voor de redactieraad. Als vervolg op de evaluatie van de bestaande bladen in 1987 is goed voortgang geboekt met de uitvoering van de conclusies. De redactieraad heeft deze ontwikkeling zeer toegejuicht. De versterking van het opiniërende, discussiebevorderende karakter van CDA-ACTUEEL past goed bij de ontwikkeling van het CDA als discussie-partij.

Een duidelijker en meer informatief karakter van de CDA-Krant is volgens de redactieraad ook een positieve ontwikkeling.

De taak van de redactieraad is er op toe te zien dat de redactie van CDA-ACTUEEL en van de CDA-Krant handelt overeenkomstig de reglementen. De redactieraad vervult ten op zichte van de redactie een stimule-

rende, toezichhoudende en adviserende functie.

In 1988 is de redactieraad 6 keer bijeen geweest. Een belangrijke activiteit was het uitbrengen van een advies aan het Partijbestuur naar aanleiding van de evaluatie van de bladen. De redactieraad heeft zich hierin in grote mate kunnen vinden. Wel is aandacht gevraagd voor een spoedige totstandkoming van een redactiestatuut, nadat de conclusies van de evaluatie zijn uitgevoerd. Een belangrijk onderdeel hierin was de verandering van de uitgeverspositie. De redactieraad heeft erop aangedrongen om bij uitbesteding van het uitgeverschap van de zijde van de partij duidelijke voorwaarden te stellen. Hierbij was ook uitdrukkelijk de toezichhoudende rol van de redactieraad aan de orde.

De verschenen nummers van de CDA-Krant en CDA-ACTUEEL zijn door de redactieraad over het algemeen positief beoordeeld. Enkele opvallende punten bij

de beoordeling waren het gebrek aan vrouwvriendelijke cartoons en foto's en de leesbaarheid van artikelen voor het gewone CDA-lid.

Naast de versterking van het opiniërende, discussiebevorderende karakter van CDA-ACTUEEL in de toekomst is ook het teruggaan naar het oude magazineformaat door de redactieraad toegejuicht. Een duidelijke waarschuwing heeft de redactieraad laten horen waar het gaat om de inhoud van de CDA-Krant. Het moet niet zo zijn dat de CDA-Krant een lappendeken van informatieve kavels gaat worden, ten gevolge van de ontkaveling van CDA-ACTUEEL. Per 31 december 1988 is de raad als volgt samengesteld: Mr.dr. A. Postma (voorzitter); drs. J van der Assem; Mw. G.M.P. Cornelissen; drs. J.D. Gabor; drs. H. Glimmerveen; Mr. S.J. Hartkamp; Mevr. Mr. H. ten Hagen-Pot; drs. H. van Spanning; drs. C. Klop; drs. R.J. van Ark (waarnemend secretaris).

Nieuwe formule CDA-bladen voorbereid

Het jaar 1988 stond voor de redactie voor een groot deel in het teken van de voorbereiding van de nieuwe formule van CDA-ACTUEEL, respectievelijk de aan te passen formule van de CDA-Krant. Het nieuwe CD/Actueel, een tweeweekelijks verschijnend opinie-magazine met full-coloromslag en een betere kwaliteit papier, zou met ingang van 4 maart 1989 verschijnen. Tevens werd door het bestuur besloten de uitgeversstructuur te professionaliseren.

De keuze voor een nieuwe formule van CD/Actueel en een nieuwe uitgeversstructuur vloeien rechtstreeks voort uit de aanbevelingen die een evaluatiecommissie, bestaande uit media-deskundigen, in 1987 deed. Deze commissie was door het Partijbestuur ingesteld naar aanleiding van het conflict van begin 1986 over formaat en verschijningsfrequentie van CDA-ACTUEEL. De redactie bereidde de nieuwe formule in 1988 inhoudelijk voor. Daarbij was het uitgangspunt dat het onderscheid tussen CDA-ACTUEEL en CDA-Krant vergroot moest worden. CD/Actueel zou een sterker opiniërend en een niet-verkaveld karakter moeten krijgen, terwijl de CDA-Krant nog meer een voorlichtingsinstrument zou behoren te zijn. Het organisatorische nieuws zou geheel uit CD/Actueel verdwijnen en overgeheveld worden naar de CDA-Krant. Dit onderscheid zou ook in formaat en lay-out tot uiting moeten komen. Conform de aanbevelingen van de evaluatiecommissie werd in 1988 ook de wijziging van de uitgeversstructuur voorbereid. De uitgeverstaken (exploitatie bladen, abonneewerving, advertentie-acquisitie, marketing e.d.) zouden gedelegeerd worden aan een beoogd uitgever mr.dr.s. Bert

Ben Pauw was ook in 1988 redactievoorzitter.

Jongsma, in het dagelijks leven directeur van Kluwers Courantenbedrijf. Jongsma werd begin 1989 door het Partijbestuur benoemd tot uitgever. De wijziging van de uitgeversstructuur zal vervolgens naar verwachting in 1989 verwerkt worden in het vast te stellen redactie-statuu.

Naast alle voorbereidingen voor de nieuwe formule droeg de redactie ook zorg voor de inhoudelijke invulling van 16 uitgaven van CDA-ACTUEEL en 7 uitgaven van de CDA-Krant. Daarbij werd zoveel mogelijk uitgegaan van de gescheiden functies van de beide bladen. In CDA-ACTUEEL stonden ook in 1988 weer veel opiniërende interviews, artikelen en tweegesprekken; in de CDA-Krant was er meer ruimte voor voorlichtende interviews en artikelen. Ook in dit kalenderjaar kwamen beide bladen weer regelmatig in het nieuws.

Het totaal aantal pagina's van CDA-ACTUEEL bedroeg in 1988 evenals in 1987 256.

De totale omvang van de CDA-Krant 112. In CDA-ACTUEEL werden in 1988 in totaal 26 advertentiepagina's opgenomen. (gemiddeld 1½ per uitgave); in de CDA-Krant 29½ (gemiddeld 4 per uitgave). In 1987 waren dit er respectievelijk 25½ en 27. Het aantal abonnees van CDA-ACTUEEL daalde licht: van 12.953 in januari 1988 naar 12.337 in december 1988. De abonnementsprijs bleef gelijk.

De samenstelling van de redactie onderging enige wijzigingen. Klaas de Vries en Dick Aanen traden toe tot de redactie. Zij vervulden de vacatures Peijs en De Klerk. Als CDJA-vertegenwoordiger werd eerst drs. Jan Willem Sap en later Wilfred Scholten tot redactielid benoemd. In 1988 stonden Monique Jipping en Jan Hein Sträter de redactie als stagiaire terzijde.

Het redactiesecretariaat bleef ongewijzigd. Drs. Marcel Meijer (redactie-secretaris) werd terzijde gestaan door de uitstekende secretaresse Andrea Vleeschouwer. Als eindredacteur werd Meijer geassisteerd door Gerrit Brinkman. Ook in 1987 kon de redactie rekenen op de steun van de vaste medewerkers: Alice Bakker-Osinga; Kees Beerhuizen; Carmen Boersma; Theo Brinkel; Klaasje Eisses-Timmerman; Ton Huijssoon; Karla Peijs; Frank de Klerk en Tjeu Kortjen. De medewerkers verrichtten tal van redactionele werkzaamheden. Ton v.d. Houten bleef algemeen coördinator ten behoeve van de regio-pagina's in de CDA-Krant. De redactiecommissie was per 31-12-1988 als volgt samengesteld: Ben Pauw (voorzitter), Dick van Vliet, Agnes van Ardenne, Reina van Ditzhuyzen, Dick Aanen, Henk Lokkerbol, Evert Mathies, Hans Schipper, Wilfred Scholten en Klaas de Vries.

7. Euro-Campagne

Mobilisatie kiezers centraal bij Europese verkiezingen

„CDA: partij voor Europa”. Onder dat motto beginnen de voorbereidingen voor de campagne voor de Europese verkiezingen. Meer dan een jaar vóórdat deze op 15 juni 1989 zullen worden gehouden. Kort na de zomer stelt het Partijbestuur in september 1988 de notitie over de opzet „Eurocampagne 1989” vast. Deze notitie schetst in grote lijnen de contouren van de Campagne-aanpak. Hoofdken-

merken, doelstellingen, context van de campagne en electorale strategie komen daarin onder meer aan bod. Verder schetst deze notitie uiteraard de organisatorische-infrastructuur van deze Campagne-vorbereiding.

In de Landelijke Permanente Campagneraad (LPC) die maandelijks bijeenkomt, vindt een voortdurende terugkoppeling plaats tussen de campagneleiders uit de

kamerkringen en de landelijke campagnestaf.

In de Campagneraad vindt afstemming plaats tussen de politieke leiding van de partij, de lijsttrekker en de campagnestaf. Partijvoorzitter Van Velzen, campagneleider Bremmer, minister-president Lubbers, fractievoorzitter De Vries en Euro-lijsttrekker Penders maken van deze campagneraad deel uit. Hierin wordt tevens verslag

uitgebracht van de resultaten van het overleg met de Kamerkring Campagneteamleiders. Vanaf september 1988 komt deze campagneraad bijeen.

In het **Partijbestuur** is de voortgang van de Euro-campagne uiteraard een vast agendapunt. Er wordt verslag gedaan van de bijeenkomsten van de LPC en de Campagneraad. Het jaarlijkse bezinningsweekend van januari 1989 wordt geheel in het teken van Europa gesteld.

In het CDA-huis vinden de voorbereidingen voor de bijeenkomsten van LPC en Campagneraad plaats in de zogeheten **Euro-Campagnestaf**, die tevens resultaten van het beraad in bovengenoemde gremia tot uitvoering brengt. Van de Euro-campagnestaf maken voorts deel uit vertegenwoordigers van de afdeling voorlichting van de CDA Tweede-Kamerfractie en vertegenwoordigers van de afdeling voorlichting van de Euro-delegatie. Lijsttrekker Penders maakt onder meer deel uit van de campagnestaf.

Campagne-opbouw

Voor wat betreft de campagne-opbouw is gekozen voor de volgende aanpak. De eerste fase van de campagne-opbouw is die van de „enthousiasmeringsfase”, die beoogd is voor de periode september 1988 tot januari 1989. Vervolgens is gekozen voor de mobiliseringsfase, die tevens de start van de media- en canvascampagne bevat. Deze fase is voorzien voor januari 1989. En uiteraard is er dan de slotfase, de harde fase van de campagne, de laatste 6 weken voor de verkiezingen van 15 juni 1989. In het licht van bovenstaande opbouw worden de voorbereidingen ter hand genomen.

Voor wat betreft tal van concrete projecten wordt de aanpak ter hand genomen van onder meer:

- Een grootschalige kader-informatiedag voor alle gemeentelijke en provinciale campagnevoerders;

- Een grondige documentatiemap, met een schat van waardevolle gegevens over actuele politieke thema's in Europa en over de Europese instellingen.

- Een campagnehandboek 'de onmisbare reisgids' voor gemeentelijke en provinciale campagnevoerders; dit handboek geeft waardevolle informatie over de campagne-opzet in hoofdlijnen, de campagneorganisatie; tevens tal van waardevolle handreikingen voor het opzetten van een campagne op gemeentelijk dan wel provinciaal niveau. Daarnaast bevat het tal van waardevolle gegevens over spreekbeurtenregelingen, adressenmateriaal en dergelijke.

- Voorlichtingsmateriaal

- Opzet van een serie grootschalige manifestaties voorjaar 1989

- De inrichting van het Europa-deel van het CDA-congres van 18 maart.

Bovenstaande is uiteraard geen volledig overzicht van de activiteiten die in 1988 reeds ter hand worden genomen.

Bij de voorbereidingen wordt dankbaar gebruik gemaakt van de evaluatie van de verkiezingscampagnes van de vorige Europese verkiezingen alsook van de Tweede Kamerverkiezingen 1986 en de Provinciale Statenverkiezingen 1987. Tevens wordt dankbaar gebruik gemaakt van de activiteiten van de Werkgroep Verkiezingsonderzoek die ook in 1988 belangrijk onderzoekwerk verricht. Duidelijk is wel dat Europa niet alleen enthousiasme op-

roept, maar dat er bij de kiezers ook veel zorgen over „Europa” leven. Is Europa in zekere zin bij de Europese verkiezingen van 1979 en 1984 nog ver weg, in 1989 is Europa harde realiteit geworden. In het perspectief van een Europa zonder grenzen, dringt het steeds meer tot de kiezer door dat Europa „1992” ingrijpende veranderingen met zich mee zal brengen.

Het CDA staat voor de opgave de kiezer daarover duidelijke uitleg te verschaffen, als ook hen te motiveren om naar de stembus te gaan. Op het moment van het schrijven van dit jaarverslag lijkt het erop dat de opkomst bij de Europese verkiezingen in juni 1989 vermoedelijk niet hoger zal zijn dan in 1984, toen slecht 50% van de kiezers naar de stembus ging. De campagneorganisatie voor 1989 ziet er als volgt uit:

Campagneraad

Drs. R.F.M. Lubbers, Dr. B. de Vries, Drs. J.J.M. Penders, Drs. W.G. v. Velzen en Drs. C. Bremmer.

Euro-campagnestaf

Drs. C. Bremmer, Mevr. Verbaan, Drs. W.G. v. Velzen, F. Wester, Drs. R.J. v. Ark, Mevr. Marey, C.H.J. Lamers, Drs. G. Veldhuizen, M.A. Kolster, Drs. A.M. Oostlander, T. Huijssoon, Drs. A.N.G.J. Koot en Drs. J.J.M. Penders.

(Foto Hans Hordijk)

Met o.a. het Euro-infobulletin werden de CDA-leden geïnformeerd over Europa.

8. Stichting Kader- en Vormingswerk

Aantal cursisten stijgt spectaculair

In 1988 is met voortvarendheid gewerkt aan de implementatie en uitvoering van het beleidsplan. Er is een vrijwel compleet netwerk van vormingscommissies opgebouwd, in vrijwel alle kamerkringen zijn nu vormingswerkconsulenten

werkzaam. Tevens is er sprake van een sterke groei van het aantal deelnemers aan cursussen, themadagen en studiedagen van het Kader- en Vormingswerk. Er zijn publicaties verschenen en er is een substantiële bijdrage geleverd aan de

partijpolitieke discussies ouderenbeleid en milieubeleid.

Het bestuur van de Stichting was per 1 januari 1988 als volgt samengesteld: N. Schouten (voorzitter), drs. W. Thuis

(vice-voorzitter), drs. Th. van Rijmenam (penningmeester), drs. C. van Helvoirt (secretaris), D. Boersma-Barenbrug, T. Bot-van Gijzen, dr. J. van Dalen, mr. J. Fijen, C. v.d. Hout, Th. van Welie, A. v.d. Velde. Per 31 december 1988 is voorzitter N. Schouten afgetreden; als opvolger is gekozen drs. W. Thuis als waarnemend voorzitter. Tevens is mevr. A. v.d. Broek als lid van het bestuur afgetreden. Adviserende leden van het Stichtingsbestuur zijn: J. Ubaghs-Huisman (namens de Bestuurdersvereniging), J. Punt-van Osnabrugge (namens het CDA-Vrouwenberaad), drs. C. Bremmer (partijsecretaris), drs. C.J. Klop (namens het Wetenschappelijk Instituut) en H. v.d. Born (namens het CDJA). Drs. C. van Helvoirt vertegenwoordigt het Stichtingsbestuur in de Stichtingsraad van het Wetenschappelijk Instituut. T. Bot-van Gijzen vertegenwoordigt het Stichtingsbestuur in de Commissie Buitenland. N. Schouten is tevens lid van het Curatorium van de Kaderschool. Mr. W. Eikelboom is namens de Stichting Kader- en Vormingswerk lid van het bestuur van de Stichting Burgerschapskunde.

Personeel

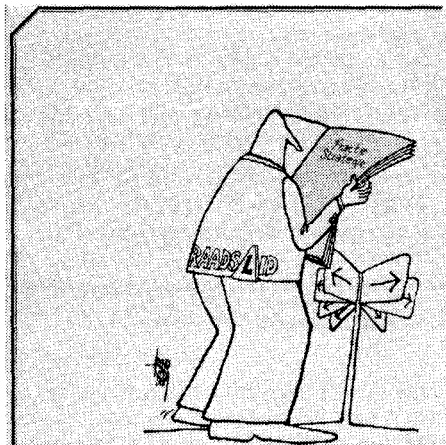
Per 1 januari 1988 waren bij de Stichting werkzaam:

drs. C. van Helvoirt (stafmedewerker)
R. Mulder-Bomhof (stafmedewerker)
H. Waterborg (stafmedewerker)
R. Torn (secretaresse)

Per 1 september is de heer drs. B. Komdeur mevrouw Mulder opgevolgd als stafmedewerker.

Publicaties

In 1988 werden de volgende nieuwe cursusboeken uitgegeven:

Fractie-strategie
KAVO Stichting
Kader- en vormingswerk
CDA

- „Politieke Stromingen” (socialisme, liberalisme en christen-democratie)
- „Vaardigheden” (vragen stellen, vergaderen, debatteren, spreekbeurt houden)
- „Het functioneren van de gemeentelijke afdeling”
- „Fractiestrategie”.

Onder verantwoordelijkheid van de Stichting is een commissie werkzaam, die praatstukken uitgeeft. De commissie bestaat uit: mr. J. Fijen (voorzitter), T. Bot-van Gijzen, D. Mul-ter Schiphorst (namens Vrouwenberaad), mr. Y. Timmerman-Buck (namens W.I.), H. Kats (namens CDJA), drs. C. Bremmer, als adviseur. Praatstukken geven informatie over een actueel politiek thema. Naast informatie bevat het tevens vragen ter discussie. In elk praatstuk wordt vanuit CDA-uitgangspunten het politiek thema belicht.

In 1988 verschenen de volgende praatstukken:

- Praatstuk 22: Volwasseneneducatie
- Praatstuk 23: Sociale Zekerheid
- Praatstuk 24: Cultuurbeleid
- Praatstuk 25: Gezondheidszorg
- Praatstuk 26: Milieu.

Activiteiten

Medewerkers van de Stichting hebben in 1988 diverse spreekbeurten gegeven over ouderenbeleid en milieubeleid. Aan de Erasmus-Universiteit te Rotterdam is er een gastcollege verzorgd met als thema 'Hoe democratisch is het CDA als partij?' Op 23 januari 1988 heeft er een landelijke bijeenkomst plaatsgevonden, teneinde de grote lijnen uit het beleidsplan 1987-1992 duidelijk neer te zetten bij alle betrokkenen. Op 5 maart heeft de Stichting Kader- en Vormingswerk, in samenwerking met het W.I., een trainingsdag geleid voor inleiders voor de partijpolitieke discussie „Ouderenbeleid”. Aan deze trainingsdag werd deelgenomen door 75 personen. Op 15 oktober heeft de Stichting, wederom samen met het W.I., een trainingsdag geleid voor inleiders voor de partijpolitieke discussie 'Milieubeleid'. Aan deze dag namen 56 personen deel. Op diverse bijeenkomsten voor nieuwe leden en voor kaderleden in Weert, Etten-Leur, Deventer werd door medewerkers van de Stichting het woord gevoerd over partij-organisatie en partij-uitgangspunten. Door medewerkers van de Stichting werd een substantiële bijdrage geleverd tijdens de tien trainingsweekenden van de Kaderschool.

Activiteiten

Groningen

Aan een cursus „Public Relations”, een cursus „Het functioneren van de gemeentelijke afdeling” en een cursus over „De verantwoordelijke samenleving” hebben 70

deelnemers meegedaan. Aan studiedagen hebben 110 mensen deelgenomen.

Friesland

Aan de studiedag „Functioneringsgesprekken voor raadsen statenleden” namen 40 mensen deel; er zijn drie studieavonden over „christen-democratische politiek” gehouden met 130 deelnemers. Verder een cursus „Public Relations” met 15 deelnemers en een cursus 'Functioneren van de afdeling' met 10 deelnemers.

Drenthe

In totaal hebben 45 personen deelgenomen aan een cursus voor nieuwe leden en bestuursleden.

Overijssel

Hier vonden vier basis cursussen en twee cursussen Public Relations met 121 personen plaats; drie studiedagen over ouderenbeleid en milieubeleid met 263 deelnemers.

Gelderland

In totaal 19 cursussen en 2 studiedagen over „Milieu” en in „Bezuinigingen in de gemeente”, welke bezocht werden door totaal 714 CDA-leden.

Flevoland

Een cursus voor bestuursleden, een voor raadsleden en twee basis cursussen werden gehouden met 44 deelnemers.

Utrecht

Een cursus voor nieuwe leden, twee series P.R.-cursussen en een cursus CDA-uitgangspunten met 63 deelnemers.

Den Helder

In totaal dertien cursussen Algemene Beschouwingen, Public Relations, Oppositie voeren, Raadsledencursus, Bestuursleden-cursus met in totaal 145 deelnemers.

Haarlem

Een cursus Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting, een Bestuursledencursus, een cursus Fractietraining, een cursus Gemeentefinanciën, een Raadsledencursus en Oppositie voeren met in totaal 65 deelnemers.

Leiden

Aan cursussen en studie/themadagen hebben 633 deelnemers deelgenomen. Enkele onderwerpen van cursussen en themadagen zijn: tuinbouw en milieu, christelijke politiek in Europees verband, gehandicaptenzorg, criminaliteit, milieu en verantwoordelijke samenleving.

Amsterdam

Een cursus Gemeentefinanciën en een ICB-cursus met 33 deelnemers.

Een deel van het KAVO-bestuur achter de tafel. V.l.n.r. Van Helvoirt (secretaris), Thuis (voorzitter) en Van Rijmenau (penningmeester). De vormingswerkconsulenten luisteren toe (rechts).

Den Haag

Twee basiscursussen en een P.R.-cursus met 70 deelnemers.

Dordrecht

Aan cursussen en thema-avonden hebben 850 CDA-leden deelgenomen, waarbij met name basiscursussen, thema-avonden over de relatie fractie en afdelingsbestuur en de nieuwe cursus „etnische minderheden” genoemd kunnen worden.

Zeeland

Een cursus voor bestuursleden, een cursus voor raadsleden en een bijeenkomst over het activiteitenprogramma trokken totaal 89 deelnemers.

Limburg

In totaal 850 deelnemers aan cursussen voor raadsleden, nieuwe leden, bestuursleden; thema-bijeenkomsten over landbouw in Europees verband, vrouw en politiek, netwerkontwikkeling en over regionale ontwikkelingsplannen.

Kader- en Vormingswerk op maat

CDA-organen of verbanden, die een op maat gesneden training willen, kunnen speciale steun krijgen van de KAVO-staf. Acht afdelingen hebben hiervan gebruik gemaakt.

- Cursus i.v.m. oppositie voeren voor fractie en afdelingsbestuur van Heesch (N-Br).
 - Conflictantering voor gemeenteraadsfractie te Wehl (2 bijeenkomsten).
 - Cursus Algemene Beschouwingen en t.v.-presentatie voor de fractie te Rotterdam (1 middag).
 - Studieavond over functioneringsgesprekken voor raads- en statenleden te Friesland.
 - Cursusavond voor deelraadsleden te Amsterdam over oppositie voeren.
 - Cursus voor fractie te Delft over gemeentefinanciën en uitgangspunten.
 - Conflictantering voor fractie en afdeling in Apeldoorn, (begeleiding; 2 avonden).
 - P.R.-cursus voor kamerkring Brabant gedurende 2 dagdelen.
- Het totale bereik van op maat gesneden

cursussen, die op specifiek verzoek van afdelingen werden uitgevoerd, lag in 1988 op 135 deelnemers.

Symposium

Op zaterdag 17 december is er een symposium te Ede gehouden bij gelegenheid van het afscheid van de voorzitter van het Stichtingsbestuur, de heer N. Schouten. Onder de titel „Kader- en Vormingswerk: voorgaan of volgen” werden twee voordrachten gehouden door mr. R. van de Beeten en prof.dr. D. Kuiper. Aan het symposium namen 55 mensen deel. De voorzitters-hamer werd bij deze gelegenheid overgedragen aan drs. W. Thuis, de nieuwe waarnemend voorzitter.

Kaderschool

Gedurende tien weekend-trainingen hebben stafmedewerkers van de Stichting Kader- en Vormingswerk een methodische bijdrage geleverd aan de vaardigheidstrainingen van de Kaderschool. Debatteren, spreekbeurt houden, vragen stellen, omgaan met de pers en vergadertechniek waren de meest voorkomende te oefenen vaardigheden.

Integratie Kader- en Vormingswerk en Kaderschool

In 1988 is een projectgroep ingesteld, die de mogelijkheden van integratie van het Kader- en Vormingswerk en de Kaderschool diende te onderzoeken. In december kon een concept-notitie aan het DB van het CDA worden aangeboden.

Bereik in 1988

Terwijl in 1987 het bereik van het aantal cursisten via Kader- en Vormingswerk op 3600 lag, lag dit aantal in 1988 op 5100 deelnemers. Hieruit blijkt, dat het Kader- en Vormingswerk in 1988 in een groeiende belangstelling heeft gestaan. Naar verwachting zal de ingezette trend in 1989 worden voortgezet. De Europese verkiezingen in 1989 en de gemeenteraads- en Tweede Kamer-verkiezingen in 1990 zullen hun invloed doen gelden voor het Kader-

en Vormingswerk in 1989. De activiteiten van het Kader- en Vormingswerk vormen een onmisbaar onderdeel van het totaal van activiteiten van het CDA. Terwijl in 1987 en 1988 vooral gewerkt is aan de opbouw van netwerken en verbreding van activiteiten-programma's, zal de komende jaren meer aandacht aan de inhoudelijke verdieping van de christen-democratische uitgangspunten worden besteed.

Vormingswerkconsulenten

- Mw. J. Boonstra-de Hoop (Friesland) tel. 05120-17266
- Mw. B. Burggraaff-Moscoviter (Amsterdam) tel. 02940-16135
- Mw. W.J. Harteveld-v. Driel (Leiden) tel. 079-313408
- Mw. W.J. Vergoed-Verboom (Utrecht) tel. 03430-13656
- J. de Hoon (Limburg) tel. 04709-3870
- Mw. M.S. de Jonge (Groningen) tel. 050-255431
- Mw. J.C.H. Leenderts-Maegdenberg (Noord-Brabant) tel. 01620-22962
- Mw. E. Vos-van Oorsouw (Noord-Brabant) tel. 04120-23047
- P. Bruinooge (Zeeland) tel. 01180-37742
- G. Peerboom (Limburg 2e consulent) 04490-54896
- G.J. Mombarg (Gelderland) tel. 08894-21302
- Mw. H. Linde-Driegen (Gelderland) tel. 05755-2084
- J.E.A. Schoevers (Overijssel) tel. 05720-52424
- Mr. A. Slob (Dordrecht) tel. 01838-2622
- J.W. v.d. Sloot (Flevoland) tel. 05277-1205
- Mw.mr. A.M.A.C. Theunissen (Den Haag) tel. 070-975398
- Mw. M.T. Overtoom (Den Helder) tel. 02513-11798
- Mw. L. de Zwart-de Gier (Haarlem) tel. 023-292587
- H. Zomer (Drenthe) tel. 05915-53080
- Rotterdam (vacature)

Cursisten en docenten maken Kaderschool succes

„Ik heb bewondering voor mensen die bereid zijn zich nader te verdiepen in de wijze waarop het CDA een aantal zaken aanpakt. De manier waarop door cursisten gediscussieerd wordt, vind ik erg goed. Er worden geen elementen naar voren gebracht die niet terzake doen. De interesse is groot. Ik leer zelf ook van het contact met de cursisten.”

Met deze woorden geeft prof. mr. H.Ph.J.A.M. Hennekens zijn ervaringen weer, nadat hij als docent zijn bijdrage heeft geleverd aan het welslagen van de eerste Kaderschoolleergang.

Prof. Hennekens treedt niet alleen op als docent, hij maakte als secretaris ook deel uit van het curatorium van de CDA-Kaderschool.

Het zijn de curatoriumleden, de docenten en de cursisten, die elk door hun onmisbare bijdrage en inzet het mogelijk maken, dat de Kaderschool zich een herkenbare plaats verwerft te midden van de vele activiteiten die in onze christen-democratische familie plaatsvinden.

De Kaderschool wil een bijdrage leveren aan de versterking van partij kader met een herkenbare christen-democratische identiteit. Het volgen van de Kaderschoolleergang moet bij de deelnemende kaderleden de mogelijkheid en de bereidheid versterken om de uitgangspunten van de christen-democratie tot gelding te brengen in het CDA en daarbuiten.

Daartoe wordt de cursisten gedurende een éénjarige leergang een programma geboden dat bestaat uit drie blokken. Blok 1 is het zgn. „ideologische” deel, waarin uitvoering de uitgangspunten van de christen-

democratie aan bod komen. Blok 2 wordt gevormd door een meer praktisch deel, waarin onder de noemer 'maatschappij en samenleving' een aantal politiek en maatschappelijk belangrijke thema's wordt behandeld. Tijdens blok 3 worden gedurende een aantal weekenden „vaardigheden” behandeld en beoefend.

Curatorium

De Kaderschool staat onder de bestuurlijke leiding van het curatorium dat bestaat uit:

- mevrouw drs. J.M.J.Th. Luiten-Monchen, (voorzitter)
lid van het CDA-partijbestuur,
lid van de Provinciale Staten Noord-Brabant.
- prof. mr. H.Ph.J.A.M. Hennekens, (secretaris),
hoogleraar Staats- en bestuursrecht aan de Katholieke Universiteit Nijmegen.
- N. Schouten, (penningmeester),
directeur-secretaris van het Nederlands Christelijk Ondernemers Verbond (NCOV).
- drs. R.P.H. Oudenhoven, (vice-voorzitter),
Burgemeester van Zevenaar.
- mr. R.H. van de Beeten,
vice-voorzitter van het CDA.
- mevrouw mr. H.G.M. Giezeman,
algemeen secretaris van het Nederlands Christelijk Werkgeversverbond West (NCW-west).
- prof. ir. B. Krol,
hoogleraar Voedseltechnologie aan de Rijksuniversiteit Utrecht
- prof. dr. D.Th. Kuiper,

hoogleraar Sociologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

- ir. W.C.M. van Lieshout,
voorzitter van het college van bestuur van de Katholieke Universiteit Nijmegen.

- E. Mulder,
trainer/adviseur bij GITP-opleidingen te Tilburg.

- De curatoriumleden Krol en Van Lieshout zijn benoemd op voordracht van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. De curatoriumleden Mulder en Schouten zijn benoemd op voordracht van de Stichting Kader- en Vormingswerk CDA.

In 1988 zagen prof. Hennekens en prof. Kuiper zich vanwege toenemende werkzaamheden elders jammer genoeg genoodzaakt hun lidmaatschap van het curatorium te beëindigen.

Bij de Kaderschool zijn werkzaam:

- mr. W. Eikelboom
- mevrouw E.M. Jansen-Keuvelaar

Projectgroep integratie KAVO/Kaderschool

In 1988 gaat onder voorzitterschap van mr. R.H. van de Beeten de Projectgroep integratie KAVO/Kaderschool van start. De projectgroep heeft tot taak de mogelijkheden, wenselijkheden en gevolgen van integratie van het Kader- en Vormingswerk en de Kaderschool te schetsen. Namens de Kaderschool hebben mevrouw drs. J.M.J.Th. Luiten-Monchen en drs. R.P.H. Oudenhoven zitting in de projectgroep.

Eerste Kaderschoolleergang 1987/1988

Op 29 augustus 1987 startte de eerste Kaderschoolleergang. Van september tot december 1987 werd Blok 1 „Uitgangspunten” afgewerkt. In januari 1988 ging Blok 2 van de eerste Kaderschoolleergang van start. In Blok 2 „Maatschappij en samenleving” wordt ten opzichte van Blok 1 „Uitgangspunten” een stap dichterbij naar de praktijk gedaan. De bestudering en behandeling van de in Blok 2 aangegeven thema's heeft ten doel inzicht te geven in de wijze waarop vanuit de christen-democratische politieke overtuiging vorm kan worden gegeven en een bijdrage kan worden geleverd aan de oplossing van problemen van onze tijd.

De thema's die in Blok 2 aan de orde komen zijn:

1. *Welzijn in christen-democratisch perspectief*

Prof. mr. Hennekens als docent in actie.

F.J. van der Heijden, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

2. Samenleving en (kleine) criminaliteit
Prof. mr. H.Ph.J.A.M. Hennekens, secretaris Curatorium kaderschool, hoogleraar Staats- en bestuursrecht aan de Katholieke Universiteit Nijmegen.

3. Europa in de internationale politiek
Drs. J.J.M. Penders, lid van het Europees Parlement.

4. Vrede en veiligheid
A.B.M. Frinking, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

5. Mediabeleid
P.J.A. van der Sanden, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

6. Technologie
Drs. M.H.A. Boers-Wijnberg, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

7. Wij en ons milieu
Ir. G.C. van Wijnbergen, lid van Gedeputeerde Staten in de Provincie Utrecht.

8. Vrijheid en pluriformiteit van het onderwijs
A.J. Hermes, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

9. Ontwikkelingssamenwerking
Ir. A.P.J.M. Oomen, adviseur Landbouw van het ministerie van Buitenlandse Zaken.

10. De arbeidende mens temidden van de sociaal-economische verhoudingen
drs. G. Gerritse, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

11. Individualisering
Dr. P.A. van Gennip, algemeen secretaris van de Katholieke Raad voor Kerk en Samenleving.

Blok 3 bestaat uit Vaardigheidstraining. Tijdens weekenden worden de cursisten, onder andere door oefeningen vaardigheden aangereikt die het hun mogelijk moeten maken onder meer als docent/inleider bij cursussen van het KAVO, het CDJA en het CDA-Vrouwenberaad en als discussieleider bij partijpolitieke discussie op te treden. Mr. W. Eikelboom, drs. C. van Helvoirt en H. Waterborg zijn de docenten. De leer-gang wordt afgesloten met het maken van een scriptie over een politiek-relevant onderwerp. Prof. Hennekens en prof. Krol leveren beiden een belangrijke bijdrage aan de beoordeling van de scripties.

Afsluiting

Op 28 mei 1988 werd de Kaderschoolleergang afgesloten met een gastcollege van prof. dr. P.J.A.M. Steenkamp over 'Onderstromen in de Nederlandse politiek'. Mevrouw Luiten en prof. Steenkamp reikten aan 41 cursisten het getuigschrift uit dat aan het voltooiën van de Kaderschoolleergang verbonden is.

Tweede Kaderschoolleergang 1988/1989

Voor deelname aan de tweede Kader-

Prof. Steenkamp overhandigt een cursist een getuigschrift.

(Foto Joop van Zeijvelt)

schoolleergang melden zich 57 cursisten (35 mannen, 22 vrouwen). Het curatorium besluit na het voeren van toelatingsgesprekken met alle kandidaat-cursisten tot toelating van 44 cursisten, (25 mannen, 19 vrouwen).

Het aantal toegelaten cursisten wordt onder andere bepaald door een gewenste groeps-grootte van maximaal 22 à 23 cursisten per groep. Er is plaats voor twee groepen. Bij de toelating spelen de motivatie en de beschikbare tijd van de cursist ook een belangrijke rol.

De tweede Kaderschoolleergang begint op 27 augustus 1988 met een feestelijke opening met daarbij een gastcollege van dr. B. Beumer, over „De Christen-democratie en Europa op weg naar 1992". Het programma van Blok 1, dat in september - december 1988 wordt gerealiseerd is als volgt samengesteld:

1. Geschiedenis van de christen-democratie,
Prof. dr. D.Th. Kuiper, hoogleraar sociologie aan de VU te Amsterdam, lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

2. Mensvisies,
Dr. P.A. van Gennip, algemeen secretaris van de Katholieke Raad voor kerk en samenleving.

3. Individualisering
Dr. P.A. van Gennip, algemeen secretaris van de Katholieke Raad voor kerk en samenleving.

4. Staats- en overheidsvisies,
Prof. mr. E.M.H. Hirsch Ballin, hoogleraar Staats- en bestuursrecht aan de KU Brabant

5. Maatschappijvisies,
Prof. dr. H.E.S. Woldring, hoogleraar Levensbeschouwing en politieke filosofie aan de VU te Amsterdam.

6. Kerk en staat; Geloof en politiek
Dr. G.J.M. van Wissen, docent Staatsrecht en alg. staatsleer aan de KU te Nijmegen

7. Politieke Stromingen: Christen-democratie

Drs. C.J. Klop, adj. directeur van het W.I. voor het CDA.

8. Politieke Stromingen, Liberalisme,
Prof. mr. dr. A. Postma, hoogleraar Onderwijsrecht aan de VU te Amsterdam, docent Staatsrecht aan de RU te Groningen, lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

9. Politieke Stromingen, Communisme en socialisme,

Prof. mr. dr. A. Postma, hoogleraar Onderwijsrecht aan de VU te Amsterdam, docent Staatsrecht aan de RU te Groningen, lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

10. Christelijk-sociale beweging,
Drs. M. Kastelein, beleidsmedewerker Sociale Zekerheid bij het CNV, lid van het CDA Partijbestuur.

11. Christen-democratie in Europa,
Drs. J.J.M. Penders, lid van het Europees Parlement.

Het curatorium maakt tussen de afsluiting van de eerste leergang en het begin van de tweede leergang tezamen met KAVO een informatieve ronde langs de Kamerkringen en Provinciale Afdelingen. Overleg met het CDA-Vrouwenberaad, dat met name aandacht vraagt voor het aanbrengen van emancipatoire aspecten in de lesstof leidt o.a. tot het besluit „EG-richtlijnen gelijke behandeling mannen en vrouwen" als afzonderlijk thema in blok 2 van de Kaderschoolleergang 1988/1989 aan de orde te stellen.

De Kaderschool mocht zich bij de start in 1987 verheugen in een grote externe publieke belangstelling. 1988 wordt gekenmerkt door cursisten die hardwerkend gemiddeld 8 uur per week investeren in het zich verdiepen in de wijze waarop het CDA op basis van zijn uitgangspunten een aantal zaken aanpakt. Docenten leveren een belangrijke bijdrage aan het welslagen van de Kaderschoolleergang. Het curatorium dat het programma van de Kaderschool leidt, volgt op grond van evaluaties en door daadwerkelijke betrokkenheid de Kaderschoolleergang nauwgezet.

Veel werk voor Europees verkiezingsprogramma

(Foto Hans Hordijk)

De Europese verkiezingen hebben de activiteiten van de Commissie Buitenland in het afgelopen jaar grotendeels beziggehouden.

Het betreft hier de formulering van de eerste concepten die een belangrijke impuls waren voor de trendsetting van het programma van de Europese Volkspartij.

Maar vooral de laatste loodjes zoals de landbouwparagraaf, de gentechnologische kwestie en de toetreding van nieuwe lidstaten hebben zeer veel gevraagd van formuleerkunst en vooral overredingskracht om tenslotte een resultaat te boeken op het Congres van Luxemburg in november.

Het was het resultaat van een gezamenlijke inspanning van Commissie Buitenland en de werkgroep Europa, hoewel verschillende leden uit de andere werkgroepen daaraan hun eigen bijdragen hebben geleverd. Deze krachttoer, want zo mag het samensstellen van een verkiezingsprogramma wel genoemd worden, had de neiging om alle andere thema's die ook in de Commissie Buitenland behandeld zijn weg te drukken. Uit het overzicht van de onderscheiden werkgroepen moge het tegendeel blijken.

Wergroep Vrede en Veiligheid

De werkgroep heeft een aantal notities vervaardigd en besproken naar aanleiding van vragen van de heer Van Velzen van december 1987. Zij behelzen: succes of falen van Gorbatsjov's interne politiek en de politiek-psychologische en militaire gevolgen daarvan, de West-West-verhoudingen, en de rol van Europa in de veranderende relatie Sowjet-Unie-Verenigde Staten. Daarnaast is intensief gesproken met de heer E. Korthals-Altes (oud-Ambassadeur) over zijn visie over vrede en veiligheid in het algemeen, de Oost-West verhoudingen, de relatie Frankrijk-Duitsland en de gevolgen voor Europa.

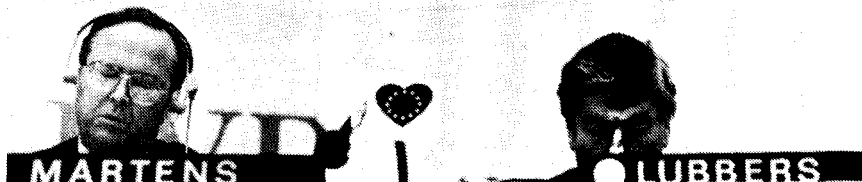
De werkgroep Midden-Oosten

De vragen die in deze werkgroep aan de orde werden gesteld, zijn:

a. de aard van het fundamentalisme in het Midden-Oosten en de gevolgen ervan in het Westen en in Nederland.

b. is er een apart asielrecht nodig voor christelijke minderheden uit de Midden-Oosten regio ?

SOLIDARISCH UND EFFIZIENT

De premiers Martens en Lubbers tijdens het congres waarop het Europees verkiezingsprogramma werd vastgesteld.

c. is het wenselijk/mogelijk te komen tot een internationale vredesconferentie voor het Midden Oosten

d. de gevolgen van een Amerikaans/Israëliisch strategisch bondgenootschap voor Europa c.q. Nederland.

e. een duidelijker invulling van de CDA-paragraaf m.b.t.

- de toekomst van de door Israël bezette gebieden;

- staatkundige rechten van de Palestijnen;

- de loop van de Israëlische grenzen;

- event. ruimte voor Europese verantwoordelijkheid;

f. Iran-Irak in het Partijprogramma;

g. terrorisme in de Midden Oosten context.

Wergroep Zuid-Afrika.

In de werkgroep is intensief gesproken over de geformuleerde EG-gedragscode en de problemen die het wetsvoorstel investeringen heeft (zoals controleerbaarheid, het niet gehoord hebben van de zwarte vakbonden). De vraag of de wet niet verbeterd kan worden door een vergunningensysteem in te stellen, om het verschil aan te geven tussen een nieuwe en een vervangingsinvestering, is voorgelegd aan de Commissie Buitenland.

Vervolgens is de startnotitie van het WI over Zuid-Afrika gereed gekomen.

Ook is de werkgroep betrokken geweest bij het Breed Overleg Tegen Apartheid (BOTA). Naar aanleiding hiervan is een resolutie ontworpen voor de CDA-Partijraad van juni 1988. De CDJA-notitie over Zuid-Afrika is met vreugde begroet in de werkgroep en aanvaard.

Wergroep Mensenrechten

Dit jaar heeft de werkgroep afscheid geno-

men van de voorzitter, mr. R.H. v.d. Beeten. Hij werd opgevolgd door de heer mr. H. Smulders.

De werkgroep heeft commentaar geleverd op de nota „Vluchtelingenwerk”. Dit commentaar is bedoeld als 'guidance' vanuit de partij, bedoeld voor Kamerleden e.a. die over asielzaken praten.

Voorts is het Burgerlijk-Politiek Verdrag (BuPo-verdrag) van de Verenigde Naties aan de orde geweest. Nederland zou moeten uittreden uit dit verdrag, omdat de uitvoering ervan door de Nederlandse regering een flinke aanslag zou betekenen op Rijks schatkist. Het commentaar van de werkgroep op het NCJM-advies in deze is naar de Commissie Buitenland gestuurd. Intensief is er gesproken over de CDJA-nota „Mensenrechten en buitenlands beleid”, mede in het kader van de uitgebreide commissievergadering (ucv) in de Tweede Kamer.

Wergroep Ontwikkelingssamenwerking

De werkgroep heeft meegewerkt aan de partijpolitieke discussie over ontwikkelingssamenwerking; de nota over vermaatschappelijking werd afgerond.

Met minister Bukman is intensief gesproken over de kwestie Suriname en het bezoek van de minister aan dit land.

Voorts heeft de werkgroep haar bezorgdheid uitgesproken bij fractievoorzitter de Vries, minister Bukman en de minister-president n.a.v. plannen van de regering ontwikkelingssamenwerking niet uit te sluiten van de bezuinigingen.

Aan de orde is geweest de nota over het sektorprogramma Onderwijs, Training en

Onderzoek waaraan een UCV was gewijd in mei 1988.

Tevens is de encycliek *Sollicitudo Rei Socialis* aan de orde geweest. De werkgroep heeft deelgenomen aan een besloten studieconferentie over deze encycliek.

De werkgroep heeft, op basis van een CDJA-notitie, gesproken over de oprichting van een stichting met als doel de financiering van gerichte projecten.

Als laatste dient vermeld te worden, dat de partijpolitieke discussie over ontwikkelingssamenwerking succesvol is geweest. Hieraan is door de werkgroep zeer intensief deelgenomen.

Werkgroep Latijns Amerika

De werkgroep heeft een notitie over Chili gepresenteerd. Tevens is de werkgroep actief betrokken geweest bij de organisatie van de schuldenconferentie, als laatste van de partijpolitieke discussie over ontwikkelingssamenwerking. Daartoe werd vanuit de werkgroep, de werkgroep ontwikkelingssamenwerking en het secretariaat een stuurgroep geformeerd die een en andere begeleidde. Deze studieconferentie was een groot succes en vraagt om een vervolg in 1989.

Tevens kan aan de vraag wat Europa kan doen aan de schuldenproblematiek n.a.v. deze conferentie worden voldaan.

Werkgroep Europa.

De werkgroep heeft zich zeer intensief beziggehouden met de inhoud en de samenstelling van het Euro-Infobulletin.

Daarnaast is uitvoerig gesproken over een notitie over de knelpunten bij de uitvoering van de Europese Acte. Aan de orde is gekomen een discussie over de vraag wat er moet gebeuren met de Benelux als de Interne Markt tot stand is gekomen. Daarbij is de werkgroep uitvoerig bezig geweest met de totstandkoming van het verkiezingsprogramma van de Europese Volks Partij.

11. Wetenschappelijk instituut voor het CDA

Hoge productie van medewerkers

Het jaar 1988 staat in het kader van de inspanningen die het Wetenschappelijk Instituut direct ten behoeve van het CDA-Partijbestuur verricht. Niet minder dan vijf discussienota's worden door de medewerkers geschreven, waarvan twee over onderwerpen waar nog geen studierapport over was verschenen. Aan het eind van het jaar slokken de verkiezingsprogramcommissies een groot deel van de werkkracht op. Daartussen: de publicatie van het rapport „Zinvol Leven”, weer een typisch Instituutprodukt dat veel aandacht trekt in de media en in vakkringen door zijn systematische doordenking van de overheidstaak op een ethisch moeilijk gebied en door zijn concrete aanbevelingen voor beleid. Daarin ligt de kracht van het Instituut.

1988 is ook het jaar van de „pijplijn”: vier rapporten zijn aan het eind van het verslagjaar bijna rijp voor publicatie en zullen begin 1989 het licht zien: economische

groei, de visie op de overheid, het Zuid-Afrika-beleid en de autonomie van scholen en universiteiten zijn onderwerp van intensieve studie en gedachtenwisseling met de respectievelijke studietoelagen en in de staf van het Instituut. Ook de Stichtingsraad neemt tweemaal aan deze meningsvorming deel. Al deze onderwerpen zijn moeilijke vraagstukken, waarin de uitdaging besloten ligt om een principiële politieke visie te ontwikkelen en de betekenis van de christen-democratische uitgangspunten voor het praktische beleid zichtbaar te maken. Beide kwaliteitscriteria (principeel en praktisch) zijn alleen te bereiken via gedegen studie door geïnspireerde deskundigen en kosten uiteraard tijd. Een dergelijk resultaat is niet met een snel ingestelde werkgroep te realiseren. Die les kan uit 1988 worden getrokken.

Opmerkelijk in het verslagjaar is ook de publiciteit die het Instituut ten deel valt. Het rapport „Zinvol Leven” lokt heftige reacties, maar vooral brede waardering en in-

stemming uit. De indruk rijst dat het een bewustwording in medische kring bevordert heeft, die ook voor andere ethisch omstreden verrichtingen van betekenis zal kunnen zijn. Via artikelen op sociaal-economisch gebied, over volkshuisvesting, reclassering en ideologische ontwikkelingen in andere partijen wekken medewerkers van het Instituut aandacht op voor het concept van de verantwoordelijke samenleving en de praktische doorwerking daarvan in de politiek en de maatschappij. In onderstaande statistiek is de omvang van dit externe optreden in de laatste jaren duidelijk zichtbaar. Het Instituut studeert niet alleen; het draagt (conform zijn statutaire doelstelling) zijn bevindingen ook uit.

Doelstelling

Het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA heeft ten doel het verrichten van wetenschappelijke arbeid ten behoeve van

Enkele kengetallen m.b.t. het Wetenschappelijk Instituut

	1984	1985	1986	1987	1988	1989
rapporten	3	—	3	2	1	4
studieconferenties	6	3	4	2	1	4
spreekbeurten	60	55	97	97	109	(.)
artikelen	22	41	45	64	74	(.)
beleidsadviezen/themabundels	2	1	1	—	—	(.)
partijdiscussiestukken	—	—	—	2	5	—
verkiezingsprograms	1	2	—	—	1	2
papers voor KAVO/Bestuurdersver./Vr. Ber./CDJA	1	2	1	2	1	2
personeelsbezetting	5½	5	6	5 2/5	5 2/5	5 2/5
begroting	f 1.262.342	f 1.272.234	f 1.368.916	f 1.272.600	f 1.274.000	f 1.348.000
waarvan bijdrage CDA	f 552.000	f 522.000	f 492.000	f 495.000	f 495.000	f 485.000

het CDA op basis van de grondslag van het CDA en in aansluiting op het Program van Uitgangspunten. Het Instituut geeft gedocumenteerde adviezen over de hoofdlijnen van het beleid, hetzij op eigen initiatief, hetzij op verzoek vanuit het CDA en/of van de leden van het CDA in vertegenwoordigende lichamen. Deze taken worden verricht door de directeur, de adjunct-directeur en drieëneenhalve wetenschappelijk medewerker, alsmede door vier (niet geheel full-time) medewerkers op organisatorisch en administratief gebied. Tijdens een deel van het verslagjaar werd de wetenschappelijke staf bijgestaan door een vrijwilliger en voorts waren enkele stagiaires in het kader van hun studies bij het Instituut werkzaam. De medewerkers van het Instituut kunnen rekenen op de enthousiaste inzet van een netwerk van deskundigen op vele terreinen, die bereid zijn de christen-democratie met hun advies te dienen. Elk lid van de wetenschappelijke staf is verantwoordelijk voor een min of meer omvangrijke sector van het overheidsbeleid. Voor politieke en wetenschappelijke advisering kunnen zij steeds terugvallen op het overlegorgaan voor hun eigen sector.

Bestuur

Het negende jaar sinds de fusie van de Lohmanstichting, de Kuypersstichting en het Centrum voor Staatkundige Vorming tot Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, is een jaar van aftredens en nieuwe benoemingen. Na voltooiing van hun statutaire zittingstermijnen neemt het Instituut afscheid van drs. L.P.J. de Bruijn, drs. C. Dekker, mr. F.J.H. Schneiders en prof.dr. J.A.C.J. van de Wouw. Hun plaatsen worden ingenomen door ir. H. van Harten, A.J. Gijsbers en mevrouw M. Nagel-Cornelissen, terwijl het bestuurslid drs. C.J. Bakker het penningmeesterschap op zich neemt. Het bestuur bestaat in 1988 naast deze personen uit prof.mr. H. Franken (voorzitter), mr. R.H. van de Beeten, H.A. de Boer, prof.dr. J. Klapwijk, prof.dr. B. Krol, drs. A.M. Oostlander (secretaris) en prof.dr. A.J. Vermaat.

Op 10 november vindt een afscheid- en kennismakingsbijeenkomst plaats, waarin de voorzitter de scheidende leden bedankt voor hun inzet gedurende vele jaren. Het Instituut heeft ondanks bezuinigingen en structurele onderbezetting in die periode vruchtbaar bijgedragen aan de ontwikkeling van de christen-democratie in ons land en daarbuiten.

In het verslagjaar vinden zeven vergaderingen plaats alsmede een overlegbijeenkomst met een afvaardiging van het Dagelijks Bestuur van het CDA. Het bestuur behandelt op intensieve wijze het rapport

„Zinvol Leven” en besluit tot publicatie ervan. Voorts neemt het bestuur kennis van de door het Instituut ten behoeve van het CDA geproduceerde discussienota's over ouderenbeleid, technologie, ontwikkelingssamenwerking, milieubeleid en onderwijsbeleid. Het bestuur begeleidt de voortgang in de studiec commissie die zich bezighoudt met de ontwikkeling van een christen-democratische visie op de overheid. De commissie gaat in gewijzigde samenstelling een tweede fase in. Nauw betrokken is het bestuur bij initiatieven tot oprichting van een CDA-instituut voor ontwikkelingssamenwerking en tot fusering van de Kaderschool (waarin het Instituut bestuurlijk deelneemt) en de stichting Kader- en Vormingswerk. Met het Dagelijks Bestuur van het CDA worden onderhandelingen gevoerd inzake de financiële bijdrage van het CDA aan het wetenschappelijk werk en inzake werkafspraken tussen Instituutbestuur en partijbestuur. Het bestuur maakt een begin met een meerjarenbeleid, dat erop gericht is de structurele onderbezetting te doen overgaan in een in alle sectoren volwaardig functioneren. De begroting 1989 draagt een taakstellend karakter. De Stichtingsraad, het hoogste bestuursorgaan van het Instituut, vergadert tweemaal.

De raad, waarin vertegenwoordigers van alle kamerkringen en bijzondere CDA-organen zitting hebben, is bij een en ander nauw betrokken. De raad bespreekt voorts het onderzoek naar economische groei (aan de hand van een inleiding van stafmedewerker mr.drs. J.P. Balkenende) en een onderzoek naar het beleid inzake Zuid-Afrika (ingeleid door de voorzitter van de studiec commissie prof.dr. H. de Haan). De raad keurt jaarrekening, jaarverslag en begroting goed. Voorts benoemt hij de nieuwe bestuursleden. De stichtingsraad bestaat in het verslagjaar uit: prof.dr. H. Franken (voorzitter), drs. C.J. Bakker (penningmeester), mr. R.H. van de Beeten, H.A. de Boer, A.J. Gijsbers, ir. H. van Harten, prof.dr. J. Klapwijk, prof.dr. B. Krol, mev. M.E.Ch.E. Nagel-Cornelissen, drs. A.M. Oostlander (secretaris/directeur), prof.dr. A.J. Vermaat, drs. J. Nauta (Kamerkring Groningen), mr. R.J. van der Kluit (Kamerkring Friesland), J. de Graaf (Kamerkring Flevoland), mev. A. Hermsen-Douma (Kamerkring Drenthe), A.C.J. van Haften (Kamerkring Overijssel), mr. J. Buijse (Kamerkring Amsterdam), drs. W.J. Huisjes (Kamerkring Den Helder), C. Plokhooij (Kamerkring Haarlem), dr. W.L.M. Adriaansen (Kamerkring Leiden), mev.drs. A.J. Bakker-Osinga (Kamerkring Dordrecht), H.J. van der Meiden (Kamerkring Rotterdam), Wm.C. de Kruijff (Kamerkring Den Haag), H.H.L.M. Pröpper (Kamerkring Arnhem/Nijmegen), mev.drs. J.M.B. Lansink-van

Dam (Kamerkring Arnhem/Nijmegen), P.E. van Staveren (Kamerkring Utrecht), H.van der Pas (Kamerkring 's-Hertogenbosch), drs. C.O.W. Dubbelman (Kamerkring Tilburg), mr. J.A. de Boe (Kamerkring Zeeland), dr. H. Knibbe (Kamerkring Limburg), C. Wielemaker, mev. D. Boersma-Barenbrug, jhr.drs. P.A.C. Beelaerts van Blokland, drs. C. van Helvoirt, mr. W. Aantjes, prof.dr. N.H. Douben, prof.mr. P.J. Teunissen, dr. E. Schroten, drs. J.W. Solberg; adviserende leden: drs. C. Bremmer, dr. B. de Vries, F. Borgman, dr. G.J. Fleers, drs. B. Beumer, drs. C.J. Klop, mr.drs. J.P. Balckenende, drs. Th.B.F.M. Brinkel, mev.mr. Y.E.M.A. Timmerman-Buck, drs. A. Klink.

Directie

Het jaar 1988 staat in het teken van de voorbereidingen en voltooiing van het verkiezingsprogramma '89-'94 van de Europese Volkspartij. De heer Oostlander wordt als Nederlands rapporteur/onderhandelaar in de programmc ommissie bijgestaan door een klankbordgroep uit het CDA. Met behulp van de werkgroep Europa wordt een totaalconcept als CDA-bijdrage opgesteld. Het eindresultaat kan de goedkeuring wegdragen, mede omdat het concept van de „verantwoordelijke samenleving” in dit Europees programma z'n uitwerking vindt en omdat naast enkele complete hoofdstukken ook op diverse andere plaatsen de Nederlandse inbreng goed herkenbaar is.

Mede dankzij de bijdragen vanuit de zusterpartijen is het programma voor de Europese Volkspartij als zodanig een redelijk profilerend stuk geworden. In het verslagjaar fungeert de directeur als CDA-delegatievoorzitter in de ontmoetingen met het IKV, in het contact met het ICTO en in de deelname aan het 'Overlegorgaan tegen de kernbepaapening'. De CDA-delegatie dringt aan op naamsverandering van dit orgaan en op verbreding van de samenstelling daarvan. Samen met de heren prof. E. Boeker (voorzitter van het Overlegorgaan), M.J. Faber (IKV), J.M. Wiersema (secretaris buitenland PvdA), bezoekt Oostlander Charta '77 en het bureau van de officiële Tsjechische Vredesraad teneinde de mogelijkheid van een gezamenlijk symposium in Praag na te gaan. De daarnavolgende correspondentie toont aan dat het voor dit initiatief nog te vroeg is. Het contact tussen de leden van de Nederlandse delegatie leidt echter wel tot plannen voor een conferentie over Oost-West vraagstukken en de rol van de civiele verantwoordelijke samenlevingsgedachte in de verbetering van de onderlinge betrekkingen, met name waar het de positie van de bevolking betreft. Dit resulteert in een goed bezochte conferentie op 23 september in Hydepark (Driebergen) waar naast de ini-

tatiefnemers vooral door enkele Oosteuropese gasten het woord wordt gevoerd. De openheid waarin één en ander plaatsvindt is verrassend, aangezien vanuit Centraal en Oost-Europa zowel officiële communisten als dissidenten het woord voeren. Het forum bestaat uit vier Oost- en Centraal-Europese gasten, nl. de heren Kotai (hoofd van de afdeling Buitenland van de Hongaarse Socialistische Arbeiderspartij, lid van het Centraal Comité), Planer-Friedrich (voorheen hoofd van het Theol. Studiecentrum van de Evangelische Kirchen in de DDR), Koslowski (hoofdredacteur van het onafhankelijk blad van de Poolse club van katholieke intellectuelen) en Korolew (onderdirecteur van het Moskou's Instituut voor Wereldeconomie en Internationale Betrekkingen). Voorts zijn de Nederlandse partij en enkele vredesbewegingen vertegenwoordigd door de heren Blauw (VVD), Eisma (D'66), Faber (IKV), Ter Laak (Pax Christi), Penders (CDA) en Van der Stoel (PvdA). De heer Oostlander fungeert voorts als lid van de commissie 'Internationale Politiek' en van de 'Werkgroep Doctrinè' van de Europese Volkspartij. In 1988 worden door de W.I.-staf dagconferenties belegd met de respectievelijke staven van de WBS, de Teldersstichting en de FNV.

Het doel is om elkaars politiek-filosofische stellingnames grondiger door te spreken. De heer Oostlander neemt deel aan CDA-delegaties in de ontmoetingen met omroepen en de Christelijke Volkspartij (Vlaanderen). Voorts is hij lid van de Adviesraad van CLAT (steun aan Latijnsamerikaanse christelijke vakbeweging). De heer Oostlander fungeert als technisch voorzitter van de W.I.-Commissie Onderwijs, adviseert (met andere stafleden) de studiec ommissie Volkshuisvesting van de CDA Tweede Kamerfractie en onderhoudt verder een verscheidenheid aan contacten met politieke en maatschappelijke instellingen. In de tweede helft van 1988 is hij algemeen rapporteur van de CDA-Programcommissie en neemt uit dien hoofde tevens deel aan diverse vormen van voorberaad met sociale organisaties. De perikelen rond de W.I.-begroting eisen in de laatste maanden veel tijd en energie. Uit hoofde van zijn functies is de directeur adviserend lid van het Dagelijks en van het Partijbestuur van het CDA, van de commissie Buitenland en van de redactie van CD Verkenningen. Tijdens het verslagjaar vervult hij ruim 50 spreekbeurten voor CDA-afdelingen en kamerkingen, afdelingen van het CDA-Vrouwenberaad, kerkelijke groepen of raden, studentenorganisaties, colleges aan universiteiten, het instituut Clingendael, voor de Kaderschool, vredesbewegingen, sociale organisaties, symposia van andere partijen (VVD, PPR, RPF), afdelingen van de PvdA, het Nederlands Gespreks-

Heeft het socialisme toekomst? Paul Kalma (m.) (WBS) denkt van wel; de W.I.-medewerkers Balkenende (l.) en Klop (r.) geloven er kennelijk niet in.

trum. Globaal genomen gaat het daarbij over de filosofie van de verantwoordelijke samenleving en over uitwerkingen daarvan naar allerlei beleidsterreinen. Deze gedachten worden ook uitgedragen middels interviews, hoofdzakelijk voor de dag- en weekbladers en voor de radio. Directeur en adjunct-directeur overleggen periodiek met de partijvoorzitter en de partijsecretaris over de voortgang van de projecten aan Instituuts- en aan CDA-zijde.

Publikaties

A.M. Oostlander

In het Centraal Weekblad:

- * „Kerk, zeden en politiek beleid”, 20-1
- * „De drempel van de diaconie - de sociale reputatie van de kerk”, 8-3
- * „Christelijk engagement in een verantwoordelijke samenleving”, 4-5
- * „De brede kerkelijke discussie over de schepping”, 14-6
- * „De rechten van het kind en de moderne technologie”, 7-9
- * „40 jaar Verklaring van de Mensenrechten”, 7-12
- * „Commentaar op Sollicitudo Rei Socialis”, Katholiek Nieuwsblad, 22-2;
- * „Wat minder argwaan, wat meer creativiteit”; PCO-Besturenraad, Inkom;
- * „De verantwoordelijke samenleving: een breed concept”, „Namens” 7-4;
- * „De vredesbeweging na het INF-Accoord”, ICTO-Bulletin, 26-4;
- * „Politiek en Moraliteit” in „Ballast of Rijkdom”, uitgave Pax Christi Nederland;
- * „De PvdA en de verzorgingsmaatschappij”, Utrechts Nieuwsblad, 20-6;
- * „Hoe verbouw je een nachtschuit?”, CDA-Actueel, 21-6;
- * „CDA & PvdA op weg naar 2000”, CDA Nieuws Velzen, 15-8;
- * „Politiek, Secularisatie en Herkerstening” in „Voorbij domineesland”, Horstink/Trouw, 19-8;

- * „De sociale leer der kerk, toch tamelijk slijtvaast”, Katholiek Nieuwsblad, 27-8;
- * „Politik aus christlichem Bewusstsein” In „Tradition und Aktualität der Bemühung um eine „Doktrin”, Tindemans e.a., Verlag Knoth, 1988;
- In CD Verkenningen:
- * „Vermaatschappelijk en het Zuid-Afrika-beleid”, met drs. Th.B.F.M. Brinkel, januari
- * „Idealen en flinke gebaren in 'Liberaal Bestek '90'”, februari
- * „Een brief van de Paus”, maart
- * „In memoriam: individualisering”, april
- * „Perestrojka en de Praagse Breznjew-boys”, mei
- * „Berekening versus overtuiging”, augustus
- * „Kerk en partij over de verantwoordelijke samenleving”, september
- * „Christelijk-sociaal denken als vorm van modern management”, oktober
- * „De verantwoordelijke samenleving als marionettentheater”, december

De adjunct-directeur, drs. C.J. Klop, maakt deel uit van de werkgroep opiniepeilingen; hij is adviserend lid van het bestuur van de stichting Kader- en Vormingswerk en van het bestuur van de Vereniging van christen-democratische gemeente- en provinciebestuurders. In dat kader adviseert hij bij de totstandkoming van het boekje 'Gemeenten en buitenlands beleid'. Hij is lid van het begeleidingscollege van het Sociaal en Cultureel Planbureau, dat in het Sociaal en Cultureel Rapport 1988 mede op zijn initiatief aandacht besteedt aan de verschuiving van de verantwoordelijkheden tussen overheid, non-profit-sector, bedrijfsleven en huishoudens. Aldus komen interessante gegevens beschikbaar in een kader dat voor het denken over de verantwoordelijke samenleving van betekenis is. De heer Klop treedt op als secretaris van

de redactiecommissie die een Handboek Christen-democratische gemeentepolitiek ontwerpt en hij is secretaris van de commissie die het Model gemeenteprogram 1990-1994 ontwerpt. Hij treedt voorts op als rapporteur voor de sector volksgezondheid en maatschappelijke dienstverlening van de landelijke programcommissie. Hij is lid van de redactieraad van CDA-ACTUEEL. De heer Klop is docent aan de Kaderschool over de uitgangspunten van het CDA. Hij adviseert de minister van EZ van de Antillen inzake politiek kader- en wetenschappelijk werk ten behoeve van de christen-democratie aldaar. Hij neemt deel aan het overleg tussen CDA en de omroepen over Europees mediabeleid. Hij is lid van de pensioencommissie van het CDA, de gelieerde organisaties en de fractie en hij neemt deel aan het overleg over de CAO 1988/1989. In het overleg met de uitgever, Van Loghum Slaterus te Deventer, onderhandelt hij met succes over het kostendekkend uitgeven van het maandblad van het Instituut. In december zit hij de CDA-delegatie voor die een groep Aziaten ontvangt in het kader van een door Justitia et Pax georganiseerde uitwisseling terzake van de multiculturele samenleving.

Sector Welzijn

Het sectoroverlegorgaan, dat de studies op dit beleidsterrein beoordeelt en begeleidt bestaat in het verslagjaar uit: prof.dr. E. Schroten (voorzitter), drs. C.J. Klop (secretaris), G.C. de Bruijn, mr.dr. A.J. van der Eijden, drs. C. Groen, A.J. Gijsbers, mevr.dr. A. Kreutzkamp-Schotel, dr. W.H.G. Wolters. In maart wordt ten behoeve van het CDA een discussienota over ouderenbeleid geschreven. De partijpolitieke discussie leidt tot een resolutie op de Partijraad van november. De heer Klop schrijft de nota en is voorzitter van de werkgroep die de resolutie voorbereidt ten behoeve van het Partijbestuur. Het sectoroverlegorgaan treedt samen met dat van de sector Binnenlands Bestuur en Justitie op als studiecommissie die het rapport „Zinvol Leven” over nieuwe medische bevruchtingstechnieken, uitbrengt. De leden vervullen vervolgens diverse spreekbeurten en optredens voor de media over dit onderwerp dat veel aandacht trekt. Ook de doorwerking van het rapport over de gezondheidszorg uit 1987 vergt nog veel nazorg in de publicitaire sfeer.

De fractiebegeleidingscommissie volksgezondheid, onder voorzitterschap van drs. F.J.M. Werner, adviseert de Tweede Kamerfractie diverse malen over de doorwerking van de aanbevelingen van dit rapport in de operatie „Dekker”. Het beleid groeit in toenemende mate in de richting van deze aanbevelingen. De heer Klop

Drs. F. Werner leidt de fractiebegeleidingscommissie volksgezondheid.

schrijft, samen met mevrouw Timmerman-Buck een bijdrage in de congresbundel „Reclassering: op weg naar 2000” en treedt op als inleider op het desbetreffende congres in december. Hij organiseert een bezinnend overleg tussen Tweede Kamerfractiecommissie volksgezondheid en de staf van de Centrale Raad voor de gezinszorg, heeft samen met de heer Balkenende een werkzaam aandeel in de viering van het tienjarig bestaan van de CDA-Bestuurdersvereniging (in welk kader de publikatie „De verantwoordelijke samenleving op lokaal niveau” tot stand komt), treedt samen met de heer Klink op de Statendag 1988 op als inleider inzake de levensbeschouwelijke verscheidenheid in het welzijnsbeleid (bejaardenoorden, scholen, volwasseneneducatie etc.), belegt samen met de stichting kader- en vormingswerk een trainingsdag voor inleiders over ouderenbeleid, adviseert inzake de oprichting van een specialisatie „levensbeschouwing en welzijnswerk” aan de Hogeschool Windesheim in Zwolle en adviseert het Lindeboom Instituut inzake studie naar medische ethiek en de grenzen aan de zorg.

In het verslagjaar schrijft de heer Klop met medewerking van een groot aantal adviseurs een discussienota voor het CDA over het milieubeleid. De stagiaire mevrouw drs. R. van der Maas heeft hierin een werkzaam aandeel. Voor de inleiders belegt de heer Klop samen met de stichting Kader- en Vormingswerk een trainingsdag. Hij leidt ook de CDA-delegatie die een gesprek heeft met een aantal deskundigen over „milieu en ontwikkelingssamenwerking”. Voorts geeft hij een inleiding voor de vormingswerkconsulenten van de stichting Kader- en Vormingswerk over het onderwerp milieubeleid. Hij neemt deel aan een conferentie terzake van de stichting „Maatschappij en onderneming”. De werkzaamheden om te komen tot een eigen W.I.-studie inzake het milieubeleid worden voortgezet. In de loop van 1989 zal een studiecommissie worden ingesteld. De heer Klop vervult 13 spreekbeurten

over gezondheidszorg, Program van Uitgangspunten, verantwoordelijke samenleving en voortplantingstechnieken, voor uiteenlopende gezelschappen, zoals FNV, Provinciaal Opbouworgaan Brabant, AMC, Stichting Rhea, Vrouwenberaad, Lions, RU Groningen (nascholing huisartsen), ambtenaren van het ministerie van sociale zaken en de Bestuurdersvereniging.

Publicaties

C.J. Klop

- * „Inzake ouderenbeleid”, Katholiek Nieuwsblad, 25 februari 1988;
- * „Christen-democratisch ouderenbeleid”, Bestuursforum, maart 1988;
- * „Wat staat ons te doen?”, interview met de partijvoorzitter voor de jubileumbundel van de Bestuurdersvereniging (samen met mr.dr. J.P. Balkenende);
- * „Verantwoordelijke samenleving”, Trouw, 1 juni 1988;
- * „Democratie in de verantwoordelijke samenleving”, Tijd en Taak, 30 juni 1988;
- * „Reclassering in de verantwoordelijke samenleving”, artikel in de bundel „Reclassering op weg naar 2000”, Nationale federatie van reclasseringsinstellingen (samen met mevr.mr. Y.E.M.A. Timmerman-Buck);
- * „Christen-democratie en sociale zekerheid”, in J. Rieken (red.) „Venster op sociale zekerheid”, Deventer, 1988 (samen met mr.dr. J.P. Balkenende).
- * „De trendbreuk van de gespreide verantwoordelijkheid?”, Nationale Woningraad, februari 1988.

Sector Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening, verkeer en vervoer, milieu

Sectoroverlegorgaan: voorzitterschap: vakant, secretaris: vakant. Leden: ir. F.J. Creemer, mr. P.C.E. van Wijmen, drs. H.J. Viersen, D. Rijnders, ir. P.A.M. Cornelissen. Omdat de bestokiging van een studie naar het volkshuisvestingsbeleid in de jaren '90 door de fractie niet tot stand komt, adviseren directeur en adjunct-directeur een studiecommissie van de Tweede Kamerfractie, onder voorzitterschap van drs. F. Jacobs, inzake dit onderwerp. De studie wordt in de loop van het verslagjaar gepubliceerd onder de titel „Samen werken aan wonen”.

Sector sociaal-economisch beleid

Voorzitter: prof.dr. N.H. Douben, secretaris: mr.dr. J.P. Balkenende. Leden van het Sectoroverlegorgaan: prof.dr. J.J.J. van Dijck, dr. P.B.R. de Geus, H. Hofstede, dr. E.J.J.M. Kimman sj., S. Veninga, prof.dr. A. Wattel, prof.dr. J. Weitenberg. In de vacatures van de hoogleraren Boorsma en

Van der Laan wordt voorzien door benoeming van de heren De Geus, Kimman en Veninga.

Ook in dit kalenderjaar worden verschillende activiteiten ten behoeve van de partij verricht. In januari verschijnt de „CDA-discussienota Technologie; over vermaatschappelijking, Nederlands technologiebeleid en de rol van Europa“. De nota is opgesteld door een werkgroep onder leiding van prof.dr. J.J.J. van Dijk; het secretariaat is in handen van de heer Balkenende. De nota komt ter sprake tijdens een viertal regionale technologieconferenties. De resultaten van de discussies worden neergelegd in een samenvattende rapportage en een concept-resolutie, die onderdeel vormen van de besprekingen door de CDA-Partijraad op 4 juni. In februari verschijnt, na goedkeuring door het CDA-partijbestuur op 8 februari, de discussienota Ontwikkelingssamenwerking, die is geschreven door prof.dr. L.B.M. Mennes en de heer Balkenende. De nota staat centraal tijdens drie regionale conferenties over ontwikkelings- samenwerking. De rapportage van de discussies berust in belangrijke mate bij drs. H. Wels, die in 1988 als vrijwillig medewerker aan het Instituut is verbonden. De heer Wels neemt diverse taken op ontwikkelingsgebied op zich: aanpassing van de tekst van het WI-rapport 'Wereldeconomie en Ontwikkeling' ten behoeve van de vertaling, het voorbereiden van een NCO-subsidie-aanvraag in verband met een christen-democratische stichting voor internationale solidariteit en het meewerken aan voorbereidingen van de Schuldenconferentie van het CDA op 10 september in Amsterdam. De rapportage van de discussie en een concept-resolutie komen aan de orde tijdens de CDA-Partijraad op 12 november.

Het zwaartepunt van de activiteiten van 1988 wordt gevormd door de werkzaamheden van de studietoelichting Economische Groei. De beraadslagingen vinden plaats vanaf maart en hebben onder meer betrekking op de principiële visie op groei, nationale en internationale factoren die van invloed zijn op de groei, het vraagstuk van de groei-belemmerende en groei-bevorderende factoren en de vestigingsfactoren van de Nederlandse economie. De studietoelichting staat onder voorzitterschap van dr. J. Zijlstra, leden zijn: prof.dr. P.B. Boersma, dr. P.B.R. de Geus, prof.dr. E.M.H. Hirsch Ballin, mr. H.B. van Liemt, prof.dr. L.B.M. Mennes, H. van der Meulen, prof.dr. L.F. van Muiswinkel, jhr.mr. F.O.J. Sickinghe en drs. H.H.F. Wijffels. Adviserende leden zijn drs. B. Beumer en drs. G. Gerritse. Mr.drs. J.P. Balkenende is secretaris/rapporteur van de commissie. In december is het eerste concept-rapport gereed. Publicatie is beoogd in het voorjaar van 1989.

Op 7 september wordt het boek „Venster op sociale zekerheid“ onder redactie van dr.ir. J. Rieken aan de pers gepresenteerd. Het boek bevat een uitvoerige bijdrage 'De christen-democratie en de sociale zekerheid' van de hand van de heren Balkenende en Klop. Zij behandelen sociale zekerheid in het licht van de verantwoordelijke samenleving en van Europa 1992. De presentatie leidt onder andere tot een uitvoerig radiogesprek over de toekomst van de sociale zekerheid. De heer Balkenende en collega's van de politiek-wetenschappelijke bureaus van PvdA en VVD nemen aan het gesprek deel.

Ook in 1988 is de heer Balkenende redactie-secretaris van Bestuursforum, het maandblad van de CDA-raads- en statenleden. In 1988 staat het milieu in een aparte artikelenserie centraal. De heer Balkenende is voorts lid van de redactie van het Handboek voor Gemeenteraadsleden. Op 9 november wordt hij tot voorzitter van deze redactie benoemd. Hij neemt deel aan een drietal conferenties van de Konrad Adenauer Stiftung in Brussel. Van de hand van de heer Balkenende verschijnen dertien artikelen. Hij houdt vierentwintig spreekbeurten binnen en buiten het CDA (Vrouwenberaad, Bestuurdersvereniging, CDJA, diverse CDA-afdelingen, Brabants-Zeeuwse Werkgeversvereniging, Jong Management NCW, NCOV enz.) over diverse onderwerpen: verantwoordelijke samenleving, technologie, ontwikkelings-samenwerking, politiek en bedrijfsleven, moderne armoede, identiteit van maatschappelijke organisaties, normen en waarden, Europa enz.

Publicaties

J.P. Balkenende

* „Uitdagingen voor de CDA-Bestuurdersvereniging“, Bestuursforum januari 1988

* „Technologie en politieke uitgangspunten“, Christen-Democratische Verkenningen, januari 1988 (mede-auteur: drs. A. Zijlstra);

* Christen-democratie en de gemeente, Bestuursforum februari (mede-auteur: drs. C.J. Klop);

* „Wat staat ons te doen?“ (interview met partijvoorzitter Van Velzen), bundel „De verantwoordelijke samenleving op lokaal niveau“, uitgave van de CDA-Bestuurdersvereniging, (mede-auteur: drs. C.J. Klop);

* „Christen-democraten streven naar nieuwe bestuursstijl“, Trouw 27 februari 1988;

* „De veranderende rol van de overheid en de inhoud van het personeelsbeleid“, Tijdschrift voor Openbaar Bestuur, 16 juni 1988, nr. 12;

* „De spil in de Nederlandse politiek“, Bestuursforum juni (mede-auteur: drs. C.J. Klop);

* „De VNG kijkt soms anders tegen de dingen aan dan het CDA“, Bestuursforum juni/juli 1988 (interview met VNG-voorzitter Havermans);

* „La Démocratie-chrétienne et l'Avenir Socio-Economique de l'Europe“ in A. Kalydjian, H. Portelli (e.d.), Les démocraties chrétiennes et l'économie sociale de marché, Parijs 1988, pp. 97-114 (mede-auteur: drs. A.M. Oostlander);

* „De christen-democratie en de sociale zekerheid“, in J. Rieken (red.), Venster op sociale zekerheid, Deventer 1988, pp. 111-133 (mede-auteur drs. C.J. Klop);

* „EG-richtlijnen soms strijdig met gezinsvriendelijk beleid“, CDA-Actueel, 12 november 1988;

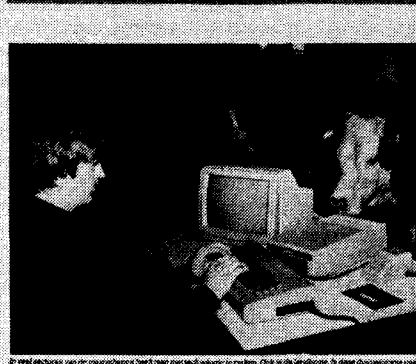
* „Brengt 'funktionele decentralisatie' de verantwoordelijke samenleving dichterbij?“, Kanttekeningen bij een advies van de Raad voor het Binnenlands Bestuur, Bestuursforum, november 1988;

* „Gerechtigheid en nieuwe armoede“, Bestuursforum, december 1988.

Sector buitenland en defensie

Leden van Sectoroverlegorgaan zijn: prof.mr. P.J. Teunissen (voorzitter), prof.dr. L.B.M. Mennes, prof.dr. G.A. de Bruijne, drs. W.K.N. Schmelzer, mr. C.A. Bos, drs. A.M. Oostlander, drs. Th.B.F.M. Brinkel, mr.drs. J.P. Balkenende.

In de sector Buitenland wordt de meeste energie gestoken in het schrijven van een rapport over het Zuid-Afrika-beleid. In maart komt de studietoelichting die zich hiermee gaat bezighouden voor het eerst bijeen. Zij bestaat uit: prof.dr. H. de Haan (voorzitter), W.J. Bos, Th. Derckx, A. Hordijk, dr. A. Kruijswijk, drs. A.J. van der Meer, dr. R.J. Mooi, dr. H. van Ruller, ir. E.J. de Rijck van de Gracht, mevr. drs. T.L.E. Strop-von Meijenfeldt, drs. Th.B.F.M. Brinkel (secretaris/rapporteur). Waarnemers in de commissie zijn drs. J.J.M. Penders (vanuit het

Europees Parlement) en drs. H.J.B. Aarts (vanuit de Tweede Kamer). Aan het eind van 1988 is het ontwerp-rapport vrijwel gereed. Het is de bedoeling dat het in het voorjaar van 1989 uitkomt. De studiecommissie ontwikkelt in de eerste plaats een christen-democratische visie op de mens en op de rechten van de mens in een rechtvaardige samenleving. Daarna geeft zij, met die visie in het achterhoofd, een overzicht van de feitelijke situatie in Zuid Afrika. Op grond daarvan komt zij in het derde deel van het ontwerp-rapport tot een beoordeling en tot aanbevelingen voor het beleid van Nederland en de Europese Gemeenschap. Het rapport maakt met name gebruik van recente studies over de effectiviteit van economische sanctiemaatregelen.

De sectorsecretaris houdt daarnaast de - stormachtige - ontwikkelingen bij op het terrein van vrede en veiligheid. Hij neemt deel aan de „werkgroep ATBM” van de Atlantische Commissie, die in september het rapport „Dreiging uit de lucht?” publiceert. Regelmatig zijn er contacten met het IKV, o.a. naar aanleiding van dit jaar uitgekomen IKV- brochures. Op uitnodiging van de Ambassade van de Verenigde Staten brengt de heer Brinkel een bezoek aan de plaatsen waar de belangrijkste onderhandelingen worden gehouden: Genève (START, Ruimwapens), Wenen (CVSE, onderhandelingen over conventionele stabiliteit). Ook bezoekt hij het Amerikaanse vliegdekschip USS John F. Kennedy, dat in september op oefening is in de Middellandse Zee. De heer Brinkel begeleidt een stage van mevr. Birgit Rikken, studente geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Leiden. Zij verricht een studie naar de rol van non-gouvernementele organisaties in de Verenigde Naties op het gebied van de mensenrechten, vanuit de CDA-visie op de verantwoordelijke samenleving. De heer Brinkel staat vanaf september de heer drs. J.J.M. Penders bij het schrijven van de buitenland-paragrafen voor het ontwerp-verkiezingsprogramma 1990-1994.

De heer Brinkel houdt dit jaar acht spreekbeurten. Daaronder vallen cursussen voor het Kader- en Vormingswerk, een cursus voor het Vrouwenberaad, colleges voor de Luchtmacht Opleidingschool te Gilze-Rijen, forumdiscussies, o.a. voor het IKV.

Historisch Comité Christen Democratie

De heer Brinkel, die historicus is, fungeert als secretaris van dit comité. Voorbereidingen worden getroffen voor een herdenking van het kabinet-Mackay. Tevens is hij secretaris van het Comité Herdenking Hoedemaker, dat een herdenkingsbundel wil uitgeven over deze hervormde theo-

loog, alsmede op 27 oktober 1989 een studiedag organiseren.

Publikaties

Th.B.F.M. Brinkel

- * „Vermaatschappelijking en het Zuid Afrika-beleid” Christen Democratische Verkenningen (januari 1988) 40-45.
- * „Ontspanning en mensenrechten gaan hand in hand”, CDV (maart 1988) 110-117 (samen met de heer drs. H.P.M. Kreemers).
- * „Nieuwe zaal voor de Tweede Kamer: het parlement breekt met zijn verleden”, CDV (juni/juli 1988) 274-253.
- * „Gunstig tij voor onderhandelingen”, CDV (november 1988) 451-456.
- * „Opzij, opzij, opzij ... wij hebben ongehooflijke haast”, CDV (december 1988) 457-458.
- * „Beginselpartij en pressiegroep”, hoofdstuk in: „In beweging voor de vrede; veertig jaar Pax Christi: geschiedenis, werkwijze, achterban en invloed”, uitg. Pax Christi (Den Haag/Nijmegen 1988) 137-146.
- * „Markt zorgt dat alles op zijn pootjes terecht komt”, podiumpagina Trouw, 4 maart 1988.
- * „Eindresultaat mijlpaal in Europese samenwerking”, interview met minister H. van den Broek, CDA-ACTUEEL, 20 februari 1988.
- * „Uitingsvrijheid wordt niet alleen in totale, maar ook in onze vrije samenleving bedreigd”, interview met mr. L.B.M. Wüst, CDA-ACTUEEL, 23 april 1988.
- * „Nucleaire artillerie moet weg”, interview met A.B.M. Frinking, CDA-ACTUEEL, 12 november 1988.
- * „Beperkte verhoging defensiebudget blijft noodzakelijk”, interview met minister

H. van den Broek, CDA-ACTUEEL, 10 december 1988.

In het Friesch Dagblad:

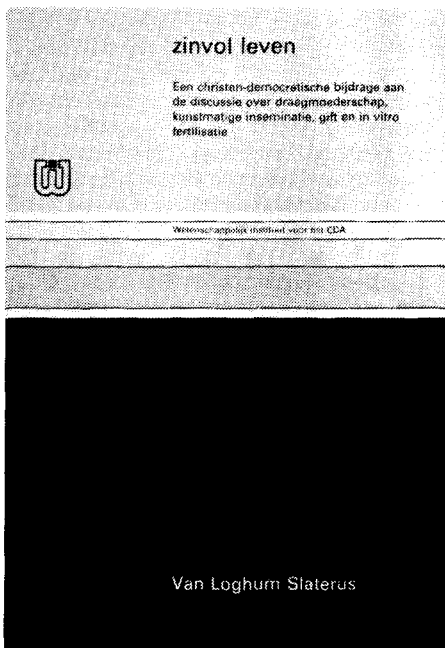
- * „Levensbeschouwing moet haar sporen kunnen trekken in de samenleving”, 26 maart 1988.
- * „Evangelische eisen en maatschappelijke werkelijkheid”, 23 april 1988.
- * „Politieke partijen bezinnen zich op de rol van de overheid”, 26 april 1988.
- * „Spanning tussen geloof en democratische norm”, 21 mei 1988.
- * „Veertig jaar Israël”, 18 juni 1988.
- * „Idealen, gedrevenheid, noblesse en burgerzin”, 2 juli 1988
- * „Verantwoordelijke samenleving”, 30 juli 1988.
- * „Europa 1992: de koningin mag blijven”, 16 november 1988.
- * „Beter dan tot nu toe de voor- en nadelen afwegen”, 6 december 1988.

Sector „justitie en binnenlands bestuur”

Voorzitter: prof. mr. E.M.H. Hirsch Ballin
Secretaris: mevrouw mr. Y.E.M.A. Timmerman-Buck (part-time dienstverband)

Leden van het sectoroverlegorgaan: jhr. drs. P.A.C. Beelaerts van Blokland, prof. mr. P. de Haan, R.H. Hessing, mr. H.J.M. Jeukens, prof. mr. S.C.J.J. Kortmann, dr. H. van Ruller en prof. mr. T.M. Schalken. Mevrouw Timmerman-Buck is gedurende het verslagjaar vanwege zwangerschap en bevalling ongeveer drie maanden met verlof thuis.

Op 6 september publiceert het Instituut het aandachttrekkende rapport „Zinvol leven”. Een christen-democratische bijdrage aan de discussie over draagmoederschap, kunstmatige inseminatie, gift en in vitro fertilisatie. Het is een gezamenlijke studie van de sectoroverlegorganen „Justitie en Binnenlands Bestuur” en „Welzijn en Volksgezondheid”. Adviseurs vanuit de Tweede Kamerfractie zijn: drs. F.J. Laning-Boersema en mr. M.J.H. Soutendijk-Van Appeldoorn. Het rapport besteedt zeer precies aandacht aan de rol van de overheid op dit ethisch gevoelige terrein en komt met uiterst concrete aanbevelingen. Korte tijd later verscheen een kabinetsnotitie over hetzelfde onderwerp, die vooral in motivering van de beleidsvoorstellen van het rapport afwijkt. Op 5 november 1988 wordt een studieconferentie gehouden in Bilthoven over 'Zinvol leven'. Als inleider treedt op prof. mr. E.M.H. Hirsch Ballin. In het forum hebben voorts zitting prof. dr. E. Schroten, mevrouw drs. F.J. Laning-Boersema, mevrouw mr. M. Soutendijk-van Appeldoorn en mevrouw mr. Y. Timmerman-Buck. De conferentie wordt voorgezeten door drs. A.M. Oostlander. Op de conferentie vindt een pittige gedachten-

wisseling plaats door ruim honderd zeer betrokken deelnemers, waaronder diverse deskundigen, ook uit andere partijen, en leden van de partijbestuurscommissie die een CDA-standpunt voorbereidt. Ook de kabinetsnotitie komt daarbij aan de orde. De aanbevelingen van het rapport worden door het forum met overtuigende argumenten in de discussie gehandhaafd.

Er is veel publiciteit rondom 'Zinvol leven', zowel n.a.v. de persconferentie als naar aanleiding van de studieconferentie. Op een enkele uitzondering na besteden alle hoofdredactionele commentaren van de landelijke dagbladen er aandacht aan. Voorts verschijnen er commentaren in de vakliteratuur (medisch en juridisch), interviews met de commissieleden, discussieprogramma's op radio en tv die zich - al dan niet met medewerking van commissieleden - op „Zinvol leven” concentreren (o.a. Brandpunt en Kenmerk). Er kan lang niet aan alle aanvragen vanuit de media kan worden voldaan.

Mevrouw Timmerman is docente aan de Kaderschool en treedt op als sectorrapporteur voor het hoofdstuk 'Justitie' van het nieuwe verkiezingsprogramma. Zij is voorts lid van de CDA-werkgroep Homofilie en van de Commissie Werkgroepenwerk van de Stichting Kader- en Vormingswerk. Binnen het Instituut coördineert zij de fractiebegeleidingscommissies van de Tweede Kamerfractie. Mevrouw Timmerman houdt nagen spreekbeurten: 3 over de nieuwe voortplantingstechnieken (Kaderschool, NCVB-Brabant), 1 over de emancipatie van de vrouw (NCVB-Nuenen). Voorts treedt zij op in een forum van de Vereniging van Vrouwen met Academische Opleidingen over medische voortplantingstechnieken, in een forum van KUN/IKON in Nijmegen ter afsluiting van het lustrumcongres 'Leven in genen delen?', over prenataal onderzoek, nieuwe voortplantingstechnieken en genetische technologie. Zij treedt op in het tv-programma „Welles-Nietes” (discussieprogramma van de NCRV) over de vraag of homofielen/alleenstaanden ouder mogen worden, in „Kenmerk” van IKON: discussie over „Zinvol leven”. Andere discussiedeelnemers waren: prof.dr. A.A. Haspels, mevr. mr. J.H.B. van der Meer, mevr. prof.dr. H. Dupuis, drs. A.M. Oostlander, alsmede voor de radio in een discussie met gynaecoloog de heer Evers (Academisch Ziekenhuis Maastricht) in „De ronde van Limburg” van Radio Omroep Limburg naar aanleiding van „Zinvol leven”.

Publikaties

Y. Timmerman-Buck

* „Burger en overheid leggen verschillende ethische maatstaven aan”, artikel over recht en ethiek in 'Gast aan het woord', Katholiek Nieuwsblad d.d. 29 november 1988.

Prof. Hirsch Ballin tijdens de studieconferentie over „Zinvol leven”.

(Foto Bert Verhoeff)

* „Reclassering in de verantwoordelijke samenleving’, artikel door drs. C.J. Klop m.b.v. mr. Y.E.M.A. Timmerman-Buck in het boek „Reclassering: horizon 2000” van de Nederlandse Federatie van Reclasseeringsinstellingen onder redactie van prof.dr. C.J.C.F. Fijnaut, Gouda Quint b.v. Arnhem, 1988.

Sector Onderwijs

Leden van het sectoroverlegorgaan zijn: drs. J.W. Solberg (voorzitter), drs. A. Klink (secretaris), M. Baaijens, W. Dijkhuizen, dr. J. de Jonge, ir. W.C.M. van Lieshout, prof.dr. R.P. Zuidema.

De heer Klink functioneert als secretaris/rapporteur van een commissie die de CDA-visie op het onderwijs en de verdeling van verantwoordelijkheden tussen overheid en onderwijsinstellingen uitwerkt. Het rapport zal in het voorjaar van 1989 worden afgerond. Daarnaast is hij als inhoudelijk secretaris betrokken bij de voorbereiding van de CDA-onderwijsconferenties die de partij gedurende de eerste helft van het jaar verspreid over het land heeft gehouden. In dat verband schrijft hij een tweetal discussie-papers. Als secretaris van de commissie-Stavast, die de conferenties evalueert en een afsluitende bijeenkomst voorbereidt, levert hij bijdragen over de planning en kwaliteitsbewaking in het onderwijs. De heer Klink adviseert enkele malen schriftelijk provinciale statenleden over de planning van onderwijsvoorzieningen (e.a. identiteitsgebonden instellingen), stelt daartoe een notitie op ten behoeve van de jaarlijkse Statendag en onderhoudt op dit punt contacten met statenleden. Ook verleent hij adviezen aan onderwijsorganisaties ten behoeve van studiedagen die zij organiseren, aan deelnemers aan de Kaderschool, buitenlandse deskundigen, hij bezoekt onderwijscongressen en neemt deel aan politieke dis-

cussiefora op scholen. De heer Klink houdt vijf inleidingen over het onderwijsbeleid. Hij werkt mee aan twee interviews over respectievelijk zorgkunde in de basisvorming en decentralisatie in het onderwijs. Tenslotte is hij als sectorrapporteur van de programcommissie betrokken bij de totstandkoming van het onderwijs hoofdstuk voor het verkiezingsprogramma 1990-1994. De heer Klink rondt als secretaris/rapporteur van de Werkgroep „Visie op de Overheid-I” het eerste deel van het rapport over staatsvisie in concept-vorm af. Dit deel heeft betrekking op de historische achtergronden en de politiek-filosofische grondslagen van de christen-democratie. Hij is belast met het samenstellen van een nieuwe werkgroep die de beleidsuitwerking van het ideeëngoed voor zijn rekening zal nemen. Daartoe schrijft hij een startnotitie en bezoekt hij politiek-verwante deskundigen. De commissie begint haar werkzaamheden in de tweede helft van 1988. Een aantal hearings wordt georganiseerd met deskundigen uit het veld, die als klankbordgroep voor de commissie „Visie op de Overheid-II” fungeert. De studie bevindt zich in een afrondend stadium. Voorzien wordt dat publicatie in de eerste helft van 1989 zal plaatsvinden.

De heer Klink is betrokken bij de voorbereiding van de stukken ten behoeve van de vergadering van de Partijraad over de verantwoordelijke samenleving, bereidt ten behoeve van een bijeenkomst van de provinciale fractievoorzitters een paper over regionale economische politiek voor en adviseert CDA-politici naar aanleiding van de nota van de Raad voor Binnenlands Bestuur betreffende de taken van de provincies en de taakverdeling tussen de overheden. Voorts houdt hij een gastcollege aan de Katholieke Universiteit van Brabant over de taken van de overheid en het sturingsconcept van het CDA. Hij houdt een betoog over christen-democratie en

revoluties bij de presentatie van een boek over de Franse revolutie. De christen-democratische staatsvisie staat centraal bij inleidingen voor afdelingen van het CDA-Vrouwenberaad en de kerkelijke studiegroep Tenach en Evangelie te Amsterdam. Een inleiding wordt door hem voorbereid over de bezuinigingspolitiek van het kabinet Lubbers ten behoeve van een vergadering van CDA-bestuurders in Gelderland.

Publikaties

A. Klink

* „Revolutie, normen en feiten”, in: „Opstand der burgers” S.W. Couwenberg (red.), Kok, Kampen, 1988

* „Jonge wijn behoeft geen krans” in „Nooit in het veilige midden”, CDJA, 1988

* „CDA is trouw aan zijn traditie”, Reformatorisch Dagblad, september 1988

* „Protestantse en katholieke opvattingen vullen elkaar aan”, Trouw, november 1988;

* „Bestuurbaarheid van de samenleving” (boekbespreking), Bestuursforum, december 1988.

Christen Democratische Verkenningen

„Symboliek in politiek en samenleving” is in 1988 het thema van het zomernummer van Christen Democratische Verkenningen. Met dit nummer wil de redactie, nu eens los van de dagelijkse zakelijkheid, op zoek gaan naar het „gevoel” in de politiek, de emotie, het hart. Het christelijk geloof en de christelijk geïnspireerde politiek is zeer rijk aan symbolen. Menselijke communicatie verloopt immers grotendeels door symbolen, tekens en signalen. Het zomernummer bevat artikelen over o.a. de bijbeltekst als hefboom, Willem van Oranje als inspirerend voorbeeld, symboliek in een multiculturele samenleving, symboliek

in de katholieke werknemersorganisatie. Het is rijk geïllustreerd en bevat vier kleurenpagina's. Daarnaast volgt Christen Democratische Verkenningen uiteraard de belangrijke politieke discussies. Het thema van de verantwoordelijke samenleving wordt in meerdere artikelen uitgewerkt. Ouderenbeleid, de ontwikkelingen in de Sowjet Unie en Oost- en Midden Europa, het christelijk-sociale denken in politiek, kerk en maatschappij, de Europese eenwording en Zuid Afrika krijgen speciale aandacht. In het verslagjaar is de redactie van Christen Democratische Verkenningen als volgt samengesteld: ir. W.C.M. van Lieshout (voorzitter), prof.dr. W. Albeda, dr. J.W.A. van Dijk, mr. J.J.A.M. van Gennip, drs. J. Grin, dr. K.J. Hahn, mr. A.K. Huibers, drs. A.M. Oostlander, dr. H. van Ruller, prof.dr. C.J. Rijnvos, mevr. drs. T.L.E. Srop-von Meijenfeldt, prof.dr. A.G. Weiler, mr. L.B.M. Wüst, drs. Th.B.F.M. Brinkel (secretaris).

Platform jonge christen-democratische academici

Het Platform is in 1986 opgericht. Het wil jongeren de gelegenheid bieden om, in een kring van gelijkgezinden, de relatie tussen studie/werkkring en het christen-democratisch gedachtegoed te bespreken.

Gezien de reacties van de deelnemers in het voorgaande jaar, wordt besloten om in 1988 de activiteiten te concentreren in 1 à 2 conferenties per jaar. De avondbijeenkomsten komen te vervallen.

In juni wordt een conferentie gehouden over het thema: „Europese eenwording; realiteit of hersenschim?”. Aan de hand van papers wordt gediscussieerd over privacybeleid, grensoverschrijdende economische samenwerking en gelijke behande-

ling van mannen en vrouwen in Europees perspectief. De conferentie wordt afgesloten met een forum onder voorzitterschap van drs. A.M. Oostlander. De leden van het forum zijn: mr. J.J.A.M. van Gennip, mr. J. van Iersel en mr. J.L. Janssen van Raay. Het deelnemersaantal stijgt in 1988 tot 65.

Secretariaat

Het verslagjaar is voor het secretariaat van het Wetenschappelijk Instituut een jaar van overstelpende drukte. Aan de administratieve en organisatorische ondersteuning van studietoelagen wordt het secretariaat van de CDA-Programcommissie en het secretariaat van de Modelprogramcommissie toegevoegd. Ondanks dat er - in tegenstelling tot andere jaren - in 1988 één studieconferentie wordt georganiseerd, is het secretariaatswerk onder hoge druk komen te staan. De toegenomen tijdsdruk heeft als oorzaak dat zowel de programcommissie, de Modelprogramcommissie als de instituutcommissie Economische Groei op hetzelfde moment met een rapport komen, terwijl op ander gebied het instituut niet minder is gaan produceren. Bovendien zijn in het kader van het 'partijwerk' vele extra werkzaamheden door het Instituut verricht.

Op het secretariaat zijn vier medewerkers werkzaam: mevr. T. Ivens, belast met de dagelijkse leiding en met zaken die de organisatie van het instituut betreffen, mevr. J. Hageman, die samenwerkt met mevr. Timmerman-Buck en de heren Brinkel en Klink en zich in het bijzonder bezighoudt met automatisering; mevr. H. Veringa-Loomans als redactie-secretaresse van CD Verkenningen en belast met overige redactionele werkzaamheden, en mevr. W. Renkema als secretaresse van de heren Klop en Balkenende.

12. CDA-Bestuurdersvereniging

Tienjarig bestaan gevierd

Het verslagjaar stond voor de vereniging, opgericht per 1 januari 1978, in het teken van haar tienjarig bestaan. Ter gelegenheid daarvan zijn enkele activiteiten ontplooid, die hierna aan de orde komen. Een ander kenmerk van het verenigingswerk in 1988 was de samenwerking met de partij en andere organisaties aan enkele gemeenschappelijke projecten, waaronder de organisatie van een conferentie over bestuurlijke vernieuwing en het opstellen van een rapport daarover. Bijzondere aandacht vroegen

ook de partijpolitieke discussies over de verantwoordelijke samenleving, respectievelijk het ouderenbeleid.

De tiende verjaardag van de vereniging werd op 27 februari in het Maastrichts Expositie- en Congrescentrum (MECC) gevierd. De belangstelling voor de viering van het tweede lustrum was zo groot dat spijtig genoeg niet alle aanmeldingen konden worden geaccepteerd. Omdat er op het allerlaatste moment een grotere zaal in het MECC ter beschikking kwam bleek het

toch nog mogelijk de bijna duizend deelnemers 's ochtends een geriefelijke plaats aan te bieden. Toen de bijeenkomst 's middags in het Stargebouw werd voortgezet moesten echter vele tientallen met een staanplaats genoegen nemen.

Na de opening door verenigingsvoorzitter jhr. drs. P.A.C. Beelaerts van Blokland sprak minister-president Lubbers. De premier prees Bestuursforum als 'een van de weinige bladen die de moeite waard zijn om gelezen te worden'. In zijn betoog karakteriseerde Lubbers het onderscheid

De tiende verjaardag in beeld. Voorzitter Beelaerts van Blokland biedt premier Lubbers het eerste exemplaar van „De verantwoordelijke samenleving op lokaal niveau” aan (links). Buutredner Pierre Cnoops hield een komische nabeschouwing.

tussen het eerste en het tweede kabinet van zijn naam. Verder stelde de premier dat de kracht van het CDA is gesitueerd op het bestuursvlak in de gemeenten en provincies. De Bestuurdersvereniging heeft een geweldig potentieel aan mogelijkheden om heel het CDA te voeden en om mensen uit te nodigen mee te doen aan de vormgeving van de samenleving, op weg naar de jaren negentig.

Hierna bood de heer Beelaerts van Blokland de premier een eerste exemplaar aan van het boek „De verantwoordelijke samenleving op lokaal niveau”, een bundeling van een serie artikelen uit Bestuursforum. Het tweede exemplaar ging naar oud-redactievoorzitter mr. C.A. Bos.

Na de lunch verhuisden de deelnemers met speciale bussen naar het Staargebouw in de binnenstad. De feestrede werd uitgesproken door mr. Ph.J.I.M. Houben, de burgemeester van Maastricht. Hij herinnerde eraan dat de totstandkoming van de Bestuurdersvereniging een fusie zonder ruzie en een samenvoeging zonder wroeging is geweest. Verder typeerde hij Bestuursforum als een ideeënrijk blad voor bestuurlijk Nederland en prees hij de Bestuurdersvereniging, omdat zij zich steeds meer profileert als een club waarvan de leden elkaar weten te bemoeiden met creatieve ideeën en die als trefpunt voor vriendschappelijke contacten kan worden beschouwd. Op deze feestrede volgde een ludieke nabeschouwing van de bekende buutredner Pierre Cnoops uit Maasbracht, die met zijn verhalen uit het Limburgse land een enthousiast applaus ontketende. Het laatste onderdeel van het programma, te weten het „straatje-om”, hield in dat alle bezoekers bij de uitgang een enveloppe kregen met enkele consumptiebonnen die

in zes cafés in de binnenstad van Maastricht konden worden ingewisseld.

Bijdrage voor de jarige

Aan het einde van het lustrumjaar is een financiële actie gehouden onder het motto „Een bijdrage voor de jarige”. Begin november is aan alle leden een acceptgiro verzonden met het verzoek een gift over te maken om de Bestuurdersvereniging financiële ruimte te geven voor bijzondere activiteiten, zoals de uitgave van een Handboek voor christen-democratische gemeentepolitiek, dat uiterlijk begin 1990 zal verschijnen. Aan het eind van het verslagjaar hadden reeds vele honderden leden gevolg gegeven aan dit verzoek.

Conferenties

Op 27 mei belegde de vereniging, in samenwerking met de Commissie onderwijs uit de CDA-Tweede-Kamerfractie, een studiedag over „Vrijheid van onderwijs en de instandhouding van scholen”. De bijeenkomst vond plaats in de Reehorst te Ede.

Op het programma stond een algemene inleiding over de grondwettelijke vrijheid van onderwijs door prof. mr. dr. A. Postma, lid van de Eerste Kamer. Daarna volgden twee inleidingen uit de bestuurlijk-politieke praktijk, nl. door A.J. Hermes (lid van de Tweede Kamer, oud-staatssecretaris van Onderwijs) en de heer J. Timmermans (wethouder in Tilburg). De forumdiscussie na de lunch vond plaats onder leiding van de dagvoorzitter, mr. L.A. Struik (oud-directeur van het Centraal bureau voor het katholiek onderwijs). Van het forum maakte, naast de inleiders, tevens deel uit mevrouw M.E.Ch.E. Nagel-Cornelissen (gedeputeerde in Gelderland).

Over het thema „Bestuurlijke vernieuwing” heeft het CDA samen met de Bestuurdersvereniging een weekend-conferentie belegd op 9 en 10 december in De Leeuwenhorst te Noordwijkerhout. De conferentie, voorbereid door een werkgroep onder leiding van G.J.M. Woertman (vice-voorzitter van de vereniging), werd geopend met een toespraak van partijvoorzitter drs. W.G. van Velzen. Verder traden op als inleiders: dr. J.E. Andriessen, voorzitter van het Nederlands christelijk werkgeversverbond (NCW) en jhr. drs. P.A.C. Beelaerts van Blokland, voorzitter van de Bestuurdersvereniging. De slottoespraak werd gehouden door minister-president Lubbers. Het rapport dat werd geschreven ten behoeve van deze conferentie en dat ook in de pers veel, zij het niet altijd correcte aandacht kreeg, zal worden bijgesteld naar aanleiding van de conferentie. De definitieve versie van het rapport zal in de loop van 1989 als brochure worden uitgegeven.

Statendag

De CDA-statendag werd in 1988 (op 17 juni) georganiseerd door de CDA-statenfractie in de provincie Drenthe. Ook dit jaar verleende de vereniging financiële en organisatorische steun aan deze ontmoeting van provinciebestuurders. Het officiële gedeelte begon, na een ontvangst in het provinciehuis te Assen, in de Statenzaal met een toespraak van dr. ir. A.P. Oele, toen nog commissaris van de Koningin in Drenthe. In verschillende groepen werd vervolgens aandacht besteed aan de onderwerpen: afvalverwerking en milieu; energie, economie en milieu; kwaliteit van bossen en zure regen; decentralisatie en de vrijheid van onderwijs; coördinatie ouderenvoorzieningen. Er waren in totaal 5 groe-

pen. Een groep van 25 personen bracht in de loop van de dag een bezoek aan de bossen van Gieten/Borger, terwijl ruim 30 mensen hadden gekozen voor een bezoek aan de Vuilafvoermaatschappij (VAM) in Wijster. Het merendeel van de deelnemers - 44 personen - koos voor een bezoek aan de Nederlandse aardoliemaatschappij (NAM). Verder kon men deelnemen aan discussiebijeenkomsten over de onderwerpen „Coördinatie ouderenvoorzieningen” en „Decentralisatie en vrijheid van onderwijs”. Voor de deelnemers aan deze discussies stond verder een bezoek aan het herinneringscentrum kamp Westerbork op het programma. Aan het eind van de middag werden de deelnemers rondgeleid in het Noorder Dierenpark te Emmen en de dag werd afgesloten met een maaltijd in „De Hertenkamp” te Assen.

Bestuursforum

Het januarinumnummer van Bestuursforum stond - hoe kan het ook anders - in het teken van het tienjarig bestaan van de Bestuurdersvereniging en kreeg derhalve een feestelijk tintje. In dit speciale nummer haalde oud-voorzitter mr. S.J.H. Scheenstra, erelid van de vereniging, herinneringen op aan de eerste jaren van de jarige, terwijl in de bijdrage van de huidige voorzitter, jhr. drs. P.A.C. Beelaerts van Blokland, vooral werd stilgestaan bij de huidige positie van de vereniging en haar toekomstige taken.

Verder werd in dit nummer met de bijdrage „Het CDA en het milieu, ofwel: de rente op zoek naar haar meester” door mr. P.C.E. van Wijmen een artikelenserie over het milieubeleid ingeleid, die in het decembernummer werd afgesloten met een con-

cluderend artikel van drs. C.J. Klop. Met het oog op de discussie in de partij over dit onderwerp zijn de artikelen uit de milieuserie in gekopieerde vorm gebundeld. Aan deze bundel zijn tevens nog enkele andere bijdragen toegevoegd.

Op 2 september heeft de redactie haar oud-voorzitter mr. C.A. Bos (toen nog burgemeester van Katwijk) en zijn plaatsvervanger mr. L.A. van Splunder (burgemeester van Hardenberg) in Haaksbergen 'uitgegeten'. Zij hebben van 1977 tot 1988 deel uitgemaakt van de redactie van Bestuursforum. In het oktobernummer is een interview met beiden opgenomen.

Met ingang van 1 januari 1988 is drs. J.D. Gabor, burgemeester van Haaksbergen, de heer Bos opgevolgd als redactievoorzitter. De opgevallen plaatsen in de redactie zijn opgevuld door de benoeming van mevrouw drs. A.H.W. Hazenkamp (raadslid in Houten) en drs. H.J. Kaiser (burgemeester van Margraten). Naderhand heeft prof. Boorsma wegens drukke werkzaamheden bedankt voor het lidmaatschap van de redactie.

De samenstelling van de redactie was per 31 december als volgt:

- drs. J.D. Gabor, burgemeester van Haaksbergen (voorzitter);
- H.G. Cloudt, ambtelijk secretaris van de vereniging (eindredacteur);
- mr. drs. J.P. Balkenende, stafmedewerker van het Wetenschappelijk instituut voor het CDA en raadslid in Amstelveen (secretaris);
- G.C. de Bruijn, directeur van de Stichting verpleeg- en rusthuizen Zeeland;
- drs. A.J. van Dulst, burgemeester van Haarlemmermeer;
- drs. A.H.W. Hazenkamp, raadslid in Houten;

- P.H.M. Jacobs-Aarts, voorzitter van de CDA-raadsfractie in Deurne en lid van provinciale staten in Noord-Brabant;
 - drs. H.J. Kaiser, burgemeester van Margraten;
 - prof. mr. A.K. Koekkoek, hoogleraar in het staats- en bestuursrecht aan de Katholieke Universiteit Brabant;
 - drs. H.J. Koetje, lid van de Tweede Kamer;
 - J.L.M. Mandos, wethouder in Delft;
 - mr. J.P. Miedema, burgemeester van Baarn;
 - M.E.Ch.E. Nagel-Cornelissen, lid van gedeputeerde staten van Gelderland;
 - drs. L.J.J. van Nistelrooij, lid van provinciale staten van Noord-Brabant.
- Per 1 februari 1988 is mevrouw mr. M.E. Kloppenburg aangesteld als bureauredacteur. Met deze benoeming werd voorzien in de vacature die was ontstaan als gevolg van het vertrek van mevrouw drs. E.F.M. Sassen naar de Verenigde Staten.
- Het aantal redactionele pagina's bedroeg 346 (in 1987: 328) en de gemiddelde oplage 6350 (1987: 6500). De advertentiebezetting was wederom heel bevredigend.

In het verslagjaar is een cumulatief trefwoordenregister van de jaargangen 1977 tot 1988 vervaardigd, alsmede een cumulatieve lijst van auteurs en artikelen. Daarmee is de inhoud van elf jaargangen ontsloten.

Publikaties

Ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van de Bestuurdersvereniging is, zoals vermeld, de in Bestuursforum gepubliceerde artikelenserie over „De verzorgingsmaatschappij” gebundeld in de brochure „De verantwoordelijke samenleving op lokaal niveau”. De serie heeft belangrijke bouwstenen opgeleverd voor de uitwerking van de conceptie van de verantwoordelijke samenleving voor het lokale bestuur. Ter opening is in deze uitgave bovendien een niet eerder gepubliceerd interview met partijvoorzitter Van Velzen opgenomen.

Op 27 januari 1988 installeerde de voorzitter van de CDA-Tweede-Kamerfractie, dr. B. de Vries, de Werkgroep volkshuisvesting. Deze werkgroep, waarvan ook enkele verenigingsleden deel uitmaakten, kreeg de opdracht een advies ten behoeve van de Tweede-Kamerfractie op te stellen over het voeren volkshuisvestingsbeleid in de jaren '90. Dit heeft in september geresulteerd in de brochure „Samen werken aan wonen”. Omdat deze brochure van groot belang is voor gemeente- en provinciebestuurders heeft de vereniging besloten het financiële risico en de zorg voor de verspreiding van het boekje op zich te nemen. Eind 1988 was de eerste druk van deze uitgave reeds uitverkocht.

Tenslotte is in het verslagjaar gewerkt aan

Gezellige drukte tijdens de Statendag in Drenthe.

(Foto Fotopersbureau Jan Anninga)

Provincie	Aantal leden		Verschil
	mei '87	oktober '88	
Drenthe	148	148	
Flevoland	55	55	
Friesland	229	229	
Gelderland	576	573	- 3
Groningen	193	191	- 2
Limburg	388	391	+ 3
Noord-Brabant	753	755	+ 2
Noord-Holland	480	479	- 1
Overijssel	396	401	+ 5
Utrecht	324	326	+ 2
Zeeland	162	161	- 1
Zuid-Holland	762	759	- 3
4466	4468	+ 2	

de produktie van de CDA-notitie 'Gemeenten en buitenlands beleid'. De notitie, verschenen in januari 1989, is een gezamenlijk produkt van de Tweede-Kamerfractie, de Bestuurdersvereniging en de partij.

Afdelingen en aantallen leden

In de provincies zijn weer veel activiteiten ten behoeve van de leden ontwikkeld. Korthedshalve moet daarvoor worden verwezen naar de rubriek Verenigingsnieuws in Bestuursforum, zij het dat deze geen compleet beeld geeft van de aantallen ledenvergaderingen, regionale bijeenkomsten, excursies, enz. Vermeldenswaard is dat de afdeling Overijssel een studiedag heeft georganiseerd over privatisering. De afdeling Noord-Brabant heeft een notitie vervaardigd onder de titel „De verantwoordelijke samenleving ... van concept naar praktijk”. Hierin zijn een zestiental aanbevelingen voor de gemeentelijke/provinciale praktijk opgenomen. Ondanks de aan het tienjarig bestaan gekoppelde - bescheiden - algemene ledenwerfactie en een actie die is gehouden onder burgemeesters en gemeentesecretarissen van CDA-huize die (nog) geen lid zijn van de Bestuurdersvereniging laat het aantal verenigingsleden, zoals blijkt uit bovenstaand overzicht, geen stijging zien.

Ledenraad en bestuur

De ledenraad, bestaande uit afgevaardigden van de afdelingen en de leden van het verenigingsbestuur, vergaderde driemaal. De eerste bijeenkomst in 1988 vond plaats op 19 maart. Tijdens deze vergadering werd in de vacatures die in het verenigingsbestuur waren ontstaan door het aftreden van mevrouw H.P.G.M. Houben-Sipman en mevrouw drs. J.J.T. Omta voorzien door de benoeming tot bestuurslid van mr. A.M.G. Gresel (toen nog wethouder in

Veldhoven, thans burgemeester van Nistelrode) en mevrouw J.C. Ubaghs-Huisman (voorzitter van de CDA-raadsfractie in Hendrik-Ido-Ambacht). Voorts werd behandeld het commentaar van de vereniging op de CDA-discussienota over de verantwoordelijke samenleving. Na de koffiepauze vond een debat plaats tussen mr. drs. J.P. Balkenende (stafmedewerker van het Wetenschappelijk instituut voor het CDA, redactiesecretaris van Bestuursforum en raadslid in Amstelveen) en dr. G.J. Fleers (directeur van de VNG en lid van de Eerste Kamer) over „Gemeente en christen-democratie”. Uit de discussie bleek dat er behoefte bestaat aan een duidelijke afbakening van de overheidstaken. Bovendien zal de CDA-visie over decentralisatie, respectievelijk het overhevelen van taken naar maatschappelijke organisaties, verder moeten uitkristalliseren. Tijdens de vergadering van de ledenraad op 18 juni werd het commentaar van de vereniging op de CDA-discussienota over ouderenbeleid behandeld. Als politiek onderwerp stond verder op de agenda de Vierde nota ruimtelijke ordening. De nota werd besproken en becommentarieerd door mr. G.J. Jansen, lid van het college van bestuur van de Rijksuniversiteit Leiden. De derde ledenraadsvergadering vond plaats op 5 november. Tijdens het huishoudelijk gedeelte van deze vergadering hechte de ledenraad zijn goedkeuring aan de begroting 1989. Voor het eerst waren de begrotingen van de vereniging en Bestuursforum samengevoegd; hiertoe is gekozen vanwege de financiële en administratieve voordelen. Besloten werd de contributieregeling 1989 ten opzichte van 1988 ongewijzigd te laten. Ook de abonnementsprijs van Bestuursforum bleef ongewijzigd vastgesteld op f 37,-. Verder kreeg het voorstel tot deelname aan de Centrale verrekensas van het CDA de instemming van de ledenraad, wat betekent dat met ingang van 1989 alle met de partij gelieerde

organisaties hierin participeren. Daarnaast werd gediscussieerd over een brief, opgesteld door het verenigingsbestuur, naar aanleiding van het voornemen van het Partijbestuur een landelijke richtlijn op te stellen inzake bijdrageregelingen voor CDA-bestuurders. Het toekomstige volkshuisvestingsbeleid stond als politiek onderwerp op de agenda. Aanleiding hiertoe vormden de publikaties die in 1988 zijn verschenen over het volkshuisvestingsbeleid, te weten de ontwerp-nota „Van bouwen naar wonen” van het kabinet, het CDA-rapport „Samen werken aan wonen” en de „Schets van de volkshuisvesting tot 2000” van de VNG. Inleidingen werden gehouden door drs. E. Heerma, staatssecretaris van VROM, en drs. A.A.M. Jacobs, burgemeester van Nederweert en voorzitter van de werkgroep die het advies 'Samen werken aan wonen' heeft uitgebracht aan de CDA-Tweede-Kamerfractie. Het bestuur vergaderde vijfmaal. Daarnaast kwam het „dagelijks bestuur” diverse malen bijeen. Op uitnodiging van mevrouw Houben-Sipman, die in maart is afgetreden als bestuurslid, brachten de leden van het verenigingsbestuur, vergezeld van hun echtgenoten, een bezoek aan Eindhoven. Zoals uit voorgaande impressies van de ledenraadsvergaderingen blijkt heeft de vereniging, mede dankzij de inbreng van haar provinciale afdelingen, bijdragen geleverd aan de partijpolitieke discussies over de verantwoordelijke samenleving en het ouderenbeleid door middel van 10 commentaren op deze discussienota's, die zijn aangeboden aan het Partijbestuur. Het bestuur was per 31 december als volgt samengesteld (de namen van de nieuwgekozen bestuursleden zijn vet gedrukt) :
- Jhr.dr. P.A.C. Beelaerts van Blokland, commissaris der Koningin in Utrecht (voorzitter);
- G.J.M. Woertman, raadslid in Hengelo Ov. (vice-voorzitter);

- H. Folkeringa, wethouder in Arnhem (secretaris);
- M. Dekker, voorzitter CDA-raadsfractie Vlissingen (penningmeester);
- L. de Beij, burgemeester van De Wijk;
- Mr. H.J.E. Bruins Slot, burgemeester van Zeewolde;

- **Mr. A.M.G. Gresel**, toen nog wethouder in Veldhoven;
- J. Koops, secretaris van de gemeente Tiel;
- M.J.A. van der Hoeven (v), raadslid in Maastricht;
- A.A. de Leeuw, wethouder in Haarlemmermeer;
- B. Migchels, wethouder in Stadskanaal;
- drs. K.M.H. Peijs (v), lid van provinciale staten van Utrecht;
- A.P.R. Pieterse-de Geus, wethouder in Borne;

- **J.C. Ubaghs-Huisman**, voorzitter van de CDA-raadsfractie in Hendrik-Ido-Ambacht;
- Drs. B. Vries, burgemeester van Het Bildt.

Overleg met bewindslieden, Kamerfractie en CDA-bestuur

Op 23 februari heeft een delegatie uit het verenigingsbestuur gesproken met minister Van Dijk en staatssecretaris De Graaff-Nauta. Bij dit overleg was ook de toenmalige directeur-generaal binnenlands bestuur, mr. J.A.M. Hendrikx, aanwezig. Gesproken werd over : de herziening van de gemeentewet (een voortzetting van het eerder terzake gevoerde overleg); de voortgang van de decentralisatie en in het bijzonder de sanering van specifieke uitkeringen, en gemeenten en buitenlands beleid.

Een gesprek tussen een delegatie van de vereniging en de Commissie voor Binnenlandse zaken uit de CDA-Tweede-Kamerfractie vond plaats op 11 juli. Aan de orde kwamen de volgende onderwerpen : gemeentelijke herindeling; gemeenten en buitenlands beleid; herziening gemeentewet/Provinciewet; wijziging Kieswet; en

kortingen op vergoedingen voor raadsleden. Op 3 november vond op initiatief van staatssecretaris De Graaff-Nauta informeel overleg plaats met een delegatie van de Bestuurdersvereniging over de plaats en functies van de provincies in de bestuurlijke organisatie. De aanleiding hiertoe vormde de publikatie van een tweetal adviezen van de Raad voor het binnenlands bestuur.

Secretariaat

Zoals reeds vermeld is in de vacature van bureauredacteur van Bestuursforum, ontstaan door het vertrek van mevrouw drs. E.F.M. Sassen naar het buitenland, voorzien door de aanstelling van mevrouw mr. M.E. Kloppenburg.

Per 31 december bestond het personeel uit : H.G. Cloudt (ambtelijk secretaris), T.W.A.M. Willemse-Rajmann (stafmedewerkster), mr. M.E. Kloppenburg (bureauredacteur) en N.M.A. Munsterman (administratief medewerkster).

13. Werkgroep Homofilie

In dialoog met CDA-organen en maatschappelijke organisaties

1988 was een intensief jaar voor de werkgroep Homofilie. Er was een rijke schakering aan onderwerpen en een diversiteit aan activiteiten.

Niet alleen de standpuntbepaling inzake de wetgeving Gelijke Behandeling vergde veel aandacht en energie, maar ook onderwerpen rond samenlevingsvormen, medisch-ethische vraagstukken rond nieuwe vormen van voortplantingstechnieken, de aidsproblematiek en overheidsbeleid en homoseksualiteit stonden dit jaar centraal. Dit alles in relatie tot de uitgangspunten en doelstellingen, zoals deze zijn geformuleerd in 1981 bij de instelling van de commissie door het CDA-Partijbestuur.

Wetgeving gelijke behandeling

De aandacht heeft zich vooral gericht op de twee wetsvoorstellen die dit jaar zijn ingediend, nl.:

1. Wetsvoorstel Algemene Wet Gelijke Behandeling, vanuit het kabinet (Kamerstuk 20501).

2. Wet tegen seksdiscriminatie - wetsontwerp vanuit de PvdA, (Kamerstuk 20 065 van Nieuwenhoven/Haas-Berger).

De werkgroep heeft haar commentaar geleverd op het wetsontwerp Algemene Gelijke Behandeling. In de loop van 1988 heeft de commissie met verschillende maat-

schappelijke organisaties over dit onderwerp van gedachten gewisseld, zoals onder andere met afvaardigingen vanuit de aan het CNV gelieerde organisaties, de Katholieke Onderwijs Vakorganisatie (KOV) en de Protestants Christelijke Onderwijsvakorganisatie (PCO).

Het adviseren van het CDA, teneinde te komen tot een beter en rechtvaardiger beleid in kwesties betreffende homofilie en homoseksualiteit heeft vooral plaatsgevonden in de vorm van advisering richting Partijbestuur, de landelijke programcommissie, de programcommissie t.b.v. het Model-Gemeente en Provincieprogramma en studietoelagen van de partij.

Het bevorderen van informatie-uitwisseling, meningsvorming en standpuntbepaling ten aanzien van homofilie kreeg met name gestalte door de bijdrage aan de meningsvorming binnen de CDA-fractie rond de problematiek van het onderwerp aids, waaraan in het voorjaar van 1988 een Uitgebreide Commissievergadering (UCV) werd gewijd. In juni 1988 verscheen, als vervolg op de UCV over „Overheidsbeleid en homoseksualiteit“ van 1986 een beleidsbrief vanuit het ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, over dit gelijknamige onderwerp. Ook deze beleidsnotitie van de coördinerende bewindspersoon van homozaken is door de commissie becommentarieerd.

De werkgroep heeft het verzoek vanuit het

Partijbestuur gehonoreerd om met haar studietoelagen „Zinvol leven“ te brainstormen over medisch-ethische kwesties rond de verschillende vormen van voortplantingstechnieken. Op deze wijze werd een bijdrage geleverd aan de standpuntbepaling van het Partijbestuur van het CDA inzake draagmoederschap, GIFT, in vitro fertilisatie en kunstmatige inseminatie. Hierbij was het rapport „Zinvol leven“ van het Wetenschappelijk Instituut een richtinggevend document.

Naast deze frequente overleg- en vergadercontacten werd door de leden van de werkgroep regelmatig acte de presence gegeven bij (studie-)bijeenkomsten, conferenties en nevenactiviteiten, zowel binnen als buiten het CDA.

Samenstelling

De samenstelling van de werkgroep onderging geen wijzigingen en bestaat derhalve uit:

Jan Krajenbrink, (voorzitter);
Hanske Evenhuis-van Essen, (vice-voorzitter);

Margot Overmars-Spelbrink, (secretaris);
Leden:

Jan Buikema; Pieter Anton van Gennip; Eric Ouwejan; Jan Willem de Savornin Lohman; Aad Westhoff-Hubee.

Adviserende leden: Arie Slob en Yvonne Timmerman-Buck.

Een bruisend jaar

1988 is voor het CDJA geen jaar van rustig voortzetten geworden, hoewel er op het politieke front geen verkiezingen waren. Een voorzitterswisseling, een aantal nieuwe kernen en een stijgende activiteitspiraal zorgden voor een bruisend jaar. Veel van deze activiteiten op plaatselijk, provinciaal en landelijk niveau staan in het kader van het jaar-thema 'Solidariteit, mij een zorg'. De inhoudelijke discussie in de organisatie richtte zich daarnaast op de vernieuwing na vier jaar van het Politiek Pamflet, nu Politiek Actieprogramma gehe-

ten. Het CDJA stelt zich ten doel door voorlichting en vorming jongeren te betrekken bij de christen-democratie. Tweede doelstelling is het meedenken met en kritisch volgen van die christen-democratie. Deze doelstellingen worden in concrete activiteiten vertaald. De meeste van deze activiteiten die op landelijk niveau worden georganiseerd, worden overzichtelijk in een Draaiboek 1988 gepubliceerd.

Leden

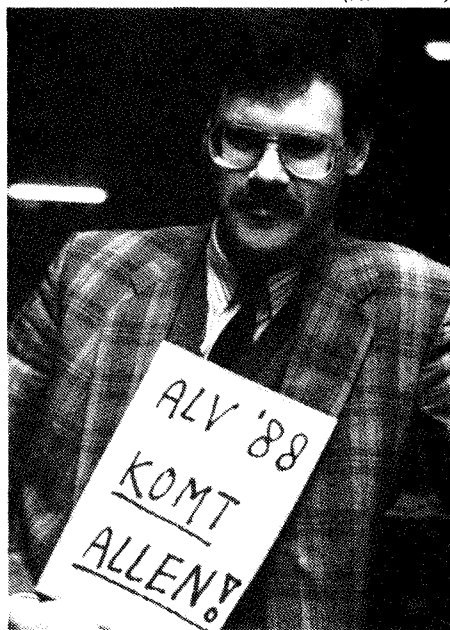
Het geregistreerd ledental neemt tussen februari 1988 en januari 1989 toe van 1960 tot 2119. Deze cijfers vertekenen licht omdat het CDJA aan het einde van 1988 geen leden wegens wanbetaling afvoert. Daarnaast telt het CDJA ongeveer 550 steunleden/sympathisanten. De toeloop van met name deze categorie, na een snelle actie in september/oktober, brengt het aantal (steun-)leden van 25 jaar en jonger boven de 2.000, hetgeen ruimschoots handhaving van het niveau van de WVC-subsidie garandeert.

Algemene

Ledenvergadering/ voorzittersoverleg

De ALV komt 28 mei in Amersfoort bijeen. Belangrijk agendapunt 's ochtends is de keuze van een nieuwe CDJA-voorzitter. Hans Huibers heeft zijn vier jaar vol gemaakt en neemt voor een volle zaal afscheid. Diverse sprekers (waaronder CDA-voorzitter Wim van Velzen) alsmede een heel 'In de Hoofdrol'-programma benadrukken de waardering voor het voorzitterschap van Hans. Een speciale commissie heeft in de persoon van Ad Koppejan een waardig opvolger aanbevolen, een keuze die eerst door bestuur en later door

(Foto Dirk Hol)

Penningmeester Horlings roept op naar de ALV te komen.

de ALV unaniem wordt overgenomen. De ALV neemt resoluties aan over de financiële positie van jongeren, ontwikkelings-samenwerking, medische ethiek, Europa, SDI, Verkeer en benoemt Hans Huibers tot bijzonder lid van verdienste. Het middagedeelte heeft een Brandpunt-in-de-markt-karakter. Vertegenwoordigers van CDA-Tweede Kamerfractie, ACP, Pax Christi, DISK, FNV, IKV discussiëren met CDJA'ers over actuele zaken. Zestien parlementariërs, twaalf partijbestuursleden en vertegenwoordigers van 15 organisaties bezoeken als gast onze ALV. Het onmisbaar optreden van het CDJA-cabaret NOWO leidt een informeel deel in, dat in het CSB-gebouw in Utrecht met een feestavond wordt afgesloten.

CDJA-Raad

De CDJA-Raad, bestaande uit de leden van het Algemeen Bestuur en vertegenwoordigers van Provinciale Afdelingen en grote kernen, vergadert in 1988 driemaal. Op 16 april vergadert de Raad in Utrecht en stelt het Raadsstuk „Solidariteit, mij een zorg” vast. Tevens wordt een resolutie samenlevingsvormen aangenomen. De najaarsraad bestaat uit twee vergaderingen. Onderwerp is immers het nieuwe Politiek Actieprogramma 1988-1992. Dit programma is in concept breed onder alle leden verspreid.

De eerste najaarsraad op 26 november behandelt een deel van dit Actieprogramma en neemt een resolutie over de Palestijnse Staat aan. De tweede najaarsraad op 10 december stelt het Actieprogramma definitief vast en neemt een standpunt over abortus en prenatale diagnostiek in. De raadsdiscussies worden begeleid door een groot aantal spreekbeurten van schrijvers en bestuursleden in het land, alsmede twee studieconferenties. Voorzitter van de CDJA-Raad is in 1988 Paul van den Biggelaar.

Algemeen Bestuur (AB)

Het AB is belast met de algemene politieke en organisatorische leiding van het CDJA. Het bestaat uit de leden van het dagelijks bestuur, drie door de ALV gekozen leden, zeventien vertegenwoordigers van provinciale afdelingen en één vertegenwoordiger namens het personeel. Adviserende leden zijn de CDJA-secretaris, de voorzitters van organisatie-, binnenland- en buitenlandcommissie en CDJA-Raad, alsmede een vertegenwoordiger van het CDA-Partijbestuur. In 1988 vergadert het AB zeven maal. Naast vele politieke zaken, waarover elders meer, vergadert het bestuur over zaken als financiën, voorzitterskeuze, evaluatie eigen functioneren, en de resultaten van de Commissie Onderzoek Organisatie Structuur (KOOS) die wordt ingesteld om de organisatorische gang van zaken in het CDJA door te lichten. In november komt deze commissie met een rapport met talloze aanbevelingen. Deze zullen in de loop van 1989 hun beslag krijgen. In september onderneemt het AB op uitnodiging van Europarlementariër Janssen van Raaij een enthousiasmeringsreis naar Straatsburg. De Euroverkiezingen van 1989 werpen ook een schaduw vooruit als het AB een aantal kandidaten besluit voor te dragen, waarvan Maxime Verhagen (31) uit Oegstgeest tot de eerste tien van de Europese lijst doordringt.

„Politieke discussie in de partij over generaties is uitstekend. Het vraagt echter ook een vertaling naar ons ledenbestand. Kunnen we de aantrekkelijkheid van onze partij voor jongeren nog verder vergroten? Kunnen we ouderen nog meer activeren tot deelname aan de partij en krijgen ze voldoende kans?”
(Van Velzen tijdens de Najaarspartijraad)

Dagelijks Bestuur (DB)

Het uit zeven leden en twee adviseurs bestaande Dagelijks Bestuur vergadert in 1988 zestienmaal. Daarnaast wordt regelmatig in kleinere verbanden vergaderd of namens het DB overlegd met provinciale besturen en diverse organisaties. In de reguliere DB-vergaderingen worden de AB-vergaderingen voorbereid en de besluiten daarvan uitgevoerd. Tevens vindt terugkoppeling plaats door verschillende vertegenwoordigers in diverse organisaties en organen binnen CDJA/CDA en daarbuiten. Bij de DB-verkiezingen van juni treedt Hielke Wolters af. In zijn plaats wordt Harry van Waveren benoemd. Het DB kent eind 1988 de volgende samenstelling: Ad Koppejan, voorzitter; Wimjan Bos, vice-voorzitter; Hans Horlings, penningmeester; Karin van Nieuwenhuijzen, Christof Wielemaker, Rob van der Zwaag en Harry van Waveren, leden; Govert Veldhuijzen, secretaris/adv.lid. Als tweede adviseur kan de voorzitter van de organisatiecommissie (Corine Vreugdenhil) de DB-vergadering bijwonen, hetgeen regelmatig geschiedt.

Organisatiecommissie (OC)

De OC is belast met de advisering over organisatorische en financiële aangelegenheden, de propaganda en de organisatorische aspecten van de (kader-)vorming. Daarnaast ondersteunt de OC de organisatie van activiteiten als de ALV en de Kernendag. In dit kader houdt de OC zich in 1988 bezig met zaken als: jaarthema 1988, keuze en invulling jaarthema 1989, voorbereiding Euro-campagne, provinciale financiën, actieplan Noorden des Lands, representatiebeleid, ledenwerving en KCP-werk. Veel tijd besteedt de OC aan het bespreken van de organisatorische voorstellen uit KOOS. De OC heeft als belangrijke taak het toezicht op de kernenbegeleiding. Daartoe zijn de OC-leden (adviserende) bestuursleden van hun provinciale afdeling. De kernencontactpersonen komen in 1988 driemaal bijeen, waarvan één maal in een weekend samen met provinciale bestuursleden. De OC bestaat uit afgevaardigden van de provinciale afdelingen. Vanwege de drukke werkzaamheden wordt de OC uitgebreid met maximaal drie „vrij gekozenen”. Voorzitter van de OC is tot 28 mei Erik Rikkert, die daarna door Corine Vreugdenhil wordt opgevolgd.

Vice-voorzitter blijft Albert Elzinga, die de OC in de Vormingscommissie vertegenwoordigt.

Binnenlandcommissie (BICO)

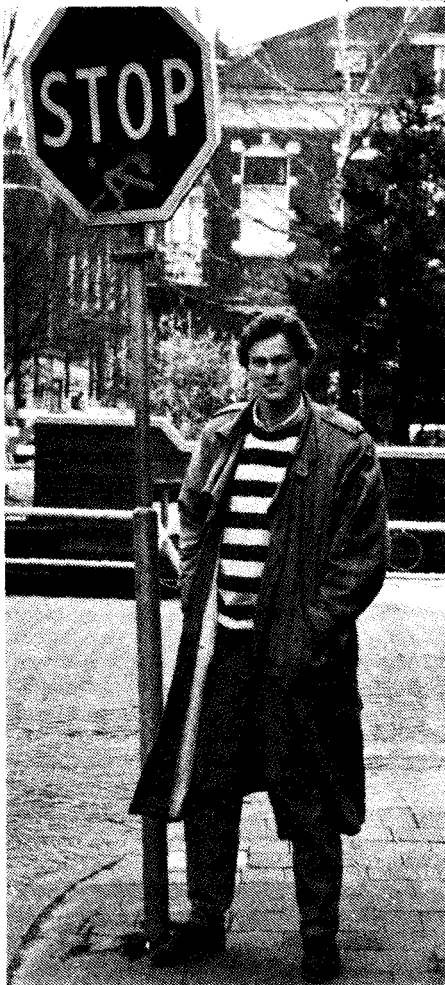
De BICO is belast met het bevorderen van

meningsvorming en -uiting over binnenlands-politieke vraagstukken. De commissie bestaat uit de coördinatoren van de fractiebegeleidingsgroepen en zes zgn. kerngroepeleden. Plenair komt deze commissie in 1988 niet bijeen. Wel vindt er een BICO-ochtend plaats tijdens een studieconferentie in juni. De kerngroep vergadert zevenmaal. In de loop van 1988 wordt gediscussieerd over een structuurwijziging, die de rol van de kerngroep zal doen wijzigen en het aantal leden ervan tot drie verkleint. De BICO is betrokken bij vele CDJA-activiteiten waarover later meer. Voorzitter van de BICO is tot 28 mei Wilfred Scholten, daarna Hielke Wolters.

Buitenlandcommissie (BUCO)

De BUCO is met name belast met het bevorderen van de meningsvorming en -uiting over buitenlands-politieke onderwerpen. Daarnaast onderhoudt deze commissie de reguliere contacten met het buitenland. Met name betreft dit contacten met onze Europese organisatie, de EJCD. CDJA'ers

(Foto Dirk Hol)

De nieuwe CDJA-voorzitter Ad Koppejan.

nemen deel aan vrijwel alle door de EJCD georganiseerde seminars en studieweken, alsmede aan de diverse vergaderingen van het EJCD bestuur (het 'politiek bureau'). CDJA-DB-lid Rob v.d. Zwaag is penningmeester van de EJCD. Andere reguliere contacten bestaan met zusterorganisaties als de CVP-jongeren (België) en de Ierse Young Fine Gael. Een officiële CDJA-delegatie bezoekt Ierland in augustus, als tegenbezoek voor een soortgelijke trip van Ieren in 1986. Tevens zijn CDJA'ers present op de jaarlijkse conferentie van het Gesprekscentrum, een organisatie waarin naast het CDJA Scandinavische christen-democratische jongerenorganisaties participeren. Evenals de BICO is ook de BUCO betrokken bij vele CDJA-activiteiten, waarover later meer. Voorzitter van de BUCO is tot 28 mei Ad Koppejan, daarna is dat Peter Roelofs.

Redactiecommissie (RedCie)

De RedCie is belast met het samenstellen van het ledencontactorgaan van het CDJA, dat is opgenomen in CDA-ACTUEEL, dat aan alle leden wordt toegezonden. De in 1987 begonnen discussie over de toekomst van CDA-ACTUEEL leidt in 1988 tot besluitvorming. Met ingang van 1989 zal het CDJA be schikken over een zelfstandig orgaan: Interruptie. In de ontwikkeling daarvan steekt de RedCie met name in het najaar veel tijd. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de uitkomsten van een doelgroepenonderzoek dat door een stagiaire Bas van Loef is uitgevoerd. Naast CDA-ACTUEEL verzorgt de RedCie het opinie-magazine Perspectief, dat veel gelezen en geciteerd wordt. Voorzitter van de redactie is tot 28 mei Marie José Schulkes-Paes, daarna Wilfred Scholten.

Vormingscommissie (VoCie)

De VoCie is ook in 1988 actief op het terrein van het kader en vormingswerk. In vrijwel alle provincies worden kennismakingsdagen georganiseerd, die vanaf juni door leden van het DB worden gegeven. De vertrouwde basiscursus trekt voldoende deelnemers. Met de partij, met name de Stichting Kader- en Vormingswerk CDA, wordt veelvuldig overlegd en samengewerkt. In alle CDA-kamerkringen ontstaan Vormingscommissies, waarin meestal ook CDJA'ers plaatsnemen. De VoCie adviseert het CDJA tevens bij de inrichting van studiedagen en KCP-trainingen. Via de medewerker vormingswerk is de VoCie vertegenwoordigd in het bestuur van de Stichting Kader- en Vormingswerk. Tevens vertegenwoordigt een lid van de VoCie het CDJA (mede) in de Algemene Vergadering van M50. In 1988 verschijnt het doe-project over het Sociaal gezicht van de

gemeente onder de titel „Mag het Ietsje Minder zijn?“ Voorzitter van de VoCie is tot 28 mei Marien Korevaar, daarna Paul van den Biggelaar.

Secretariaat

Het bestuur, de commissies en de organisatie in het land worden bijgestaan door het secretariaat, dat bestaat uit een aantal bij het CDJA in dienst zijnde medewerkers. Eind 1988 ziet de bezetting er als volgt uit: Govert Veldhuijzen, secretaris; Theo Bovens, adjunct secretaris (80%); Harm van den Born, vormingsmedewerker (50%); Sylvia Vooijs, secretaresse. Als vrijwillig medewerkers functioneren in 1988 Jan Willem Sap (redactiesecretariaat), Aad Noordermeer (voorlichter tot 1 oktober) en Jan Kuit (idem, na 1 oktober). Tot 1 april is de secretaris voor 50% van de werktijd gedetacheerd bij het Landelijk Centrum voor Internationale Jongerenactiviteiten (EXIS). Vanaf 1 november is hij eveneens voor 50% van de werktijd uitgeleend aan het CDA, ter ondersteuning van de afdeling organisatie/campagne.

Provinciale afdelingen en kernen

De provinciale afdelingen vervullen in het CDJA als basis van de landelijke organisatiestructuur een belangrijke rol. Via vertegenwoordiging in AB en OC wordt daaraan mede gestalte gegeven. Daarnaast vervullen zij een belangrijke rol in het begeleiden van kernen. Niet alle provincies functioneren even ideaal. Een aantal kampt met problemen in de kader- en ledenwerving, anderen hebben het moeilijk met het op peil houden van het activiteitsniveau. In 1988 komt een actieplan gereed om met name de noordelijke provincies extra ondersteuning te bieden. In 1989 zal dit geëffectueerd worden. Ook in 1988 worden er weer nieuwe kernen opgericht, en wel te Papendrecht, Den Ham, Vriezenveen, Ambt Delden, Wierden/Enter, Hardenberg, Zoetermeer, Zaanstad, Dongen regio, Hoek van Holland, Schouwen Duiveland, Beek en Nieuw Ginniken. Tevens worden oprichtingspogingen in Nuth ondersteund.

M50/PIJON/EXIS

Het CDJA is met de meeste overige organisaties georganiseerd in M50 dat zich ten doel stelt algemeen politiek vormingswerk te ontwikkelen. Elke lid organisatie kan projecten aandragen. In 1988 heeft het CDJA geen eigen project. Wel wordt meegewerkt aan andere M50-projecten, zoals Choice en Close-Up. Het CDJA is lid van de adviesraad van EXIS, de nieuwe organisatie voor het internationaal jongerenwerk, ontstaan uit een fusie van PIJON en BIJK.

(Foto Fotopersbureau Hendriksen-Valk)

Het CDJA voert in de fractiekamer van het CDA actie tegen de 120-kilometergrens.

Voor de vertegenwoordiging van de Nederlandse jongeren(organisaties) naar de Europese fora is de vereniging '31' opgericht, waarvan het CDJA lid is. BUCO-lid Elske Hörchner wordt gekozen als secretaris van deze nieuwe vereniging.

Politieke Activiteiten

1988 staat in het teken van het jaarthema „Solidariteit, mij een zorg!“. Inhoudelijk betekent dit dat in het voorjaar door de Raad een stuk met die titel wordt vastgesteld. Daaraan voorafgaand vindt op 27 februari een studieconferentie in Utrecht plaats. De landelijke kernendag op 22 oktober krijgt als thema de problematiek voor jongeren bij de Wet Arbeid Gehandicapte Werknemers. In vele gemeenten vragen kernen actief aandacht voor deze problemen. In samenwerking met het JOP-LA (de jongerenorganisatie van de gehandicaptenraad) vindt 22 oktober ook een landelijke manifestatie over dit thema plaats in Amsterdam. Op onderwijsgebied is het tevens een druk jaar. Het CDJA dient over de plannen m.b.t. de Harmonisatiewet en de wijzigingen op de Wet Studiefinanciering een resolutie op de CDA-Partijraad in, voert diverse gesprekken met de kamerfractie, de Landelijke Studenten Vakbond, doet mee met de onderwijsdemonstratie en reageert via de media. Op sociaal-economisch terrein is het CDJA onder meer actief rond het Paasdebat waar de inkomenspositie van jongeren op de tocht staat. Deze problematiek wordt in een breder kader besproken als het AB een notitie 'Eeuwige Jeugd' vaststelt en aan de minister van Sociale Zaken aanbiedt (september). Diverse maatregelen op jongereengebied worden in hun onderling verband gebracht. Ook via de media ageert

het CDJA diverse malen tegen de kortingen op de uitkeringen voor jongeren. De werkgroep Armoede heeft een gesprek met de Raad van Kerken en zorgt ervoor dat het CDJA een resolutie op de partijraad over dit thema indient. Deze wordt aangenomen.

Het veld justitie brengt in 1988 de afronding van de discussie over de Wet Gelijke Behandeling. Onder andere pleit het CDJA voor opname van deze wet in een breder anti-discriminatiebeleid. Tevens aanvaardt het AB een notitie over de herziening van de vreemdelingenwet, waarin het CDJA pleit voor een restrictief toelatingsbeleid voor vreemdelingen en een ruimhartig vluchtelingentoeelatingsbeleid. Concreet wordt in september bij staatssecretaris Korte-Van Hemel geprotesteerd tegen de uitzetting van het gezin Ayana. Op het terrein van de volksgezondheid wordt door het CDJA een standpunt over abortus en prenatale diagnostiek (Raad) ingenomen. In het voorjaar voert het CDJA actie op het terrein van verkeer en milieu tegen de verhoging van de maximum-snelheid, onder meer via een racebaan-actie bij de Tweede Kamerfractie. De ALV neemt over de relatie verkeer en milieu een resolutie aan, waarin o.a. wordt gepleit voor verbetering van het openbaar vervoer. De Mensenrechten krijgen in 1988 onder meer de aandacht in een door het AB aanvaarde notitie mensenrechten in het buitenlands beleid. Tevens organiseert de BUCO een studieconferentie in juni over de relatie mensenrechten en ontwikkelingssamenwerking. De CDJA-Raad neemt een resolutie aan over het bestaansrecht van een Palestijnse Staat. Het AB stelt een notitie vast over het gebruik van geweld door bevrijdingsbewegingen. Europa 1992

werpt schaduwen vooruit, ook in het CDJA. Zo neemt de ALV een resolutie in dit kader aan over een aantal 1992-aspecten als het sociaal stelsel, een centrale munt en vergroting van de macht van het EP. Via de EJCD heeft het CDJA invloed op de vaststelling van het EVP-verkiezingsprogramma. Het AB tenslotte discussieert over het stuk Europese Veiligheid, waarin de noodzaak wordt onderkend van een Europese defensiepolitiek. Op 31 januari heeft het CDJA over dit thema nog een studieconferentie georganiseerd in samenwerking met de Nederlandse delegatie van de EVP-fractie. Op buitenlands terrein ondersteunt het CDJA een actie tegen section 28 van een Britse wet die discriminatie van homoseksuelen mogelijk maakt. Ook wordt een oproep voor steun aan Nicaragua na verwoestingen door de orkaan Gilbert ondersteund. In het CDJA begint een werkgroep dienstplicht met de werkzaamheden nadat het AB een notitie over het dienstplichtbeleid heeft vastgesteld. Er nemen CDJA'ers deel aan een seminar van het Gesprekscentrum in Zweden over vrede en veiligheid. Wij spreken ons (via het AB) uit voor een verbod op gebruik, productie en opslag van chemische en biologische wapens. Twee Zuid-Afrika-notities komen gereed. De eerste wordt aangeboden aan Minister Van den Broek. De tweede, speciaal ingaand op de rol van lokale overheden bij de bestrijding van apartheid, wordt onder alle kernen verspreid. Beide notities verwerven de goedkeuring van het AB. Een speciale activiteit betreft de deelname aan partijpolitieke discussies. Het CDJA neemt standpunten in over de discussie over de nota „De Verantwoordelijke Samenleving”. Ook volgt er een uitgebreide reactie op de discussienota ontwikkelingssamenwerking. In het kader hiervan spant het CDJA zich in om in de christende-

mocratie een fonds op te richten om steun aan CD-partijen in de Derde wereld te verlenen en de bewustwording binnen het CDA over dit onderwerp te stimuleren. Het CDJA poogt via diverse kanalen een inbreng te leveren aan de totstandkoming van het verkiezingsprogramma '93-'94. Het AB stelt een voorlopige reactie vast op de discussienota milieubeleid. Op 26 november en 10 december stelt de CDJA-raad na een half jaar intensieve discussie het nieuwe Politiek Actieprogramma vast.

Bovengenoemde activiteiten geven een - overigens niet compleet - beeld van de variëteit en de hoeveelheid van onderwerpen die in het (landelijk) CDJA in 1988 spelen. Aan de standpuntbepaling wordt bijgedragen door vele fbg's en (ad-hoc)-werkgroepen. Deze groepen hebben zelfstandig of met bestuursleden erbij nog talloze gesprekken met kamerfractie(leden), maatschappelijke organisaties, landen-comite's, partijgeledingen etc.

Publicaties

Het CDJA geeft in 1988 drie periodieken uit:

- de kolommen in CDA-ACTUEEL (16x per jaar, alle leden)
 - het opiniemagazine Perspectief (8x per jaar, abonnees)
 - INFO, het informatieblad voor kaderleden (8x per jaar, 1x aan alle leden).
- De CDJA-leden ontvangen tevens de CDA-krant, waarin het CDJA 1/5 pagina organisatienieuws doet opnemen. Daarnaast verschijnen de volgende notities in brochurevorm:
- doe-project Mag het Ietsje Minder Zijn (sociaal gezicht van de gemeente).
 - Medische Techniek en Ethiek (raadsstuk)
 - Mensenrechten (raadsstuk)

- Zuid-Afrika, daar kun je niet omheen (definitieve versie).
- Tot de orde van de dag, CDJA-resolutiebundel (alle uitspraken tot en met mei 1988)
- Nooit in het Veilige Midden, 60 jaar CD-jongerenwerk (nog verkrijgbaar via boekhandel).

Contacten met CDA

Contacten met het CDA worden behartigd via de CDJA-vertegenwoordigers in Dagelijks- en Partijbestuur. Ook in de partijraad hebben CDJA'ers een werkzaam aandeel.

Via het landelijk secretariaat en vertegenwoordigers in besturen en commissies onderhoudt het CDJA contacten met de redactie van CDA-ACTUEEL, het Intercultureel Beraad, de Stichting Kader- en Vormingswerk, de Stichtingsraad van het Wetenschappelijk Instituut en de Commissie Buitenland plus werkgroepen. Een aantal CDJA'ers wordt toegelaten tot de tweede cursus van de Kadertschool, terwijl alle CDJA-cursisten van de eerste lichte de eindstreep halen. Ook op lokaal en provinciaal niveau wordt het CDJA door vele leden bij het CDA vertegenwoordigd.

1988/1989

Afsluitend mag het CDJA terugzien op een zeer actief jaar, zeker als men bedenkt dat er geen verkiezingscampagnes waren. Het CDJA bereikt een hoog activiteitsniveau, hetgeen een uitdaging voor de toekomst inhoudt. Een uitdaging waarop het CDJA, met vele nieuwe leden en een nieuwe voorzitter in 1989 een antwoord moet vinden. De eind 1988 ingestelde Commissie Onderzoek Politieke Structuur (KOPS) dient wegen aan te geven hoe dat antwoord op de meest effectieve en inhoudsvolle wijze gestalte moet krijgen.

15. CDA-Vrouwenberaad

Jaar van ontmoetingen en discussies

1988 is het jaar waarin het CDA-Vrouwenberaad een forse groei beleefde. Het aantal activiteiten nam sterk toe en de deelname van de leden aan die activiteiten steeg eveneens. Een aantal nieuwe afdelingen werd opgericht. Nieuwe leden en aspirant-leden meldden zich aan. De politiek-inhoudelijke activiteiten kenmerkten zich door discussies op alle niveaus: plaatselijk, provinciaal en landelijk.

De discussie over het jaarthema 1988 „Veel voorkomende criminaliteit” werd afgerond

en de discussie over het nieuwe jaarthema 88/89 „Milieu” werd gestart. Het CDA-Vrouwenberaad leverde bijdragen aan de partijpolitieke discussies. Het Dagelijks Bestuur legde bezoeken af aan de algemene besturen van de provinciale afdelingen met als doel: de contacten verstevigen en informatie uitwisselen. Voor het eerst werd

**Fractievoorzitter Bert de Vries:
„Ook het Vrouwenberaad heeft een
karwei af te maken”**

een ledendag gehouden met als thema Europa. Deze dag werd door 500 CDA-vrouwen bezocht. Ook internationaal werden de contacten geïntensiveerd. De leden van de Sectie Buitenland bezochten het tweejaarlijkse congres van de EVP-vrouwen in Bad Godesberg.

Doelstellingen

Het CDA-Vrouwenberaad stelt zich ten doel inbreng te leveren in het politieke beleid van het CDA en de regering, het vergroten van de politieke bewustwording

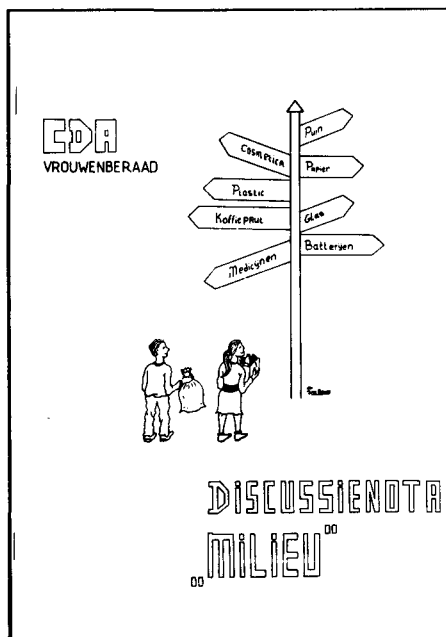
van vrouwen en het bevorderen van de integratie van vrouwen in het CDA. Voor het leveren van inbreng in het politiek beleid dienen het Program van Uitgangspunten en de CDA-emancipatieresolutie als toetsstenen. Langs een zestal sporen werd in 1988 aan de realisatie van de drie doelstellingen gewerkt.

Discussies

Het CDA-Vrouwenberaad volgde de politieke discussies van het CDA. In aansluiting op de discussie over de verantwoordelijke samenleving was als jaarthema 1988 „Veel voorkomende criminaliteit” gekozen. Van januari tot mei werd in de plaatselijke en provinciale afdelingen aan de hand van een discussie-nota over dit thema gediscussieerd. Tijdens de vergadering van de Landelijke Raad op 30 mei werd de discussie met het aannemen van een resolutie afgerond. Deze resolutie werd door de partijraad van 4 juni in zijn geheel overgenomen. In de resolutie spreekt het CDA-Vrouwenberaad uit, dat de overheid zich bewust dient te zijn van een voorbeeldfunctie naar de burgers en dat naleving van regels goed gecontroleerd moet worden. Politie-surveillance dient te worden opgevoerd. Teneinde vandalisme en agressief gedrag te beperken zullen jeugdorganisaties en sportclubs een alcoholmatigingsbeleid moeten voeren en voor slachtoffers van overtredingen of misdrijven dienen opvang, rechtsbescherming en schadevergoeding structureel geregeld te worden. Over de CDA-discussie-nota's de Verantwoordelijke Samenleving en Ouderenbeleid maakte het Dagelijks Bestuur handreikingen met aandachtspunten voor de plaatselijke en provinciale afdelingen. Het Landelijk Bestuur leverde een uitgebreide reactie op de CDA-discussie-nota de Verantwoordelijke Samenleving en pleitte met enig succes voor stimulansen om evenredige participatie van mannen en vrouwen op alle terreinen van de samenleving te bewerkstelligen. In het beleid op korte en middellange termijn zal rekening moeten worden gehouden met de economische

„De positie van vrouwen in onze partij wordt verder versterkt. Het is een goede zaak dat er een vrouwelijke kandidaat is voor de financiële commissie. Indien u de verdeling van de vrijgekozen leden aanvaardt die het Partijbestuur u voorstelt dan zal het Partijbestuur voor 1/3 gedeelte bestaan uit vrouwen. Dat is goed, maar er moet nog méér geschieden. Ik hoop dat kamerkringen op dezelfde weg voortgaan en in hun delegatie naar het partijbestuur bijvoorbeeld meer vrouwen opnemen.”

(Van Velzen tijdens Najaarspartijraad)

zelfstandigheid van de jongeren die na 1990 achttien jaar worden. In het onderwijs dienen zowel technische als verzorgende vakken voor jongens en meisjes te worden opgenomen.

Het Landelijk Bestuur leverde eveneens een uitgebreide reactie op de discussie-nota Ouderenbeleid. Daarin werden de belangen van de alleenstaande oudere vrouwen genoemd, méérkamerwoningen voor ouderen bepleit en de inkomenspositie en pensioenopbouw van oudere vrouwen als knelpunten aangegeven. In relatie tot de CDA-discussie over Ontwikkelings-samenwerking organiseerde het CDA-Vrouwenberaad een studiedag over de Internationale Schuldenlast en vrouwen in ontwikkelingslanden. De discussie hierover werd met behulp van stellingen in de plaatselijke afdelingen voortgezet. De werkgroep werkte mee aan het opstellen van de CDA-resolutie over ontwikkelings-samenwerking, waarin een aparte schuldenparagraaf werd opgenomen. Milieu werd als thema voor het seizoen 88/89 gekozen. Een onderwerp dat veel maatschappelijke aandacht en politieke inzet vraagt. Ter ondersteuning van de discussie in de afdelingen bracht het CDA-Vrouwenberaad een eigen Milieu-discussie-nota uit. Op de Partijraad van 9 november diende het CDA-Vrouwenberaad een resolutie over milieu in, die in zijn geheel werd overgenomen. In de resolutie wordt bepleit om milieubeleid op te nemen als vierde spoor van het regeringsbeleid naast het terugdringen van de werkloosheid, versterking van de marktsector en het terugdringen van het financieringstekort.

De zorg voor het milieu is niet alleen de verantwoordelijkheid van de overheid,

maar ook van burgers en hun organisaties. Milieu dient het hoofdthema van de verkiezingsprogramma's te zijn. Het denken in tegenstellingen dient plaats te maken voor een denken en handelen die meer gericht zijn op een evenwichtige beoordeling en afweging van belangen binnen de verschillende beleidssectoren.

Naast de thema's van de partij-politieke discussie koos het CDA-Vrouwenberaad ook eigen thema's voor discussie, meningvorming en inbreng. Tijdens de politieke rondblik op de vergaderingen van het Landelijk Bestuur werd achtereenvolgens gediscussieerd over: vrouwenhandel, naamrecht, maatregelen Dekker, de positie van de ouderwordende vrouw, gelijke behandeling in de sociale wetgeving, seksueel geweld en kinderopvang.

Over dezelfde thema's en over de wenselijkheid van het splitsingsstelsel werd in het Breed Emancipatie Overleg gesproken met de vrouwelijke CDA-parlementariërs en staatssecretarissen. Het CDA-Vrouwenberaad is nog steeds van mening dat invoering van het splitsingsstelsel een weinig emancipatoire maatregel is.

I. In april gaf het Landelijk Bestuur als reactie op de kabinetsnota „Verandering

Provinciaal voorzitter van Zeeland en lid van het Landelijk Bestuur van het CDA-Vrouwenberaad Jannie Bil-Roskam:

„Bij het Vrouwenberaad word je politieke accu weer helemaal opgeladen en dan kun je er weer tegenaan”

verzekerd” over de herstructurering van de gezondheidszorg een verklaring uit. Het CDA-Vrouwenberaad pleitte met name voor behoud van alle voorbehoedsmiddelen in het basisziekenfondspakket. Vrouwenhulpverlening dient een vaste plaats te krijgen in de zorgsector.

II. In mei stuurde het CDA-Vrouwenberaad Minister Deetman en de Vaste Kamercommissie Onderwijs een brief om te pleiten voor verzorging als verplicht vak voor jongens en meisjes in de basisvorming.

III. In oktober zond het CDA-Vrouwenberaad een brief aan Minister De Koning waarin gewezen werd op het belang van goede, voor ieder toegankelijke kinderopvangvoorzieningen. De 125 miljoen die in 1990 vrij komt moet besteed worden aan structurele voorzieningen, die voor blijvende opvangplaatsen zorgen. De gelden moeten geoormerkt ter beschikking gesteld worden binnen het gemeentefonds. Fiscalisatie van dit geld ten behoeve van kinderopvang wordt afgewezen.

Het Dagelijks Bestuur beoordeelde de Readers van de Kaderschool eerste leergang

op het emancipatoire aspect. Na overleg met het Curatorium van de Kaderschool werd de lesstof voor de nieuwe leergang op enkele onderdelen emancipatoir bijgesteld.

De Sectie Buitenland in EVPF-verband was betrokken bij het opstellen van een nota over communautair gezinsbeleid en bij het voorbereiden van amendementen op het EVP-conceptverkiezingsprogramma. Onderwerpen als gelijke behandeling van mannen en vrouwen op fiscaal terrein, deeltijdarbeid, uitbreiding van kinderopvangvoorzieningen, zwangerschaps- en ouder-schapsverlof werden ingebracht.

Contacten met de leden

Een goed contact met de leden acht het Dagelijks Bestuur van essentieel belang om als bestuur goed te kunnen functioneren. Nieuw zijn de bezoeken van het Dagelijks Bestuur aan de provinciale besturen geweest. Tijdens deze bezoeken werden ervaringen en knelpunten uitgewisseld en kwamen ledenwerving, ledenzorg, subsidiemogelijkheden en de relatie met het CDA aan de orde. Tevens werd met de besturen de mogelijkheid van het opzetten van netwerken besproken.

Contacten in het CDA

Het CDA-Vrouwenberaad was in de partij op alle niveaus vertegenwoordigd in de besturen van plaatselijke en provinciale afdelingen, van Kamerkringen, in de Partijraad, in het Partijbestuur en in het Dagelijks Bestuur. In de Commissie Buitenland en haar werkgroepen, in de redactiecommissie CDA-Actueel/CDA-krant, in het Stichtingsbestuur KAVO, in de Stichtingsraad van het Wetenschappelijk Instituut en in het Inter-cultureel Beraad had het CDA-Vrouwenberaad eveneens vertegenwoordigende plaatsen. Kernwoorden hierbij zijn: integratie, informatie en inbreng. Het CDA-Vrouwenberaad onderhield goede contacten met het CDJA en het Curatorium van de Kaderschool.

Vertegenwoordigingen buiten het CDA en internationale contacten

Het CDA-Vrouwenberaad onderhield intensieve contacten met de Nederlandse vrouwenbeweging. In Nederland is het CDA-Vrouwenberaad actief in het Politiek Vrouwenoverleg, het Breed Platform voor Economische Zelfstandigheid, het Platform tegen Sexueel Geweld, het Landelijk Platform Kinderopvang en het Presidentieel Overleg van Christen-Vrouwenorganisaties. Internationaal was het CDA-Vrouwen-

beraad actief in de vrouwenorganisaties van de Europese Volkspartij en in de Unie van Christen-Democratische vrouwen.

Het werk van de Secties

De Sectie Buitenland volgde het buitenlandse beleid van het CDA op de voet. Leden van de Sectie hadden zitting in de Commissie Buitenland en in de werkgroepen Latijns-Amerika, Europa, Ontwikkelingssamenwerking, Mensenrechten, Vrede en veiligheid en Zuidelijk Afrika. Via de adviserende leden van de Sectie de Euro-parlementariërs Elise Boot en Hanja Maij-Weggen werd de Sectie op de hoogte gehouden van de activiteiten van het Europees Parlement. Het succesvolle project „Vrouw en Europa”, een kadercursus voor 75 vrouwen ter voorbereiding op de Euro-campagne, werd afgerond. De Sectie kon acht vrouwen voor de kandidatenlijst voor de Europese verkiezingen voordragen. Op het congres van de „Europese”-vrouwen op 7 en 8 oktober in Bonn waren de leden van de Sectie aanwezig. Gesproken werd over de positie van vrouwen in verkiezingen en parlement, gezin en arbeid en vrede in Europa. De Sectie leverde een actieve bijdrage aan de voorbereidingen van de studiedag over de internationale schuldenlast, de ledendag en aan het vervaardigen van een vrouwenmagazine over Vrouwen in Europa.

Lijsttrekker Jean Penders:

„De Europadag van het CDA-Vrouwenberaad op 1 oktober was voor mij de eigenlijke start van de verkiezingscampagne”

De Sectie Pers en Publiciteit verzorgde de vaste pagina in CDA-Actueel en de eigen ruimte in de CDA-krant. Van belangrijke gebeurtenissen en uitspraken werden persberichten uitgegeven. Vele discussies werden via artikelen publicitair en inhoudelijk begeleid. In samenwerking met de Sectie Buitenland werd een vrouwenmagazine en een vrouwenfolder vervaardigd. De Sectie was ten nauwste betrokken bij de opzet van de nieuwe formule van Actueel en krant. Het CDA-Vrouwenberaad behoudt in CDA-Actueel een eigen pagina. In de CDA-Krant is de toegewezen ruimte vergroot. Met de Sectie Vorming werd een cursus over publiciteit georganiseerd.

De Sectie Vorming startte met een nieuwe cursus „Inbreng in politiek beleid”. Na een proefperiode zal een handboek voor deze cursus verschijnen. Een tweede nieuwe activiteit is de tweedaagse cursus „Schrijven kan ik dat zelf ook?”. Deze cursus is

landelijk opgezet en heeft als doel het zeer geringe percentage vrouwen dat schrijft en publiceert in CDA-bladen te vergroten. Een bijzonder belangrijke bijdrage leverden de leden en de plaatsvervaardigers van de Sectie Vorming aan het opzetten en begeleiden van de discussie over het jaarthema Milieu. Tijdens de werkdagen van de Sectie werden de leden voor dit onderdeel speciaal toegerust. Het beleidsplan 1987-1992 van de Stichting KAVO voegde aan het toch al brede takenpakket van de leden van de Sectie Vorming een nieuwe taak toe. Van de leden van de Sectie Vorming wordt verwacht dat zij een plaats innemen in de Vormingscommissies en zo bestuurlijk en inhoudelijk bijdragen aan het vormingswerk van het CDA en het CDA-Vrouwenberaad op decentraal niveau.

Positieve Actie

Positieve Actie is het thema van het emancipatie-project 1988-1989. Voor dit project dienden het CDA en het CDA-Vrouwenberaad gezamenlijk een subsidie-aanvraag in bij het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Deze aanvraag werd gehonoreerd. Het project valt onder verantwoordelijkheid van het CDA. Het CDA-Vrouwenberaad is vertegenwoordigd in de bestuurscommissie Positieve Actie, die stafmedewerker drs. Hillie van de Streek in haar werk begeleidt. Het doel van het project is een plan van maatregelen op te stellen, waarmee bereikt wordt, dat vrouwen in evenredige mate in alle geledingen van de partij deelnemen. In 1988 werd allereerst een onderzoek verricht naar de participatie van vrouwen in het CDA. In een van de bijeenkomsten van het Breed Emancipatie Overleg was positieve actie onderwerp van gesprek. Aanleiding was de rondgang van Minister De Koning langs de departementen en het verslag over positieve actie bij de Rijksoverheid. Voordat vrouwen evenredig zijn vertegenwoordigd in de verschillende functies op de departementen moet er nog veel gebeuren. Voorkeursbehandeling bij sollicitaties, loopbaanbegeleiding, extra scholing, voldoende kinderopvang, uitbreiding en verruiming van zwangerschaps- en ouder-schapsverlof zijn nodig. Met Minister Van Dijk correspondeerde het CDA-Vrouwenberaad over positieve actie bij benoemingen van Commissarissen der Koningin en burgemeesters. De Sectie Pers en Publiciteit startte met een artikelenreeks in CDA-Actueel over positieve actie. Naast deze taken werd op het bestuurlijk vlak ook veel gepresteerd.

Dagelijks Bestuur

Het Dagelijks Bestuur bestaande uit zeven

leden, vergaderde vijftienmaal en hield twee beleidsdagen. In de vergadering werden de bijeenkomsten voor het Landelijk Bestuur en de Landelijke Raad voorbereid en de besluiten ervan uitgevoerd. Het Dagelijks Bestuur voerde gesprekken met het Bestuur van KAVO, een delegatie van het Curatorium van de Kaderschool, de Emancipatiecommissie van het CDJA en de programcommissie. In het Dagelijks Bestuur vond de coördinatie van de activiteiten van de drie Secties van de verschillende werkgroepen plaats. Ten behoeve van het Landelijk Bestuur werden alle activiteiten in een maandelijks overzicht gepresenteerd. Secretaris Lia Offringa-Kribbe nam afscheid van het Bestuur. In het Dagelijks Bestuur werd zij opgevolgd door Til Boskamp-van Gorkum. De vacature van Agnes van Ardenne-van der Hoeven als coördinator Sectie Buitenland in het Dagelijks Bestuur werd vervuld door Ada Boerma-van Doorne. Eind 1988 was het Dagelijks Bestuur als volgt samengesteld:

Mw.A.M.A. van Ardenne-v.d.Hoeven (voorzitter)

Mw.drs. J.I.C.G. Prick (vice-voorzitter)

Mw.M.M. Boskamp-van Gorkum (secretaris)

Mw.R. van Kuijk-Blommestein (penningmeester)

Mw.drs. A.J. Bakker-Osinga (coördinator Sectie Pers en Publiciteit)

Mw.A. Boerma-van Doorne (coördinator Sectie Buitenland)

Mw.D. Boersma-Barenburg (coördinator Sectie Vorming)

Landelijk Bestuur

Het **Landelijk Bestuur** vergaderde in totaal acht keer over politieke en bestuurlijke zaken. In de vergaderingen werd vanuit de verschillende vertegenwoordigingen in en buiten het CDA gerapporteerd. In het voorjaar werd de notitie over de toekomst van het CDA-Vrouwenberaad besproken. Verder verdiepte het Landelijk Bestuur zich in het hanteren van discussienota's. In juni werd afscheid genomen van Jeanne van de Linde-Pelger. Zij werd vanuit Overijssel opgevolgd door Mies Ooms-Ruepert.

Ter voorbereiding van de inbreng in het concept-verkiezingsprogramma voor de Tweede Kamer stelde de landelijke bestuursleden zich in september tot taak enkele hoofdstukken van het huidige programma „Uitzicht” te bestuderen en te becommentariëren. Een verzameling van de commentaren zullen aan de nog in te stellen werkgroep Verkiezingsprogramma, die amendementen op het concept-verkiezingsprogramma zal voorbereiden, ter hand gesteld worden.

Eind 1988 bestond het Landelijk Bestuur uit de leden van het Dagelijks Bestuur en 12

Luisteren tijdens de vergadering van de Landelijke Raad.

(Foto Hans Hordijk)

vertegenwoordigers van de provinciale besturen te weten:

Mw. J.L. Bil-Roskam

Mw. F. Ekens-van Dam

Mw. R. Fleuren-Swinkels

Mw. R. Th.de Haan-Koopman

Mw. C. Hulsman-de Vries

Mw. H. Martens-Cosijn

Mw. dr. E.A.M. Matricali-van Lamoen

Mw. mr. M.M. Ooms-Ruepert

Mw. M.L. de Pater-van der Meer

Mw. S. Siegers-Wijma

Mw. B. van der Velde-van Dijk

Mw. C.W. Wiechers-van der Kraan

Drs. C. Bremmer (adviserend lid als partijsecretaris)

Mw. G.W. van Montfrans-Hartman (adviserend lid, namens partijbestuur)

Landelijke Raad

De **Landelijke Raad** is het hoogste besluitvormende orgaan, dat bestaat uit de stembekende leden van het Landelijk Bestuur en per provincie drie afgevaardigden. In de voorjaarsvergadering van de Landelijke Raad werden de werkplannen van de Secties, het activiteitenoverzicht en de begroting 1988 vastgesteld. Tevens werd het jaarverslag en de jaarrekening over 1987 goedgekeurd. Met een forumdiscussie onder leiding van Willemien van Montfrans-Hartman en het aannemen van een resolutie over veel voorkomende criminaliteit werd de discussie over dit jaarthema afgerond. Op de naajarsvergadering van de Landelijke Raad op 7 november werden het werkplan en de begroting 1989 vastgesteld. Een forumdiscussie onder leiding van Lukkie Nederhoed-Zijlstra startte de discussie over milieu.

Ledendag

Op 1 oktober werd voor de eerste maal een

ledendag gehouden. Dat hieraan enorme behoefte was, bleek wel uit de overweldigende belangstelling voor deze dag. De drie Secties presenteerden zich op de informatiemarkt. Ruim vijfhonderd vrouwen waren die dag bijeen in het Congresgebouw. Jean Penders hield een inleiding over de functie van het Europees Parlement en de betekenis van Europa 1992.

Hanja Maij-Weggen sprak over de sociale dimensie van de Europese integratie en minister De Koning hield een betoog over economische zelfstandigheid.

Publicaties

In 1988 bracht het CDA-Vrouwenberaad de volgende publicaties uit:

- Handreiking discussie Verantwoordelijke Samenleving
- Reactie discussie-nota Verantwoordelijke Samenleving
- Verslagbundel Studiedag Internationale Schuldenlast en Vrouwen
- Een pleidooi voor een Europees Gezinsbeleid
- Handreiking discussie Ouderenbeleid
- Verklaring, inhoudende een reactie op de nota „Verandering verzekerd”
- Vernieuwde Vrouwenwijzer
- Adressengids CDA-Vrouwenberaad
- Ontstaan en werkwijze Sectie Buitenland van Heikina Scholten
- Verslagbundel ledendag 1 oktober over Europa
- Bundel publicaties CDA-Vrouwenberaadspagina in CDA/Actueel
- Discussienota Milieu

Werkgroepen

Elf werkgroepen werden voor een korte of langere periode ingesteld. De werkgroep kinderopvang volgde de ontwikkelingen

rondom het kabinetsstandpunt en in het Landelijk Platform Kinderopvang. De werkgroep Veel voorkomende criminaliteit begeleidde de jaarthema-discussie. De werkgroep Dekker bestudeerde de nota „Verandering verzekerd” en stelde een concept-verklaring op. De werkgroep Schulden en vrouwen organiseerde op 3 mei de studiedag over de Internationale Schuldenlast en Vrouwen. Inleiders waren Minister Bukman en mevrouw dr. Cecilia Lopez-Montano. Honderdtachtig vrouwen bezochten de studiedag. Na afloop werd een slotverklaring opgesteld. De Werkgroep Ouderenbeleid bestudeerde de CDA-discussie-nota Ouderenbeleid, stelde een handreiking en een concept-reactie op. De werkgroep ledendag had tot taak de ledendag op 1 oktober in het Congresgebouw te organiseren. Het lukte de werkgroep om subsidie van de Europese Volkspartij te verkrijgen. Voor de opbouw van stand, aankleding van de zaal, ver-voer van materialen naar het Congresgebouw verleende de afdeling organisatie van het CDA medewerking. De werkgroep Milieu

stelde een discussie-nota op. De nota bevat basis-informatie over de elementen afval, bodem, water, lucht, geluid en straling en een samenvatting van het Brundtland-rapport. De discussienota nodigt uit tot onderzoek in eigen omgeving en het meedoen aan de partijpolitieke discussie over hetzelfde onderwerp. De grote betrokkenheid van vrouwen bij de milieuproblematiek blijkt wel uit het feit, dat ruim 1200 exemplaren besteld zijn. De werkgroep Evaluatie Sectie Vorming onderzocht de activiteiten en werkwijze van de Sectie Vorming en bracht hierover verslag uit. Met uitzondering van de werkgroepen kinderopvang en milieu zijn alle bovenstaande werkgroepen in de loop van 1988 opgeheven.

In december werden de werkgroepen Modelprogram, Discussiepunten Gemeenteraadsverkiezingen en Studiedag Positieve Actie ingesteld. De werkgroep Modelprogram bereidt een reactie op het concept-modelverkiezingsprogramma voor. Ten behoeve van de plaatselijke afdelingen

wordt door de werkgroep Discussiepunten Gemeenteraadsverkiezingen een korte notitie opgesteld met discussiepunten die betrekking hebben op de kandidaatstelling en het gemeentelijk program. De werkgroep Studiedag Positieve Actie bestaat uit leden van het CDJA en het CDA-Vrouwenberaad. Deze werkgroep zal in 1989 een studiedag over Positieve Actie organiseren voor de leden van beide organisaties.

Het secretariaat

Uit voorgaand jaaroverzicht blijkt dat in 1988 veel werk is verzet; niet alleen door bestuursleden, werkgroepen en Secties, maar ook en vooral door onze medewerkers op het bureau drs. Ineke de Ridders en Marianne van de Griendt-van den Berg. In het voorjaar 1988 werd Ineke de Ridders ziek. Een aantal taken werd tijdens de zomervakantie door de secretaris overgenomen. Na de zomervakantie werd Elske Hörchner tijdelijk aangesteld voor documentatie en archivering.

16. Emancipatie

Project Positieve Actie van start

Op 1 januari 1988 is onder leiding van de Bestuurscommissie positieve actie binnen het CDA een nieuw emancipatieproject van start gegaan, het „CDA-project Positieve Actie”. Bij positieve actie gaat het om het inhalen van achterstanden van vrouwen in alle geleidingen en vertegenwoordigingen van de partij met behulp van concrete maatregelen. Het project staat onder verantwoordelijkheid van de Bestuurscommissie positieve actie, die zich in 1988 heeft ingezet voor het starten van het project en het vormgeven van de eerste fase: het verrichten van onderzoek naar de positie van vrouwen in het CDA. Het project wordt gesubsidieerd door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Met de start van dit project is het oude emancipatieproject, dat vanaf 1984 onder verantwoordelijkheid van het CDA-Vrouwenberaad werd uitgevoerd, per 31 december 1987 beëindigd. Het nieuwe project verschilt op twee punten van het oude.

Allereerst is gekozen voor een vormgeving, waarbij niet het CDA Vrouwenberaad maar de partij de verantwoordelijkheid draagt. Het project is door het CDA en het Vrouwenberaad gezamenlijk aangevraagd. De Bestuurscommissie positieve

actie, die het nieuwe project en de nieuwe stafmedewerker emancipatie mw. drs. H.J. (Hillie) van de Streek begeleidt, bestaat dan ook zowel uit leden van het CDA-Vrouwenberaad als het CDA. In de tweede plaats verschilt het project Positieve actie in doelstelling van het oude. Het vorige emancipatieproject was erop gericht om de emancipatiegevoeligheid bij vrouwen te vergroten. Het huidige project beoogt een vergroting van de politieke deelname van vrouwen binnen zowel het CDA als het

(Foto Hans Hordijk)

Mirjam de Goey: voorzitter begeleidingscommissie.

openbaar bestuur. Hierbij moet men denken aan het betrekken van meer vrouwen bij het bestuurlijke werk van de partij (bijvoorbeeld in functies in plaatselijke afdelingen van het CDA) of het plaatsen van meer vrouwen op verkiesbare plaatsen op kandidatenlijsten.

Stappenplan

Aan de realisering van deze beide doelen wordt gewerkt met gebruikmaking van een programma van Positieve actie. De Bestuurscommissie heeft als leidraad voor de uitvoering van het project het 'Stappenplan CDA-project positieve actie' opgesteld. In het stappenplan wordt aangegeven dat als eerste stap onderzoek wordt naar de positie van vrouwen in het CDA. Daarna volgt het opstellen van een beleidsplan, waarin maatregelen worden genomen ter verbetering van de positie van vrouwen. Vervolgens wordt tot uitvoering van de maatregelen overgegaan. Het jaar 1988 stond voor de Bestuurscommissie in het teken van het starten van het project, het verrichten van onderzoek en het reeds geven van een kleine aanzet tot de uitvoering. Het onderzoek spitste zich onder andere toe op een inventarisatie van het aantal vrouwelijke leden en raadsleden per gemeentelijke afdeling, het percentage

vrouwen in de overige vertegenwoordigende lichamen en de mate van doorstroming daarbinnen. Daarnaast werd onderzoek verricht naar knelpunten die zich wat betreft de deelname van vrouwen in het CDA voordoen en naar de mening (van mannen en vrouwen) in het CDA over positieve actie in de partij. Dit laatste is van belang, omdat het project een aangelegenheid is van alle geledingen binnen het CDA, van de bestuurstop van de partij tot de plaatselijke afdelingen toe. In dit kader heeft de Bestuurscommissie de besturen van de kamerkringen gevraagd naar de mogelijkheid tot uitvoering van positieve actie in de eigen kamerkring. Uit de ontvangen reacties kwam naar voren dat het streven naar een grotere integratie van vrouwen werd onderschreven, maar niet door het volgen van een van bovenaf opgelegd geforceerd systeem. De opname van meer vrouwen zal slagen als de intentie van binnenuit gedragen wordt. Als aanzet tot de uitvoering is in 1988 een begin gemaakt met het opzetten van een drietal positieve actie regio-projecten in drie kamerkringen, waarin na een beperkt vooronderzoek aspecten van positieve actie worden beproefd op bruikbaarheid voor de partij als geheel. De coördinatie van de regio-projecten vindt plaats door een werkgroep ad hoc, die recentelijk door de Bestuurscommissie is ingesteld. In 1989 zal de Bestuurscommissie haar beleidsplan presenteren en zal een begin gemaakt worden met de uitvoering.

Bestuurscommissie

In 1988 is de Bestuurscommissie positieve actie als volgt samengesteld: mw. M.E.B. de Goeij-Smulders (voorzitter), mw. A.M.A. van Ardenne-van der Hoeven, mw. D. Boersma-Barenbrug, drs. M. Kastelein, mw. G.W. van Montfrans-Hartman, mw. M.L. de Pater-van der Meer, drs. M. Smits; C. Lamers, Drs. C. Bremmer (CDA-secretariaat). Als stafmedewerker emancipatie in het kader van het CDA-project Positieve actie is werkzaam mw. drs. H.J. van de Streek.

Publikaties

Publikaties vanuit het CDA-project Positieve actie:

* Stappenplan CDA-project positieve actie;

* Interview met mw. De Goeij over positieve actie in het CDA; CDA-Krant, 13 juni 1988, p. 5.

* M.E.B. de Goeij-Smulders, „Positieve actie en de benoeming van vrouwelijke burgemeesters”; CDA-Actueel, 10 december 1988, p. 15.

* H.J. van de Streek, „positieve actie kan in het CDA dicht bij huis beginnen”; Bestuursforum, januari 1989, p. 13-16.

Mirjam de Goeij, CDA-mannen moeten positieve actie niet heimelijk saboteren

Een vrouw die het afgelopen jaar in de Bestuurscommissie een belangrijke rol heeft gespeeld is voorzitter Mirjam de Goeij-Smulders. Gevraagd naar het belang van de uitvoering van een programma van positieve actie in het CDA vertelt zij: „Positieve actie is mijns inziens om diverse redenen belangrijk. Vrouwen zijn nog steeds ondervertegenwoordigd in het CDA, terwijl zij een hoog percentage van het CDA-kiezerscorps vormen.

Vanuit de CDA-kernbegrippen van gespreide verantwoordelijkheid, solidariteit en gerechtigheid is het noodzakelijk dat vrouwen ook actief deelnemen in alle geledingen en op alle niveaus binnen het CDA. Bovendien hebben vrouwen soms een heel nuttige eigen benadering of invalshoek in de politiek.”

Wat zijn volgens u de belangrijkste knelpunten voor vrouwen als ze in het CDA willen gaan meedoen in de politiek?

„Vrouwen ondervinden inderdaad meer knelpunten dan mannen wanneer ze de politiek in willen gaan, maar dat geldt beslist niet specifiek voor het CDA alleen. Knelpunten zijn er talrijke, bijvoorbeeld de nog bestaande achterstand in opleiding,

gebrek aan politieke ervaring en interesse, conflicterend carrièreperspectief van huisvrouw en werkende vrouw, de nog steeds sterke masculiene politieke cultuur, en tenslotte vaak een gebrek aan zelfvertrouwen en durf.”

Wat wordt er bij Positieve Actie van de CDA-mannen verwacht?

„Allereerst een loyaal willen meewerken en geen heimelijke sabotage, om het maar eens duidelijk te zeggen. Ze kunnen zich inzetten door bij het ontstaan van vacatures in hun omgeving te zoeken naar mogelijk geschikte vrouwelijke kandidaten en bij vergelijkbare geschiktheid van mannelijke en vrouwelijke kandidaten voorrang geven aan de vrouwelijke kandidaat, althans als er sprake is van een achterstand. Verder kunnen ze zich in hun vergader- en omgangscultuur minder specifiek mannelijk en meer vrouwvriendelijk opstellen. Daarnaast zou men bij vergaderingen meer rekening kunnen houden met het gezin, dus bijvoorbeeld niet vergaderen tussen 5 en 7 uur. Tenslotte is het belangrijk meer vrouwen te werven als lid, want hoewel er meer vrouwelijke dan mannelijke CDA-kiezers zijn, vormen de vrouwen onder de CDA-leden duidelijk een minderheid.”

17. Intercultureel Beraad (ICB)

Verzet tegen woonlandbeginsel

Het jaar 1988 stond voor het Intercultureel Beraad (ICB) vooral in het teken van het woonlandbeginsel. Deze bijzondere commissie van het Partijbestuur heeft ervoor geijverd om dit beginsel niet in te voeren. Daartoe hebben diverse gesprekken plaatsgevonden met de fractie en de bewindslieden De Koning en De Graaf.

De waarden en normen die het CDA voor onze samenleving zo belangrijk acht gelden veelal ook voor andere religieuze en etnische groepen. Islamieten, Joden, Christenen en Hindoes, allen erkennen vanuit hun eigen godsdienstige achtergronden, tradities soortgelijke normen en gedragsregels voor het dagelijks leven: solidariteit, het opkomen voor wat en wie zwak is, naastenliefde, goed doen,

rechtvaardig en betrouwbaar zijn. Het CDA-Partijbestuur heeft om die reden al in 1983 een bijzondere adviescommissie ingesteld: het Intercultureel Beraad (ICB). Die commissie brengt gevraagd en ongevraagd adviezen uit aan het Partijbestuur en aan de Eerste- en Tweede Kamerfracties van het CDA én aan de CDA-bewindslieden. Eén van de leden van het ICB, Talip Demirhan, viel de eer te beurt als eerste buitenlandse werknemer een koninklijke onderscheiding te ontvangen uit handen van minister De Koning.

Naast het landelijk ICB zijn er regionale ICB's actief, ingesteld door de Kamerkringbesturen. Er zijn ICB's actief in Amsterdam, Rotterdam, Noord-Brabant en Leiden. In de fase van oprichting zijn er ICB's in de Kamerkringen Overijssel, Utrecht en Den Haag.

18. Financiële Commissie

Nieuwe samenstelling

De Financiële Commissie heeft in 1988 een nieuwe samenstelling gekregen. Na 8 jaar een vaste samenstelling te hebben gehad zijn nieuwe leden benoemd.

De Financiële Commissie heeft als belangrijkste taak het beoordelen van de ontwerp-jaarrekeningen en van de ontwerp-begrotingen, alvorens deze door de Partijraad worden vastgesteld. Nadat ontwerp-jaarrekeningen of ontwerp-begrotingen door het Partijbestuur zijn behandeld, buigt de Financiële Commissie zich over deze stukken en brengt afzonderlijk advies uit.

De laatste tijd wordt de commissie ook regelmatig advies gevraagd over beleidsmatige financiële zaken. Het contact met de partijpenningmeester is daardoor aanzienlijk toegenomen. Het aantal vergaderingen van de Financiële Commissie blijft in principe beperkt tot 3 à 4 keer per jaar. In 1988 is de commissie wat vaker bijeen geweest onder andere ter bespreking van de concept-meerjarenbegroting van de partij en de financiële situatie rond de huisvesting van het CDA.

20. Huisvestingscommissie

Nieuwe voorzitter

De Huisvestingscommissie is verantwoordelijk voor het beheer en exploitatie van het CDA-huis in de dr. Kuypersstraat te Den Haag. Daartoe vormt de commissie tevens het bestuur van de Stichting Huisvesting CDA die de juridische eigenaar van het CDA-huis is. De commissie bestaat uit zeven leden, waarvan de voorzitter door de Partijraad wordt benoemd, drie leden door het Partijbestuur en de overige drie leden door het Wetenschappelijk Instituut.

Als gevolg van het plotselinge overlijden van de voorzitter, de heer ir. J. D. Gooden, heeft de Partijraad van juni 1988 een nieuwe voorzitter voor de Huisvestingscommissie benoemd, te weten de heer H. Haenen te Heerlen. In de tussenliggende tijd heeft de heer J. Kiers het voorzitterschap waargenomen. Zoals reeds in het jaarverslag over 1987 is vermeld, had de commissie een nieuwe meerjarenbegroting opgesteld, waarbij de feitelijke financiële situatie van de Stichting Huisvesting beter in

De drie leden van de commissie waren volgens het oorspronkelijke rooster van aftreden alle drie aftredend per 1 januari 1989 en niet herkiesbaar. Gelet op de continuïteitsproblemen die zich hierdoor zouden kunnen voordoen heeft de commissie in overleg met de partijpenningmeester een fasering in haar aftreden vastgesteld. De heer N. Paats heeft zich bereid verklaard reeds per 1 juli 1988 af te treden. In verband hiermee kon tijdens de Voorjaars-

19. Fonds W.I.

Beheer van gelden

Het Fonds Wetenschappelijk Instituut is een fonds dat als belangrijkste taak heeft het beheren van een aantal gelden die tijdens de fusie zijn voortgekomen uit de ondersteuningsfondsen voor de diverse wetenschappelijke instituten. Een deel van het rendement van dit beheer kan daarbij

partijraad van juni in Rotterdam reeds tot opvolger worden benoemd de heer Th.M.M. Schmitz te Voorburg. De voorzitter van de commissie de heer J.H.F. van Osch en het lid de heer A.C. Kok zijn per 1 januari 1989 afgetreden. In hun vacatures heeft de Najaarspartijraad van november 1988 te Ede benoemd mevrouw mr. E.G.E.M. Bloemen te Leeuwarden en drs. C. Dekker te Dronten.

Per 1 januari 1989 bestond de commissie derhalve uit de volgende personen: mevrouw mr. E.G.E.M. Bloemen (voorzitter), leden de heren C. Dekker en Th.M.M. Schmitz. Ambtelijk secretaris is mevrouw C. Arkesteijn.

ten gunste komen van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. Concreet komt dit er op neer dat het fonds maximaal 90% van het jaarlijks rendement van de belegde gelden kan benutten om eventuele tekorten in exploitatie van het Wetenschappelijk Instituut te dekken. Blijven de tekorten van het Wetenschappelijk Instituut onder deze maximale grens, dan wordt er uiteraard een lager bedrag uitgekeerd. Het Fonds W.I. is derhalve primair ingesteld op financieel beheer, hetgeen in de samenstelling ook tot uitdrukking is gebracht. In de samenstelling van het Fonds is in 1988 geen wijziging opgetreden. Voorzitter is de heer mr. H.M. Krans. Penningmeester A.J. Kaland. Leden zijn de heren H. Haenen, J.A.H. Hendriks en Th.E.F. Niers. Adviserende leden zijn de penningmeester van de partij en van het Wetenschappelijk Instituut, alsmede de directeur van het Wetenschappelijk Instituut. Als ambtelijk secretaris treedt op de heer C.H.J. Lamers.

21. Royementscommissie

Rustig jaar

In tegenstelling tot de voorgaande jaren, heeft de Royementscommissie een rustig jaar achter de rug. Er is slechts één verzoek om royement behandeld.

1986 en 1987 waren topjaren voor de commissie, in verband met de gemeenteraadsverkiezingen van 1986 en de daaruit voortvloeiende problemen in diverse afdelingen. In 1988 heeft de commissie slechts één zaak bereikt, namelijk een verzoek van de gemeentelijke afdeling Bunnik. De commissie was in 1988 als volgt samengesteld: drs. J.A. Zijlstra (voorzitter). Leden zijn de heren Wm. C. de Kruyf en C.B. Verhooff. Als secretaris trad op de heer C.H.J. Lamers.

22. Commissie van Beroep

Belangrijke uitspraken

In 1988 heeft de Commissie van Beroep een tweetal zaken behandeld die tot belangrijke uitspraken hebben geleid, die gevolgen kunnen hebben voor alle CDA-afdelingen.

De Commissie van Beroep is binnen de partij-organisatie de hoogste instantie als het gaat om het instellen van beroep of het indienen van een klacht over het handelen van één van onze partij-organen. Tegen beschikkingen van de partij-organisatie, zowel op lager als op hoger landelijk niveau, bestaat statutair de mogelijkheid van beroep bij de Commissie van Beroep. Binnen de huidige statuten vormt de uitspraak van de Commissie van Beroep een onherroepelijke uitspraak, die binnen de partij algemeen bindend is.

In het kort wordt ingegaan op beide behandelde zaken. In het eerste geval kwamen twee vragen om het rouleringsbeginsel aan de orde. Zoals bekend heeft de Partij om de doorstroming binnen besturen te bevorderen als algemeen uitgangspunt ingevoerd dat een bestuurslid na vervulling van twee perioden van vier jaar niet meer herkiesbaar is. De vraag die rijst is of de betreffende bestuurder daarna niet meer voor verkiezing in het betreffende bestuur in aanmerking komt, en zo neen, na het verstrijken van hoeveel tijd. De betreffende afdeling had bepaald dat er een jaar (zogenaamd „sabbatical year”) tussen moet liggen, maar het betreffende bestuurslid wel als adviserend lid tot de vergaderingen in dat jaar toegelaten. De Commissie van Beroep ging accoord met het

tussenliggende jaar. Door deze jurisprudentie is de handzame regel ontstaan dat afgetreden bestuursleden na een jaar afwezigheid weer voor verkiezing in aanmerking komen. De Commissie van Beroep kon zich echter niet verenigen met het adviserend lidmaatschap; er is pas sprake van een sabbatical year als de betrokkene zich daadwerkelijk uit het bestuur heeft teruggetrokken. Inmiddels is deze uitspraak uitgewerkt in de recente statutenwijziging, waarin het sabbatical year officieel is geregeld.

In het tweede geval kwam de vraag aan de orde of het Partijbestuur de bevoegdheid heeft een afdelingsbestuur uit zijn functies ontslag te verlenen, en in plaats daarvan andere bestuurders ad interim te benoemen. Het is begrijpelijk dat het Partijbestuur in vastgelopen situaties in het belang van de afdeling en van de partij naar dit middel wenst te grijpen. Nu de zaak eenmaal was voorgelegd aan de Commissie van Beroep kon deze aan de hand van de geldende statutaire bepalingen echter niet anders dan tot de conclusie komen dat een zo verregaande bevoegdheid niet in de statuten voorkomt. Ook op dit punt is in de recente statutenwijziging gereageerd, door opname van een bepaling die ingrijpen door het „naast hogere bestuur” binnen bepaalde randvoorwaarden mogelijk maakt.

Voor wat betreft de samenstelling van de Commissie van Beroep in 1988 kan vermeld worden dat een begin is gemaakt met de fasegewijze vervanging van de commissie.

Voorzitter Janssen van Raay.

sie. Ten einde de overgang naar een nieuw samengestelde commissie te versoepelen, hebben mevrouw mr. L.C. Baud en mr. H.M. Krans per 1 juli 1988 hun lidmaatschap neergelegd. Aangezien de commissie over plaatsvervangende leden beschikt, komt de continuïteit van de werkzaamheden hiermee niet in gevaar. Voorts heeft het Partijbestuur besloten de voorzitter mr. J.L. Janssen van Raay, die per 1 januari 1989 aftredend is, gedurende een halfjaar langer zijn functie te laten vervullen. Dit geeft het Partijbestuur de gelegenheid in de vervanging van mevrouw Baud en de heren Krans en Janssen van Raay te voorzien. In de Voorjaarspartijraad van 1990 zullen deze drie vacatures formeel worden vervuld. Op 1 januari 1989 was de commissie als volgt samengesteld: mr. J.L. Janssen van Raay (voorzitter). Leden: mr. A.A.M. Boersma, drs. J.W. Smeets, mr. P.W. Mertens (plv.) en drs. J.J.A. Scholten (plv.). Griffier: C.H.J. Lamers.

23. Toetsingscommissie

Ontheffingscriteria nog weinig bekend

De Toetsingscommissie heeft in 1988 een zeer beperkt aantal verzoeken om ontheffing van de niet toegestane politieke combinaties danwel voor nevenfuncties behandeld.

De Toetsingscommissie is een officieel bij de statuten opgerichte commissie, die tot doel heeft de diverse nevenfuncties van bestuursleden en politieke vertegenwoordigers binnen de partij te toetsen aan de regels in de statuten en het huishoudelijk reglement. Dit kan betrekking hebben op de nevenfuncties die Tweede Kamerleden vervullen naast het Kamerlidmaatschap. Dit kan zich echter ook uitstrekken tot de eventuele ontheffing van in de statuten ver-

boden combinaties van politieke functies (bijv. raadslid en lid van de Provinciale Staten). Zoals reeds in het jaarverslag over 1987 is vermeld, is het ontheffingenreglement in de loop van 1987 geëvalueerd. Het Partijbestuur heeft in februari 1988 naar aanleiding van deze evaluatie besloten om geen wijzigingen in de statutaire bepalingen aan te brengen, en het ontheffingenreglement eveneens ongewijzigd te laten. Het geringe aantal ontheffingsverzoeken dat de commissie in 1988 heeft bereikt, maakt duidelijk dat er nog weinig bekendheid bestaat over de mogelijkheid tot het aanvragen van ontheffing. De twee belangrijkste criteria voor het verlenen van een

ontheffing voor niet toegestane combinaties zijn:

1. het belang van de partij bij een combinatie van functies;
2. de tijdelijkheid van de combinatie.

In de praktijk spelen vaak de specifieke persoonlijke capaciteiten van betrokkene een rol. In 1988 heeft de commissie in totaal drie verzoeken ter behandeling gekregen. De samenstelling van de Toetsingscommissie is in 1988 ongewijzigd gebleven. Voorzitter was mr. O.W.A. Baron van Verschuer. Leden zijn: mevrouw E.W.M. Borm-Luijckx, mr. J.M. Boll, mr. G.H. Bruins Slot en drs. J.W. Smeets. Secretaris is de heer C.H.J. Lamers.

Politieke seizoenkalender 1989/1990

Algemeen

27 mei 1989	:	Voorjaarspartijraad te Hilversum
16 december 1989	:	Huishoudelijke Partijraad, tevens manifestatie te Utrecht
16 en 17 februari 1990	:	Verkiezings-partijraad te Utrecht
9 juni 1990	:	Voorjaarspartijraad te Utrecht

Euro-campagne

17 mei 1989	:	Euro-manifestatie te Goes
20 mei 1989	:	Algemene Ledenvergadering CDJA te Ede, tevens Euro-manifestatie
22 mei 1989	:	Euro-manifestatie te Alphen a/d Rijn
23 mei 1989	:	Euro-manifestatie te Alkmaar
27 mei 1989	:	Partijraad te Hilversum
29 mei 1989	:	Euro-manifestatie te Winterswijk
5 juni 1989	:	Grootschalige Euro-manifestatie te Den Bosch
9 juni 1989	:	Grootschalige Euro-manifestatie te Maastricht
12 juni 1989	:	Grootschalige Euro-manifestatie te Drachten
14 juni 1989	:	Slotmanifestatie te Poeldijk
15 juni 1989	:	Europese verkiezingen in Nederland

Verkiezingsprogram Tweede Kamerverkiezingen 1990

t/m juni 1989	:	Afronding werkzaamheden programcommissie
Partijbestuur 26 juni 1989	:	Vaststelling ontwerp-program
15 juli 1989 - 1 november 1989	:	Discussie in gemeentelijke afdelingen
1 november 1989 - 9 december 1989	:	Discussie in kamerkringen
Partijbestuur 20 januari 1990	:	Vorbereiding Partijraad (bundeling reacties en pre-advisering)
Partijraad 16 en 17 februari 1990	:	Vaststelling definitief program
CDA-Congres maart/april 1990 program :	:	bekrachtiging definitief

Kandidatenlijst Tweede Kamerverkiezingen 1990

1 mei 1989 - 15 juni 1989	:	periode voor indiening voordrachten en sollicitaties
Partijbestuur 30 oktober 1989	:	Vaststelling ontwerp-advieslijst
Versterkt Partijbestuur 6 november 1989:	:	Definitieve vaststelling advieslijst
15 november 1989 - 15 januari 1990	:	Stemming onder gemeentelijke afdelingen over advieslijst partijbestuur
Partijraad 16 en 17 februari 1990	:	Vaststelling uitslag stemming en voordracht lijsttrekker
CDA-Congres maart/april 1990	:	Bekrachtiging kandidatenlijst en verkiezing lijsttrekker
22 mei 1990	:	Tweede Kamerverkiezingen